

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1930.

Andra kammaren.

Nr 4.

Lördagen den 18 januari.

Kl. 11 f. m.

I anledning av förfall för sekreteraren tjänstgjorde jämlikt herr talmannens förordnande undertecknad vid protokollet.

§ 1.

Justerades protokollet för den 13 innevarande januari.

§ 2.

Avlämnades följande motioner, nämligen av:

herrar *Carleson* och *Prytz*, nr 78, om anslag till anordnande av en företagsräkning;

herr *Mogård*, nr 79, om understöd åt obemidlade och mindre bemedlade elever vid statsunderstödda skolor för yrkesundervisning;

herr *Mogård* m. fl.:

nr 80, om höjning av anslaget för uppehållande av den praktisk-teologiska undervisningen vid Lunds universitet; och

nr 81, angående överförande av rundradion i statens händer; samt

herr *Ekman* m. fl., nr 82, angående ordnande av lantmäteriundervisningen.

Dessa motioner bordlades.

§ 3.

Fortsattes den från gårdagens sammanträde uppskjutna debatten rörande Kungl. Maj:ts proposition nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov; och lämnades därvid enligt förut skedd anteckning ordet till

Vid remiss av statsverkspropositionen.

Herr **Ekman**, som yttrade: Herr talman! I de bemötanden, som i några punkter i går riktades mot mig från statsrådsbanken, gjordes vissa erinringar emot vad jag tidigare uttalat. Men jag konstaterar, att flertalet av anmärkningarna skötos undan av statsministern under förevändning, att varken tiden eller ämnet voro så synnerligen lämpliga för en överläggning därom just nu. Detta gällde bland annat vad jag hade anfört rörande regeringens parlamentariska ställningstagande till riksdagen. Jag skall icke fortsätta den debatten. Jag vill endast tillägga, att nog förefaller det vara ett lämpligt tillfälle att den diskussionen föres, när, efter den utveckling, som förekommit i vårt land, riksdag och regering sammanträffa. Jag kan visserligen förstå, att det kan vara trevligare att ta upp den frågan ute på talarstolarna i landet, där man är omgiven av sina partivänner, och där en väl organiserad press seder-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

mera förkunnar, huru fullkomligt man vederlagt sina motståndare och på vilket glänsande sätt man argumenterat för sin ståndpunkt. Men nog borde väl lättare ett resultat av en sådan diskussion kunna vinnas, därest meningssutbytet fördes i riksdagen, när regering och riksdag mötas. Jag skall emellertid nu icke yttra mera om den saken.

Jag konstaterar vidare — jag torde återkomma till det något senare — hurusom i de spörsmål i övrigt, som berördes, och vilka voro av principiell natur, icke något som helst verkligt ståndpunktstagande skedde från regeringens sida. Man erhöll icke klarhet över vilken saklig grundsyn regeringen äger på dessa områden. Jag skall återkomma till detta, då det gäller att debattera huvudfrågan, regeringens stödprogram och speciellt tullspörsmålen.

När jag frågade herr statsministern, huruvida det verkligen kunde förväntas inträffa, att riksdagen skulle tvingas taga ståndpunkt till traktatfrågan, innan regeringens förslag till stödprogram föreläge, och då jag betecknade detta såsom en betänklig uppläggning av hela detta spörsmål, svarade herr statsministern i första hand, att han ansåg, att det icke förelåg något sammanhang mellan ett avgörande i traktatfrågan och den på jordbruket inriktade stödaktionen i övrigt. Jag måste säga, att jag hajade till, när jag hörde detta uttalande från herr statsministern. Sedermera modifierade herr statsministern visserligen sitt ställningstagande. Det måste dock bemärkas, att man som huvudskäl för den aktion, som skulle komma till stånd speciellt beträffande tullar, har pekat just på dumpingförhållandet från Tysklands sida. Man har hänvisat på hur begränsade exportmöjligheter vi enligt den nya traktaten skulle erhålla o. s. v. Den aktion, som man nu är inne på, har alltså angivits äga sin grund just i detta nya traktatavtal. Och så får man ändå från statsrådsbanken höra, att ett sådant sammanhang icke kan anses föreligga mellan dessa båda, att det funnes anledning se stödprogrammet, innan man fattar beslut i traktatfrågan. Jag måste säga, att jag icke kan följa med i det resonemanget. Och jag betraktar det fortfarande såsom en uppläggning — vare sig denna var beräknad eller icke — som visserligen kunde antagas positivt påverka riksdagens behandling av detta ärende i en för regeringen önskvärd riktning, men som ingalunda lämnar riksdagen den möjlighet till objektivt övervägande, som väl ändå bort vara huvudsaken, när man planlade, huru detta ärende skulle behandlas. Jag måste sålunda alltjämt finna vad som i detta avseende anförts av hans excellens herr statsministern icke vara tillfredsställande, utan tvärt om synnerligen förvånande.

Jag konstaterar vidare i detta sammanhang, att de olika regeringsmedlemmarnas uttalanden i den mest omstridda punkten, nämligen frågan om tullarna, skifta rätt väsentligt. I första kammaren avgavs en deklaration av herr utrikesministern, att han vore principiell frihandlare. Jag får ju erkänna, att jag under hela min riksdagstid icke varit i tillfälle möta något praktiskt uttryck för denna frihandelsvänlighet. Men det är ju möjligt, att en sådan grundsyn finnes. Jag beklagar endast, att den aldrig fått komma till något levande uttryck i den samhällsgärning, som från det hållet utövats och alltjämt utövas med ett så väsentligt inflytande. Herr statsministern själv i sin tur lät förstå, att för honom var tullen icke egentligen någon huvudsak; huvudsaken var, att någonting gjordes. Och kunde man få en hjälp anordnad, som eljest vore tillfredsställande, vore icke tullen för honom någon väsentlig sak.

Jordbruksministern däremot gick in med en trosglöd, som var allom uppenbar, för att just tullen var det i detta fall nödvändiga. Och medan herr statsministern betecknade de nya tullbestämmelserna såsom provisoriska, ja, han t. o. m. hoppades, att de mycket snart skulle kunna upphöra, förklarade jordbruksministern, att han i dem såg, som jag tror han uttryckte det, slutstenen

i den byggnad till jordbrukets upphjälpande, som han nu vore i färd med att uppföra. Han ansåg den t. o. m. vara en *nödvändig* sådan. Under det statsministern alltså från regeringsbänken skisserar en tull såsom en visserligen omedelbart önskvärd men efter hand till sin betydelse reducerad åtgärd, betecknas samtidigt från jordbruksministerns sida en höjd tull såsom varande det enda, som egentligen ger sluteffekten åt stödåtgärderna på detta område och som alltså *måste vara av bestående art*. Jag frågar mig: har icke ens i det avseendet en verklig principdiskussion ägt rum inom regeringen själv så, att vederbörande kommit till enighet om, vilken huvudsynpunkt, som skulle läggas på framförandet av detta spörsmål? Såvitt jag uppfattat situationen, har man hittills i den press, som fört regeringens och regeringspartiets talan, i allmänhet deklarerat, att just en åtgärd, som omedelbart kunde tillämpas vore oundgänglig. Ja, den hade behövt tillämpas så tidigt, att ärendet bort avgöras, *innan* riksdagen sammanträdde. Här får man däremot från jordbruksministern höra, att en tullstegring egentligen är en efterhandsåtgärd, som har till uppgift att effektivt bilda avslutning på en stödaktion till jordbrukets hjälp. Det är, såvitt jag förstår, redan i fråga om utgångspunkterna, det brister för en verklig, gemensam principsyn. Man äger sålunda icke ens en gemensam sakståndpunkt att ställa sig på.

För övrigt vill jag säga, att det är i ett egendomligt läge denna fråga presenteras riksdagen. Man hotar allmänheten med en *framdeles* inträdande tull på ett område, där — evad det gäller innevarande år — omedelbar hjälp borde skapas. Sålunda, månader i förväg stimulerar man spekulationen att vidtaga neutraliserande motåtgärder. Detta är, såvitt jag känner, i fråga om att åstadkomma omedelbar och tillfällig hjälp ett så ovanligt förfaringssätt, till sin syftning behäftat med sådana inbördes motsägelser, att man redan därför måste anse, att man har all anledning till betänksamhet inför det sätt, varpå ärendet förberedes.

Herr Anderson i Linköping uttalade sin förvåning och besvikelse över att man från min och några andras sida visserligen gjort vissa uttalanden om att vi icke vore med om tullåtgärder, men att icke en verklig motivering följde på dessa deklARATIONER. Härtill vill jag säga, att det är rätt så ovanligt, att man påkallar en mera ingående detaljdiskussion över ett förslag, som ännu icke föreligger, om vars beskaffenhet man sålunda icke kan ha någon bestämd uppfattning, och som säkerligen under tiden tills det lägges på riksdagens bord undergår väsentlig förvandling redan inom regeringens egen krets. Att sålunda påkalla en mera ingående motivering för den ena eller andra ståndpunkten i detta ögonblick, det måste jag säga är en rätt så obillig fordran. Men om herr Anderson önskar höra de allmänna och principiella skäl, som föranleda, att man på många håll ställer sig som motståndare till tanken på tull, så skall jag gärna stå till tjänst med min mening därutinnan. Det kan, som sagt, icke bli en mot ett visst förslag inriktad motivering, det kan endast bli en principiell deklARATION rörande huvudskälen för att en tullåtgärd ur olika synpunkter får vara en olämplig åtgärd.

Jag vill då först fastslå, att när man skall gå att hjälpa en yrkesklass medelst en statsåtgärd, måste redan den omständigheten att, såvitt man kan se, flertalet inom denna yrkesklass genom ingripandet icke blir hjälpt utan får sin ställning ytterligare försvårad, väcka en stark betänksamhet. Herr Anderson, vilken, såvitt jag förstår, har ansvar för vad hans tidning säger i detta avseende, har själv konstaterat, att stora delar av jordbrukarna genom en spannmålstill icke få någon ökad inkomst utan genom den tvärtom få en ökad utgift, om också en mera obetydlig sådan. Redan detta förhållande måste, som sagt, skapa betänksamhet, att, när man skall gå att hjälpa en yrkesutövägrupp, man tillgriper en sådan hjälp, som sätter flertalet inom denna grupp i

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

sämre läge, under det att hjälpen träffar endast ett mindre antal och då i regel de bäst ställda.

Nu har man särskilt i höst drivit en agitation, som gått ut på, att det icke skulle existera något sådant motsatsförhållande, utan att det nog i det hela skulle vara så, att det som sker till förmån för en viss grupp bland de hjälpsökande också indirekt verkar till förmån för alla andra delar av yrkesutövarna. Jag måste säga, att det är en argumentation, som icke håller. Jag kan som exempel ställa upp för mig två faktiskt existerande fall. En jordbrukare i Östergötland eller i Skåne, en jordbrukare, som har god vete- och betjord, och som därför företrädesvis naturligen ägnar sig åt denna odling, men som på sin egendom saknar skog, hans intresse måste, i den mån den nyss nämnda odlingen fortsattes, vara dyra betor och dyrt vete, men billig skog. En norrländsk jordbrukare, som odlar endast hö och havre samt något korn — hö för att få föda åt hästarna och havre likaså för vinterkörslor samt litet korn — men som förutsattes vara tvungen köpa övriga, erforderliga sädessorter, som han icke själv producerar, och som dessutom måste köpa socker men som får sin huvudinkomst från skogen, i hans intresse ligger det att få billigt socker, billigt vete, men dyr skog. Å ena sidan är alltså intresset dyrt vete, dyrt socker och billig skog, och å andra sidan är intresset billigt vete, billigt socker och dyr skog. Vad återstår gemensamt för dessa båda? Ja, ostridigt äga de ändå vissa gemensamma intressen. De hava bl. a. det gemensamma intresset att få så låga skatter som möjligt för allt vad jordbruk heter, men den saken är det icke fråga om i detta sammanhang. De hava också ett annat gemensamt intresse, som ligger däri, att de behöva få vad de köpa, sina verktyg, maskiner, körredskap, kolonialvaror, kläder m. m., så billigt som möjligt. Men i detta sammanhang är det icke fråga om ett dylikt förbilligande, utan man har tvärtom all anledning antaga, att det, som här föreslås, kommer att i nyss nämnda avseenden verka i motsatt, i fördyrande riktning.

Redan här har man sålunda konstaterat en motsättning, som icke försvinner genom några deklamationer om att samtliga äro yrkesutövarer inom jordbruksnärningen. Det fanns en tid, då man förklarade för arbetarna, att varje framgång i löneavseende för den ena gruppen kunde räknas såsom en vinst också för arbetare i allmänhet. Erfarenheten har visat, att icke ens på detta område en sådan verklig och faktisk solidaritet existerar, utan att det tvärtom förhåller sig så, att ett framsteg för en arbetargrupp i det väsentliga går ut över andra arbetargrupper, som äro konsumenter av den vara, som den förstnämnda arbetargruppen producerar. Detta gäller i ännu högre grad, då det är fråga om jordbruk och vad därmed sammanhänger. Redan detta skäl gör som sagt, att man måste ställa sig betänksam mot hjälpmedlen i fråga.

Det andra skälet varför man ogärna vill tillgripa denna åtgärd är, att i den mån tullåtgärden fördyrar nödvändighetsvaror — det gäller icke endast jordbruksalster, utan det gäller även andra nödvändighetsvaror — innebär det en beskattning, och en sådan av den mest orättvisa art. Jag tänker icke närmast på att den ena samhällsklassen beskattar den andra, utan jag tänker på åtgärdens verkan inom de olika klasserna. Det är alldeles uppenbart, att en arbetare, som endast är självförsörjande, men med samma lönebelopp som en annan, vilken kanske har fem eller sex andra, matfriska människor att försörja, den förstnämnde får genom denna beskattningsåtgärd fyra till fem gånger mindre tribut att erlagga på grund av denna lagstiftning än den senare, med honom i inkomst likställde. Den som får den största pålagan är den, som redan förut har den svagaste ställningen, därför att han på samma inkomst skall försörja flera människor. Under det att vi eljest önska en samhällelig utveckling, som i alldeles särskild grad skall gynna familjen och taga hänsyn till den, som har större försörjningsskyldighet, så står man här inför en samhällsåtgärd, som

verkar i rakt motsatt riktning. Trycket på den, som har större försörjnings-skyldighet, och lättningen för den, som har mindre sådan — och det gäller småbrukare och skogsbönder, det gäller industriarbetare och små tjänstemän, det gäller över hela linjen — äro oförsvarbara verkningar. Det är för mig alldeles självklart, att när åtgärden äger denna inre natur, måste det vara en stark anledning till betänksamhet gent emot användandet av densamma.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Den tredje betänkliga egenskap, som en tullåtgärd synes vara oskiljaktig från, är att den, när det gäller en för hela prisläget så konstituerande produkt som brödsäd, har benägenhet att förlägga *hela vårt produktiva liv på en högre kostnadsnivå*, än som eljest blir fallet. Och vad det, mina damer och herrar, betyder för ett folk, som dock i så väsentlig grad som vårt bygger på och räknar med internationell konkurrens, på export ur olika näringsgrenar, vad, upprepar jag, det betyder att gå in för en åtgärd, som lägger detta allmänna produktionskostnadsläge högre, än som eljest är nödvändigt, det är för var och en, som vill tänka en smula i denna sak, också en omständighet, som man har all anledning att närmare eftersinna.

Slutligen tror jag, man kan säga, att protektionismen har den egenskapen, att den hotar att förrycka näringens egen anpassning, när den står inför val mellan olika sig erbjudande alternativ. Den hotar att förrycka näringens anpassning till den utveckling, som livet självt inom landet och närmast däromkring, enkannerligen å exportorterna, skapat.

Med vad jag sålunda i korthet angivit tror jag mig hava deklarerat, varför många måste ställa sig på avslagssidan i tullfrågan. Man kan förklara att man icke godkänner det resonemang jag för, men jag tror man knappast kan åstadkomma en verksam motbevisning om oriktigheten i de här angivna förutsättningarna och verkningarna. Det är, säger jag, väl tillräcklig motivering varför man måste ställa sig i högsta grad betänksam, ja, som bestämd motståndare till en åtgärd av denna art.

Herr jordbruksministern ville, att vi i stort sett skulle uppskjuta denna diskussion tills tullpropositionen kommer, och han antydde, att densamma skulle komma att äga ett så övertygande innehåll, att när vi ställdes öga mot öga inför den, skulle nog motståndet komma att minskas. Han pekade på såsom en alldeles särskilt betydelsefull omständighet — och jag vill icke heller förneka att det ligger åtskilligt i den omständigheten — att vissa tecken, tydande på katastrofer, skulle visat sig för jordbrukets utöfvare. Dessutom pekade han på att man i andra länder — det var samma uppräknings som Nya Dagligt Allehanda m. fl. tidningar haft — under sista tiden gått in för åtgärder, som innebära bl. a. stödåtgärder också genom höjda tullar. Jag hoppas emellertid — jag vill säga det i detta sammanhang — att jag icke kan tänka mig, att man nöjer sig med en ensam uppräknings av dessa omständigheter, utan också försöker tränga in i de motiv, som i de olika länderna föranlett åtgärderna i fråga. Jag har verkligen försökt att en smula studera något, som i och för sig måste anses märkligt, nämligen att i Tyskland såväl det demokratiska partiet — det parti som utgör en motsvarighet till det politiska parti, jag tillhör här i landet — som det socialdemokratiska, som också är representerat i den tyska regeringen, hade gått in för åtgärder av det slaget, som Tyskland nu sätter i gång. Herr Olsson i Kullenbergstorp trodde, att det berodde på ett starkare och livligare intresse för jordbruksnäringen än det, som kommit till uttryck hos motsvarande grupper i andra länder, enkannerligen i vårt land. Jag har som sagt verkligen försökt — ty det är ett anmärkningsvärt faktum — att taga en smula reda på, huru det förhåller sig med detta, och jag har verkligen haft den lyckan att träffa en del personer, som, efter vad jag tror rätt så ingående känt till motiven i det avseendet. För det demokratiska partiets vidkommande har jag haft tillfälle att hava överläggning i saken med den, som

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

betecknats som partiets jordbruksexpert i riksdagen. Han hade för övrigt vid det tillfället också med sig ett par andra riksdagsmän, som kompletterade hans uttalanden. — Jag försökte att ange de skäl, som för oss här i Sverige gjorde, att vi ställde oss som motståndare till en dylik utväg, och jag anförde bl. a. de skäl, som jag i korthet nu anført här. De förklarade, att detta resonemang vore fullkomligt riktigt. När då därpå följde en naturlig fråga: om detta är fullkomligt riktigt i Sverige, varför sätta då ni i Tyskland en sådan prägelse på edra åtgärder? Man hade rätt så svårt att svara i början. Man hade skäl, det var uppenbart, men man hade litet svårt att ange dessa skäl, men de angavs efter hand, och det som var huvudskälet var, att Tyskland i ett par avseenden stod i en väsentligt skiljaktig ställning med hänsyn till Sverige. De betraktade läget så, att det för Tyskland, med dess skadeståndersättningar, dess oerhörda utgifter åt olika håll, vore en absolut nödvändighet att vidtaga åtgärder, varigenom all import så långt möjligt hindrades och all uppnäelig export främjades. Särskilt med hänsyn till farorna för landets valutapolitik och vad man kunde befara av utvecklingen i detta hänseende, måste en eljes orimlig tullpolitik föras. En sådan kris, som förekom för en tid sedan, ytterligare en gång upprepad, kunde enligt deras förmenande landet omöjligen genomgå, för så vitt det skulle någon gång uppnå ordnade ekonomiska förhållanden. Den andra synpunkten som angavs var den, att de hade stora skaror invalider, som föranledde, att man icke under alla förhållanden kunde ägna sig åt den mest rationella jordbruksskötseln utan måste ägna sig åt den, som beredde flertalet personer i den ställningen ökade arbetstillfällen — en sak som en »frisk stat», som icke har liknande förhållanden, icke behöver räkna med. Sålunda, där funnos skäl av annan beskaffenhet än de, som tala för en dylik och motsvarande tullpolitik i Sverige. Det var deras uppfattning av ställningen. Jag är övertygad om, att det finns andra, som hava en annan mening i nu berörda avseenden. Men det nu antydda föreföll att vara den tankegång, som påverkat vederbörande i Tyskland. Att mena, att motivet till hållningen där i stället vore, att där finnes en helt annan känsla, ett helt annat intresse för en god jordbruksutveckling, tror jag därför är fullkomligt oriktigt.

Jag återgår till ett par andra erinringar, som gjordes från herr statsministerns sida gent emot vad jag tidigare hade att anföra. Han sade beträffande uppbördsreformen att, när förslaget framlades, befanns det, att det krävde en utförlig behandling och att det behövde remitteras åt olika håll. Det visade sig vara ett ärende av så stor omfattning och betydelse, att de myndigheter, till vilka det remitterades, behövde god tid på sig. Av den anledningen kunde ärendet icke komma fram i år.

Jag vill icke bestrida riktigheten av det anförda skälet, men vill framhålla, att dessa fakta beträffande nödvändigheten av en dylik omfattande remiss gällde också den 19 juni 1929. Då hindrade det icke att det ställdes i utsikt, att ärendet i fråga skulle ingå i det arbetsprogram, man tänkte presentera 1930 års riksdag.

I fråga om arbetstidslagen, som jag visserligen icke berörde, sade herr statsministern som svar på herr Per Albin Hanssons klander på den punkten, att — ja, vi ställa oss ungefär på den ståndpunkt som vi samtliga intogo 1924; de frisinnaade förklarade också då, att ett provisorium borde anordnas.

Här återkommer en sak, som alltid inträffar i sådana fall, där vi och de övriga borgerliga partierna gå in för något beslut gemensamt. När saken sedermera behandlas, pekar man ständigt på att de frisinnaade också varit med om beslutet. Vi få sålunda alltid i dessa fall bestå motiveringen för ståndpunkten och uppbära ansvaret därför. För högern är det bara att krypa bakom vår rygg. Emelertid är det så, att arbetstidslagen antogs först 1919, den reviderades och förnyades 1921, provisoriet förlängdes ytterligare 1923 och 1926.

Och nu stå vi inför ännu en nyprövning. Men det ligger ju i sakens natur att, när man antar ett förslag provisoriskt, man tänker sig — åtminstone då det gäller en lag som är avsedd att sedermera antagas som permanent — att man vid provisorietidens utgång har att pröva, huruvida en permanent lagstiftning då skall följa eller icke. Det innebär sålunda icke, när man kommer fram till denna nya tidpunkt, någon avvikelse från en tidigare ståndpunkt, eller att ett meningsskifte i sak ägt rum, om man då voterar för lagens definitiva antagande. Det innebär tvärtom, att man fullföljer ärendets behandling på det sätt, som det första provisoriska beslutet förutsatte, nämligen, att man hunnit fram till en tidpunkt, där man i den då förevarande situationen och med då föreliggande erfarenheter har att pröva, huruvida en permanent eller en provisorisk lagstiftning skall följa. Att därför åberopa den omständigheten, att vi 1926 ansågo, att det då fanns skäl för ett provisorium, såsom ett bevis för riktigheten av att man på regeringssidan nu ånyo föreslår ett ytterligare provisorium, förefaller mig vara en argumentation, som icke håller eller övertygar.

Jag tror, att jag med det nu anförda gått igenom det väsentliga, som från vår sida behöver sägas i dessa frågor. Jag vill sluta med att svara herr Herou, som riktade en del frågor till mig, huru det förhöll sig med svenskbyborna, att jag icke i den frågan vill falla regeringen i ämbetet. Det är regeringen, som framlägger proposition om anslag till svenskbyborna, och i sammanhang med den frågans behandling tänker jag att herr Herou får svar på sina frågor. Jag kommer icke att vid det tillfället undandraga mig ansvaret för den del jag haft i de rådplågningar, som ägde rum vid förra riksdagen i den frågan eller som sedermera följt. Det förefaller mig emellertid, som om herr Herou kunde haft anledning — när han beskrev vilken utomordentlig jord och vilka praktiga förhållanden i övrigt som svenskbyborna förfogade över i Ryssland — att fråga sig, vad det då enligt hans mening var, som vållade, att en stor grupp människor brutit upp från en plats, där de under århundraden blivit rotfästa. Att det föranletts endast av vissa missledande föreställningar, kan väl icke ens den ärade talaren själv tro på. Utan det är uppenbart, att där måste ha förelegat omständigheter, som ingalunda kunnat vara idealiska och eftersträfvansvärda, utan tvärtom. När ett dylikt uppbrott skett, hade den slutsatsen, förefaller det mig, legat närmare, trots herr Herous uppskattning av förhållandena därnere. Det borde förelegat större anledning att gå in på en prövning av *det* spörsmålet än på de utläggningar och erinringar, som herr Herou på den punkten bestod oss med.

Vidare anförde:

Hans excellens herr statsministern **Lindman**: Herr talman! Jag hoppas att i detta storförhör, som började i går och nu fortsätter i dag, herr Ekman nu lagt fram alla de frågor, som herr Ekman vill hava besvarade av regeringen, så att den icke vidare skall behöva utsättas för risken av ytterligare förebråelser för att hava låtit bli att svara. Jag vet icke precis, om ett sådant storförhör är den rätta formen för en remissdebatt. Jag trodde mera, att en remissdebatt i allmänhet skulle röra sig om regeringens åtgöranden, och naturligtvis bör regeringen svara på de spörsmål, där man vill höra dess mening. I vissa frågor kan det naturligtvis hända, att regeringen finner det lämpligt att icke uttala sig alltför tydligt; det är en fråga, som jag alldeles strax skall återkomma till, som föranleder mig att säga detta.

Men innan jag börjar mitt anförande, vill jag, eftersom jag ser att herr Hansson, som i går sade mig att han möjligen icke skulle vara närvarande, är här, be att få säga ett ord med anledning av hans anförande i går, — icke därför att det stötte mig eller att jag kände mig kränkt på något sätt därav.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

Då herr Hansson betecknade mitt anförande såsom kraft- och håglöst, så var det nu icke min mening, att det skulle tolkas precis på det sättet. Hade det framförts så, beklagar jag det, men det var herr Hansson som själv gav inviten. Herr Hansson sade nämligen i sitt första anförande: om vi kunde övervinna detta partinit och dessa partistrider o. s. v.! Jag tyckte, att jag kunde instämma med honom. Det där var ju riktigt och klokt, och så tänkte jag, att jag icke skulle riva upp en strid ögonblickligen utan lägga mitt anförande så, att icke herr Hansson skulle kunna säga, att det var färgat alltför mycket av partinit och partiiver. Dessutom vill jag säga herr Hansson, att jag brukar alltid lägga mitt försvar efter som angreppet har varit, och jag anser, att jag icke behöver taga till starkare kraft för försvaret än som kräves för att möta anfallet, så att om försvaret var kraftlöst, så torde herr Hansson förstå, att jag menar att även hans anfall var tämligen kraftlöst. Herr Hansson använde visserligen en del starka ord, det var gentemot socialministern för att han skulle hava saboterat en viss fråga, men där tyckte jag att herr Hansson fick ett så pass gott bemötande, att den saken icke egentligen tarvade, att man fäste för stort avseende vid den. — För övrigt, herr talman, är det ganska svårt för en regering i remissdebatten. Om man uppträder beskedligt, då är det kraft- och håglöst, tar man fram boxhandskarna med detsamma, då heter det att det är partiiver och angreppslusta, att det är bara att söka gräl. Försöker man sig på, som det någon gång kan hända, att kasta fram ett litet skämt, då säger man: han raljerar med saken. Jag hoppas, att det blir bättre i det avseendet, sedan herr Ekman försökte sig i den genren i går. Det är visserligen sant, att under det anförandet uteblevo bravoropen vid de s. k. applådställena, men jag hemställer, om inte herr Ekman ville fortsätta i samma riktning, ty för min del tyckte jag, att det verkligen vore trevligt.

Emellertid återgår jag till det här storförhøret. Nu klagade herr Ekman först över — jag skall försöka att icke glömma något — att jag icke gått in på det stora huvudnumret i hans anförande från i går annat än med ett kort bemötande, nämligen beträffande krisen i våras. Han sade, att det riktiga vore, att när regering och riksdag mötas, då skall man klargöra sådana frågor. Men jag begriper icke detta, därför att när den frågan var före i våras, då satt herr Ekman här i kammaren och så även jag. Varför klargjorde han icke vad han ville? Jag har tagit med mig ett tidningsurklipp — nu skall jag ståta litet med lånta fjädrar och låna från herr Hansson: det är en artikel, som han skrev den 5 juni 1929 i Ny tid, den är undertecknad med hans signatur, och där det heter följande:

»Det väckte stor uppmärksamhet, att den frisinna ledaren icke ansåg sig böra taga till orda vid debatten om konstitutionsutskottets anmälan mot finansministern. Herr Ekman lyssnade med tydligt välbehag till herr Olsson i Mora och syntes furnera herr Hamrin med synpunkter, men höll sig personligen borta från bataljen. Denna tillbakadragenhet tolkades så, att man ville ställa de frisinna utanför direkt ansvar, i händelse regeringen skulle fatta humör och gå. Socialdemokraterna skulle ha hela ansvaret för regeringsstörtandet, de skulle tvingas att ensamma taga de parlamentariska konsekvenserna eller att visa sin oförmåga. De frinnades tid skulle komma sedan!»

Detta var herr Hanssons reflexion den 5 juni 1929. Jag vet icke vad han stöder sig på. Det kommer emellertid mera i fortsättningen, men eftersom jag är en fridsam man, skall jag icke läsa upp densamma för att icke störa förhållandet mellan båda. Och vidare, jag säger detsamma, som jag sade i går: voro icke regeringen och riksdagen konfronterade med varandra i början på juni i fjol? Varför redde vi icke ut saken då? Icke vet jag, men icke berodde det på mig.

Herr Ekman talar också om den tyska handelstraktaten. Han »hajade till», när han hörde, att jag icke ansåg, att den hade något direkt samband med den proposition, som regeringen komme att föreslå till upphjälpande av jordbruket. Svaret var icke tillfredsställande, sade han. Ja, jag må då säga, att jag icke förstår honom, och alltjämt måste vidhålla den ståndpunkt, som jag uttalade i går, utom under en förutsättning, som jag icke trodde skulle föreligga på herr Ekmans sida.

För det första vill jag säga, att när man skall behandla en traktat med främmande land, tycker jag den skall behandlas i utskott först. Det är en mycket god ordning, och det är synnerligen olämpligt att diskutera den på förhand. Emellertid vet jag icke, vad det är, som hindrar traktatens behandling oberoende av kommande jordbrukspropositioner. Vill riksdagen taga denna traktat och herr Ekman vara med om den, då vet ju herr Ekman precis, vad jordbruket får för förmåner. Vill icke riksdagen taga den, inträder ett traktatlost tillstånd med Tyskland, varav följa vissa förhållanden, som falla av sig själva, nämligen att de förmåner, som där äro tillerkända Sverige, bortfalla. Om detta kan vara till fördel för jordbruket, får, som jag säger, utskottet undersöka. Jag vill icke diskutera om en dylik traktats fördelar och nackdelar i detta ögonblick. Jag anser det olämpligt. Det finns emellertid ett skäl, som jag nyss syftade på, som kan tala för traktatens upptagande i sammanhang med regeringens förslag till jordbrukets stödande. Om herr Ekman möjligen skulle vilja införa importförbud på en vara, då har herr Ekman skäl att säga, att traktaten har samband med jordbruksfrågorna. Det trodde jag likväl icke han ville vara med om. Men annars kan jag icke med bästa vilja i världen finna, att det föreligger ett sådant intimt samband, detta trots att herr Ekman hajade till, när han hörde mitt yttrande.

Sedan komma vi in på frågan om den principiella uppfattningen hos de talare på regeringsbänken, som uttalade sig i går. Excellensen Trygger har uttalat sig på ett sätt, menar man, statsrådet Johansson, jordbruksministern, på ett annat sätt och statsministern på ett tredje sätt. Allt detta föranledde herr Ekman att göra gällande, att det är en motsättning eller en divergens mellan dessa personer. Låt mig då genast säga, herr Ekman, att det finnes det icke. Om statsrådet Johansson i sitt anförande sagt, att han betraktade tullarna såsom slutstenen, är det givet, att han därmed menar precis detsamma som jag, nämligen att de åtgärder, som regeringen nu kommer att förelägga riksdagen i övrigt, komma att verka på så lång sikt, att det behöver vara något annat därjämte, nämligen en tull. Det är i den meningen tullen är slutstenen i det förslag, som regeringen kommer att framlägga för riksdagen. Jag har för min del uttalat, att den tull, som nu åsättes, icke behöver tänkas såsom evigt bestående. Då menar jag fullkomligt vad jag säger. Om dessa andra åtgärder komme att visa sig vara effektiva och tillräckligt kraftiga, kan tullen möjligen borttagas. Är tull- och traktatkommittén mot förslaget, när den kommer med sitt slutliga betänkande, kunna också tullarna bliva provisoriska med tanke härpå. Det finnes ingen divergens mellan de tre åberopade talarna. Vi ha fullkomligt samma ståndpunkt.

Sedan fingo vi förebräelser för det underliga tillvägagångssätt, att vi hota med en tull och icke tänka på att det kan uppstå spekulation. Naturligtvis vet man, att sådant kan förekomma, men nog ha statsmakterna möjlighet att hindra en sådan spekulation, och nog tror jag, att jag kan varna dem, som vilja spekulera, ty de komma nog snart att finna, att de intet ha att vinna därpå.

Vad sedan angår hela debatten i går, så hade herr Ekman fyra anmärkningar. Nu har jag redan i går redogjort för och, såvitt jag förstår, svarat på alla dessa fyra punkter, men jag vågar icke låta bli att svara än en

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

gång för att icke drabbas av förebråelsen, att jag icke besvarar frågorna. Därför måste jag besvara kammaren med att tala om dessa saker återigen. Men då det i andra kammarens protokoll, och även i första kammarens, finnes utförliga yttranden, får kammaren ursäktas, att jag fattar mig så kort som möjligt. Det är till edert eget bästa.

Herr Ekman är för det första betänksam mot att tullen gagnar vissa av lantmännen och skadar andra. Han talar t. ex. om norrlänningarna. I min portfölj ligger dock den ena framställningen efter den andra från Norrland om tullar. Att man även där inser behövligheten av höjda tullar, är av detta uppenbart. Huru stark denna uppfattning är, kan man dock naturligen icke utan vidare bedöma av mötesuttalanden. Men vi kunna kanske fråga våra riksdagsmän. Vi ha ju herr Nilsson i Antnäs, som nog känner stämningen i Norrbotten ganska väl.

Saken är den, att de, som framställa animaliska produkter, äro glada åt, att det finnes andra lantmän, som framställa vegetabiliska produkter, och de äro rädda för att, om dessa senare upphörde att framställa vegetabiliska produkter och i stället kastade sig på animaliska, de komme att lida skada i sin näring. Det är en förklaring på saken, som är ganska god.

Vidare säger herr Ekman, att tullarna fördyra varorna för arbetarna. Låt mig då säga följande: Tullarna ha bevisligen — enligt siffror, som jag icke skall besvara kammaren med att uppläsa, ty de äro kända av oss alla — verkat mycket litet fördyrande på varorna. Priserna på vete, råg och havre ha ju tvärtom fallit kolossalt under den sista tiden, särskilt under förra året. Men är det icke så, att arbetslönerna icke ha fallit under den tiden? Möjligen ha de stigit något. Är det då något orimligt i att jag höjer priset på den vara, som fallit så mycket, till den nivå, där den varit förut. Det är endast ett återställande av något, som förut existerat. Är det icke rimligt att lantmannen erhåller den förmån, som ligger i att han får sitt pris höjt, kan det sägas vara till skada för dem, som under samma tid stått på en oförändrad prisnivå?

Vad beträffar slutligen den tredje punkten, att det skulle föreligga en benägenhet hos tullarna att omlägga hela vårt produktiva liv på ett högre kostnadsplan, får jag säga, att den anmärkningen drabbar precis lika mycket en hel mängd andra saker. Den drabbar lika mycket den höga nivå, på vilken t. ex. lönerna kommit upp. Här hava vi ett indextal för tjänstemannalöner på 171, under det att de, som producera spannmål, ligga med ett indextal av 125, 110 och 98. Varför talar man då icke om att sänka lönerna? Om vi riksdagsmän sitta här och ha det eller det arvudet, skulle vi då också sätta ned detta, därför att man eljest skulle skada vårt produktiva liv. Varför skola icke ämbetsmännens löner sättas ned, varför skola icke arbetarnas löner sättas ned, de skada ju annars vårt produktiva liv, det är uppenbart!

Och här kan jag kanske få flika in en anmärkning. När herr Hansson i går talade om en annan omständighet, nämligen att bönder och arbetare skulle sluta sig ihop — och den fiende de skulle slå sig ihop emot vore kapitalet — då kan man väl säga, att de skola slå sig ihop mot allt, som fördyrar produktionen. Tag t. ex. en sådan sak — för att komma till ett ämne, som folk ofta återkommer till — som byggnadsproduktionen i Stockholm. Vad fördyrar inte den? Är det icke lika rimligt, att bonden skall få skäligen ersättning för sitt arbete, som att byggnadsarbetarna skola ha det? Skall bonden klandras, därför att han vill ha sitt pris höjt på den produkt han framställer, när man icke i lika mån vänder sig mot dem, som kräva högre avlöningar på andra områden? Det är lika mycket en produktionsfördyring också det.

Så förrycker tullskyddet näringslivets egen anpassning, säger man. Detta uttalande är väl besvarat med vad jag sagt, så det torde icke vidare behöva

upptagas. Men om så önskas, skall jag naturligtvis ingå även på det ämnet utförligare.

Sedan gjorde herr Ekman en utveckling och var inne på frågan om uppbördsreformen. Men finansministern nämnde för mig, att han utförligt besvarat den saken, så det kanske jag icke behöver upptaga kammaren med. Men om det så önskas, skall jag naturligtvis göra det också. Men det kan hända, att andra ledamöter av kammaren anse den frågan tillräckligt klarlagd genom finansministerns anförande.

Sedan var det arbetstidslagen — åttatimmarslagen. Där säger herr Ekman, att jag i går uttalade, att den provisoriska lagen 1926 hade de frisinnade också varit med om. Och högern skulle nu ha krupit bakom herr Ekmans rygg. Nog kan jag komma bakom herr Ekman, därför att han är bredare och större än jag, men jag har ingen lust att göra det och ingen anledning att göra det heller. Jag håller före, vad arbetstidslagen beträffar, att om den gäller alldeles detsamma nu som 1926. Och den mening, som då omfattades av de frisinnade, utvecklar herr Ekman och säger, att naturligtvis skall lagen någon gång bliva permanent. Det var icke det, som var utgångspunkten för de frisinnade 1926. Utgångspunkten var, att man ville göra den provisorisk för att se, om den icke kunde bliva anknuten till Washingtonkonventionen. Om herr Ekman nu behagar gå in för att göra den slutgiltig, så gärna för mig. Det gör herr Ekman ändå naturligtvis. Men då är det skäl, som han hade 1926, icke längre av någon valör, och herr Ekman brukar ju vara den, som håller fast vid gamla tider. Det hörde vi icke minst i går.

Sedan utvecklade herr Ekman utförligt, hurusom när andra länder sätta tullar på brödsäd, de kunna ha helt andra motiv än vi, och herr Ekman hade erfarit av någon — jag uppfattade icke vem som var sakförståndig på den frågan — att i Tyskland hade man så många andra skäl att sätta tullar. Förhållandena där kunna icke jämföras med våra, sade han. Jag skall icke ingå på det. Naturligtvis ha tyskarna en del skäl: valutan, krigsskadeersättningen etc. etc., men jag frågar: varför har Frankrike satt tull? Frankrike skall ju få krigsskadeersättning i stället. I Frankrike har deputeradekammaren praktiskt taget enhälligt gått in för inmalningstvång beträffande vete av ända till 97 % och höjt spannmålstullarna dessutom, jag vill minnas ifrån 5 kronor i svenskt mynt till 7 kronor och 50 öre. Men kanske det finnes någon expert, som talat om för herr Ekman, varför Frankrike av särskilda skäl höjt sin tull. Kanske en annan expert talat om, varför Polen höjt sin tull, eller varför Finland gjort det. Eller en tredje, som omtalat varför Schweiz vidtagit åtgärder för att understödja jordbruket på ett sätt, som icke har något motstycke. Staten uppköper där spannmål till ett pris av, jag vill minnas, 42—42 1/2 francs, och säljer ut den till 29 med ren förlust för staten. Och varför har Norge gjort på samma sätt. Och slutligen vill jag framhålla, att när man helt nyligen i Genève, endast för några dagar sedan, i Nationernas förbund hade tillkallat jordbruksexperter från hela världen — där voro sålunda representanter även från Kanada, Amerika och Australien — visade det sig, att det rådde starka motsättningar mellan de spannmålsutförande länderna på andra sidan havet och de europeiska länderna. Och där förklarades från sådana länder som Frankrike, Tyskland, Spanien och andra, att allmänna meningen icke vore sinnad att prisgiva den inhemska marknaden åt import från i andra världsdelar lagrade förråd. Den australiske representanten vid denna överläggning — Australien är ju ett spannmålsexporterande land — sade, att han förstode de skyddssynpunkter, som gjordes gällande från de europeiska importländernas sida.

En tysk talare gjorde gällande, att jordbruket bildade själva grundvalen för dessa länders ekonomiska ställning. Och det skulle, sade han, betyda en

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Ports.)

fruktansvärd förlust för dessa länder att utlämna sitt jordbruk till ödeläggelse. Det, som han där uttalade, kan jag också göra till min uppfattning. Det vore en olycka att utlämna vårt jordbruk till ödeläggelse. Jag delar den uppfattning, som uttalades av statsrådet Johansson i går, då han sade: varför kunna vi icke i detta läge låta denna fråga vara till dess att propositionen ligger på bordet? Jag är övertygad om, att landet icke kommer att förstå, om vi här intaga positiva och bestämda ståndpunkter på sätt, som herr Ekman förmenar, att man skulle göra, innan den kungl. propositionen blivit ens framlagd och kunnat komma till behandling.

§ 4.

Herr statsrådet *Borell* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 22, angående avstående till Nynäshamns köping av viss telegrafverket tillhörig mark; och
nr 23, angående nedläggande av statsbanedelen Dagarn—Hultebo m. m.
Nämnda propositioner bordlades.

§ 5.

Fortsattes debatten rörande Kungl. Maj:ts proposition nr 1 och lämnades därvid ordet till

Herr **Hallén**, som anförde: Herr talman, mina damer och herrar! Kammaren finner helt säkert en ganska egendomlig situation nu vara för handen, då här försiggår, kan man säga, en kombinerad remiss- och interpellationsdebatt. Då jag och en ledamot av första kammaren härom dagen tillåto oss interpellera herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, var avsikten med detta, att vi under riksdagens gång skulle få ett tillfälle att i lugn och ro och liksom avskilt från övriga överläggningsärenden få samråda om denna för vår undervisning så viktiga angelägenhet. Det var ingalunda vår avsikt att i remissdebatten indraga detta ämne. Emellertid har ju herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet ansett detta lämpligt, och jag kan icke underlåta att här säga, att jag verkligen tycker, att de högstämda ordalag, statsrådet använde i går, när han slutade sitt inlägg med att betyga sin nitälskan för en rätt kristendomsundervisning, kontrasterade rätt egendomligt mot hans metod att i alla fall i onödan kasta in detta ämne att trängas på överläggningslistan tillsammans med frågor om spannmål, fläskproduktion och annat sådant. Jag vet icke hur jag skall kunna karakterisera detta annorlunda än såsom ett statsrådets sätt att belysa sanningen av det gamla skriftordet att »människan lever icke av bröd allenast» etc.

För att emellertid övergå till det svar, som i alla fall gavs på de framställda frågorna, vill jag börja med att konstatera, hur herr statsrådet har poängterat, att någon olikhet mellan honom och generaldirektören i skolöverstyrelsen icke föreligger, utan att, som statsrådet uttryckte sig, den förmenta olikheten endast har sin grund i »formelt redaktionellt övervägande», när han meddelade, att ordet »korta minnesord» endast är en tautologi, och det medger jag gärna, och att tillägget »stycken eller» endast avser att ge fyllighet och klarhet i denna sak, varom man var ense inom minoriteten i skolöverstyrelsen. Jag tar tacksamt ad notam denna förklaring, som alltså visar, att olikhet i sak icke föreligger.

Men då det sedan gäller att pröva, vad i sak själva det beslut innebär, varom minoriteten i skolöverstyrelsen och statsrådet äro sakligt ense, värjer sig herr Lindskog mot beskyllningen, att här kan skapas ett tillstånd av oklarhet och

missuppfattningar genom den kautschukartade bestämmelse, som givits genom att säga att »även om man också skulle tolka mina uttryck som elastiska är det icke något ont i det, ty hela undervisningsplanen bär en sådan prägel», och han citerade i går flera alternativa uttryck. Det talas om, att man skall inlära vissa minnesord, vissa psalmverser och sådant och ideligen hänvisas alltså till denna prövning från fall till fall, om hur och på vad sätt och huru mycket man skall läsa. Jag tycker, att det är ganska egendomligt, detta lovord, åtminstone från herr ecklesiastikministerns sida, över 1919 års undervisningsplan. Nog har den beskyllts för mycket, men minst av allt för att vara elastisk och tillmötesgående. Tvärtom har kritiken ofta inriktat sig på att den skulle vara präglad av alltför stor uniformitet, och att den skulle vara alltför ensartad. När emellertid statsrådet Lindskog söker med praktiska exempel visa, att den lättnad han vill medgiva skoldistriktet är relativt obetydlig i sak, men ändå tjänande ett praktiskt syfte, citerade herr statsrådet särskilt Luthers förklaring till buden och speciellt då femte budet och visade enligt min mening ganska riktigt, att för barnens förstånd och fattningsförmåga är onekligen den koncentrerade och folkligt enkla form, i vilken Luther givit förklaring till buden, att föredraga framför de paradoxalt utformade utläggningarna, som vi känna till från Bergspredikan. Ja, i detta avseende tror jag alldeles säkert, att herr Lindskog hade kammaren med sig, och det finns väl ingenting att invända mot detta, men jag vill påpeka, att detta sätt att liksom exemplifiera hur man bör i skolstyrelser och skolråd tillämpa den nya bestämmelsen dock icke är tillräckligt belysande, ty herr Lindskog hämtar utslutande sina exempel från den rena etiken och sedeläran, varom väl näppe- ligen borde få råda någon meningsskiljaktighet i vårt land. Men då herr Lindskog menar, att detta är ett billigt krav, att man skall få föredraga och genomgå sådant för barnen, så att de tillägna sig detta, anser jag, att herr statsrådet slår in öppna dörrar, ty en sådan rätt förefinns redan nu. Jag vill erinra där- om, att generaldirektör Holmdahl själv säger i sin reservation till skolöversty- relsens betänkande följande: »Härmed är emellertid icke sagt, att icke vissa för barnen lättfattliga stycken ur lilla katekesen kunna med fördel användas vid sammanfattningen. Så har också skett i en del av de läroböcker, som — utarbetade i enlighet med de givna bestämmelserna — blivit av överstyrelsen godkända för användning vid kristendomsundervisningen i folkskolan. »Låt vara att dessa stycken icke kunna eller få mekaniskt inläras utantill, men det viktigaste är väl icke den mekaniska minnestillgången, utan att detta genom- går och av barnen tillägnas och såvitt möjligt införlivas med deras sedliga med- vetande. Något sådant hinder föreligger absolut icke. Vad sedan gäller att t. ex. i en författning rycka in bestämmelser om att åtminstone den Lutherska etiken, hämtad direkt ur katekesen, bör kunna inläras, framhåller ju skol- överstyrelsen själv, att det är av både praktiska och andra skäl möjligt att få in sådana bestämmelser. Den säger nämligen: »Överstyrelsen vill icke be- strida, att det i Luthers lilla katekes finnes stycken, som kunna sägas vara korta och kärnfulla samt till innehåll och form tillgängliga för barnen. Att Överstyrelsen icke ansett tillrådligt att förorda en förändring av innebörd, att detta fåtal stycken, vars inlärande ur pedagogisk synpunkt skulle kunna för- svaras, finge föreläggas barnen till ordagrant inlärande, beror därpå, att Över- styrelsen icke funnit det möjligt att åstadkomma en formulering, som kunde garantera en begränsning till detta fåtal stycken. Avfattningen måste helt naturligt givas i allmänna ordalag, vilkas tydning överlämnas åt dem, som i det enstaka fallet skulle hava att bestämma. Meningarna om vad som är kort och för barnen tillgängligt äro givetvis delade. Av vad som framkommit i samband med yrkandena om katekesens utanläsning framgår, att man på sina håll anser hela Luthers lilla katekes vara kort och för barnen tillgänglig. En

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vad remiss av
statsverks-
propositionen.
(Porta.)

formulering, som vore avsedd att medgiva utanläsning av blott ett fåtal stycken ur lilla katekesen, kunde därför komma att tagas till intäkt för att man krävde av barnen, att de skulle kunna ordagiant» — jag förmodar, att Överstyrelsen tänker på förhållandena i Bohus län — »memorera hela lilla katekesen. och under vissa omständigheter låta förmoda, att detta krav kanske skulle ställas t. o. m. på sju- och åttaåringar i småskolan.»

Jag befärar därför, att den bestämmelse, som genom herr statsrådets ingripande nu kommit till, kan betyda inledningen till att vi få ett stegrad konfessionellt och dogmatiskt inslag i religionsundervisningen. Det är klart att för en präst i svenska kyrkan som undertecknad skulle en sådan möjlighet egentligen helt naturligt kunna hälsas med tillfredsställelse och glädje under den förutsättningen, att i vårt land råder en andlig homogenitet, så att icke införandet av direkt dogmatiska och konfessionella moment i den religiösa folkundervisningen verkar splittrande. Men vi veta allesammans, att vårt land för närvarande är raka motsatsen till en andligen homogen stat. Tvärtom äga vi, som vi veta, de mest divergerande grupper. Vi ha under intryck av den naturvetenskapliga åskådningen fått en livssyn, som definitivt avlägsnat sig ifrån alla religiösa och åtminstone alla direkt kristliga rämärken. Hur stor den medborgaregruppen i vårt land är, undandraget sig naturligtvis allt bedömande. Vi ha vidare stora grupper av medborgare, som visserligen ha en allvarlig personlig religiös och kristen livsåskådning, men som avlägsnat sig synnerligen långt ifrån den gamla klassiska evangeliskt-lutherska bekännelsens rämärken, och vi ha vidare medborgaregrupper, som åtminstone i stort sett hålla fast äldre tiders dogmatiska och, man kan säga, lutherskt ortodoxa lära. Att i ett land med så heterogen och i andligt avseende söndersplittrad och skiftande befolkning försöka införa i den allmänna religionsundervisningen sådana moment, som måste tänkas uppkalla strid i alla de orter, där icke den religiösa tron och livssynen är ensartad, måste betecknas som något synnerligen allvarligt. Det är icke min mening, herr talman, att, då jag nu tager den omstridda katekesen i min hand, gå in på någon ytterligare utläggning av densamma, men nog måste man säga, att just med kännedom om de skiftande uppfattningar, ifrån den rena negativismen i religiöst hänseende å ena sidan till den ortodoxa dogmatiken å andra sidan, som råda i vårt land, är det äventyrligt att om i en församling, där så skiftande livsuppfattningar förefinnas, det genom ett skolråds initiativ och genom låt mig säga en inspektörs tillstyrkan och ett domkapitels medgivande — då saken alltså icke kommer till skolöverstyrelsen — inläres exempelvis förklaringen till andra huvudstyckets andra artikel, d. v. s. den i låt vara lapidariska och gripande ordalag givna bekännelsen från Luthers sida av hans tyngande samvetsskuld och hans personliga upplevelse om hur denna blivit avlyftad genom tron på Jesus Kristus. Att låta ett skolråd betrakta detta dokument såsom »korta stycken eller minnesord» finnes synbarligen inget formellt hinder för, efter herr Lindskogs mening. Så begär man domkapitlets godkännande på justeringen av kursplanen. En skolinspektör med samma uppfattning tillstyrker, och ett domkapitel godkänner densamma, och saken kommer alltså aldrig att prövas av skolöverstyrelsen. Jag säger: är det en församling med andligen homogen struktur, är det gott och väl alltsammans. Men där detta fattas som ett tryck på samvetena hos vissa grupper av föräldrar, gagnar man kristendomsämnet i den församlingen genom denna åtgärd? Absolut icke. Det finns många andra sådana exempel, som man skulle kunna erinra om. Vi ha sammanfattningen av de tio budorden i den av många såsom löne- eller straffmoral uppfattade formuleringen. Jag behöver här icke ingå på detta, som också är ägnat att uppkalla strid. Detsamma gäller, som alla veta, fjärde och femte huvudstyckena, döpelsens och altarets sakrament, vilkas inlärande skulle leda till samvetstvång icke bara för vad jag

kallade den religiösa negativismen utan även för vida kretsar av religiösa och troende människor, vilka betrakta detta som abstraktioner och dogmatiska sats-er, som icke borde få inläras. Jag erinrar blott om ett sådant ord i 4:e huvudstycket: Den som tror och bliver döpt, skall varda frälst, men *den som icke tror, han skall varda fördömd.*

Vid remiss av statsverkspropositionen.
(Forts.)

Om man finge överlåta tolkningen av vad som skulle få inläras ur katekesen åt en sådan man som statsrådet Lindskog, tror jag visst icke, att man behöfve befara några äventyrligheter av något slag. Men herr statsrådet skall icke tro, att det exempel, han i går gav, om hur man borde förfara och gallra ur katekesen, skulle godkännas i västra Sverige och knappast några andra ställen heller, där beklagligtvis den desperata anda, som tycks utmärka västra Sveriges kyrkliga kretsar, fått ett synnerligen skadligt inflytande på ledningen av vår svenska kyrka för närvarande. Och det ger mig anledning, herr talman, att ytterligare understryka vikten av vad jag förut här i kammaren framhållit, nämligen att riksdagen må se till, att vi verkligen få en demokratisering av vår kyrkorepresentation, så att även andra grupper av vårt kyrkofolk än de, som nu representera ledningen, kunna komma tillstädes. Det är en i det långa loppet för kyrkan dyrköpt kyrkopolitik, som eljest kommer att här föras.

Nu säger emellertid herr Lindskog att genom det lilla tillägg han gjort har han visst icke sprängt eller brutit med den princip, som ligger till grund för 1919 års undervisningsplan. Men det måste man väl säga, åtminstone jag, som för min ringa del i tio år som ordförande i skolråd eller skolstyrelse haft praktisk erfarenhet i detta hänseende, att grundtanken i 1919 års plan var den, att man skulle hålla undan fullt avsiktligt allt konfessionellt och dogmatiskt innehåll just för att åstadkomma en samlande linje i vårt land och överlåta det konfessionellt formulerade, det dogmatiskt uttryckta åt kyrkan i den frivilliga konfirmandundervisning, som den bedriver. Då måste man väl säga, när man medger denna fakultativa rätt för skolråd att icke blott taga in den lutherska etiken i form av förklaringarna till de tio budorden utan praktiskt taget allt i Luthers katekes, att man för in — jag räknar inte, om det kvantitativt är mycket eller litet — rent kvalitativt ett annat moment i undervisningen, nämligen ett konfessionellt och dogmatiskt stoff, och då ha vi hela detta problem om hur detta rimmar sig med den religionsfrihet, som vi borde slå vakt om.

Detta är synnerligen allvarligt, och jag kan icke underlåta, herr talman, att hänvisa till vad skolöverstyrelsen säger om denna viktiga fråga. Den gör följande principiella uttalande, som jag tycker är väl värt att fästa till kammarens protokoll: »Det är nogsamnt bekant, att kristendomsundervisningen i folkskolan är föremål för strid. Denna strid har gamla rötter, även om den nu aktualiseras inom den nya undervisningsplanens sätt att ordna folkskolans religionsundervisning. Det skulle givetvis vara ägnat att väcka tillfredsställelse, om denna strid kunde upphöra, ty den kan icke vara annat än till skada för folkskolan och ej minst för kristendomsundervisningen. Det skulle därför vara högelingen önskvärt, om garantier för verklig fred på detta område kunde vinnas. Ett vidtagande av vissa smärre mera formella ändringar i undervisningsplanen kan icke förväntas göra ett slut på striden. En sådan åtgärd skulle antagligen av dem, som gå hårdast till anfall mot undervisningsplanen i kristendoms-kunskap och som krävt mera genomgripande förändringar i fråga om ämnet och undervisningens innehåll, uppfattas som en utmaning. Det torde emellertid icke vara obekant, att det finns en mycket utbredd mening, som intager en alldeles motsatt ställning till kristendomsundervisningen än deras, som fordra mera tid och mera katekes. Anspråken avse i stället en rent konfessionslös religionsundervisning eller t. o. m. religionsundervisningens uteslutande ur folkskolan. Även om dessa anspråk på

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

senare tid icke gjorts så starkt gällande, behöver man nog knappast tvivla på, att förändringar, som skulle hava till syfte att i större eller mindre utsträckning återinföra gångna tiders timal, lärokurser och undervisningsmetod i fråga om folkskolans kristendomsundervisning, skulle utlösa missnöje och angrepp ifrån dem, som egentligen skulle vilja hava förändringar i en helt annan riktning.» Och tillägger skolöverstyrelsen dessa allvarliga ord för framtiden: »Om utgången av den nya strid, som sålunda kunde väntas, är det givetvis omöjligt att säga något bestämt på förhand. Men det kan ej undgås, att framtidsutsikterna äro ägnade att ingiva allvarliga farhågor hos dem, som anse en god, efter barnens mottaglighet och behov lämpad kristendomsundervisning såsom en av folkskolans bästa tillgångar.»

Detta är det synnerligen allvarliga läge, som ytterligare aktualiseras genom statsrådet Lindskogs åtgärd, och jag tillåter mig att säga rent ut min mening om hela detta problem angående svenska folkets barnundervisning i kristendomsämnet och hela denna förenkling av frågan om katekes eller icke katekes, som präglar den allmänna debatten. Enligt min uppfattning är detta problem något mera och oändligt djupare och mera komplicerat, ty den stora frågan inför de skrämmande framtidsperspektiv, som gång efter annan visat sig i vårt kulturliv, är något helt annat. Det är frågan om hur denna dagligen skeende uppluckring av sedliga och moraliska värden skall kunna stävjas. Hur skolan och övriga fostrare skola kunna framträda med den auktoritativa makt, som icke genom yttre tvång utan genom övertygelse på de unga sinnena grundfäster hos dem en moralisk och sedlig och ideell livssyn, som bär dem genom livet och dämmer upp denna demoraliserande och karaktärsnedbrytande tendens, som i familjelivet, i samhällslivet och snart sagt på alla kulturens områden yttrar sig i dessa dagar.

Nu försöker man att med pedagogikens hjälpmedel göra av skolan det allra bästa. Jag kan icke neka till att jag, trots min beundran för 1919 års undervisningsplan, måste säga, att när det gäller kristendomsämnet tillkommer ett annat problem, som knappast skolan kan bemästra. Om vi själva tänka på vår egen barndom och dess kristendomsundervisning med både dess förtjänster och brister, är det tydligt att skolan nu för tiden är i utomordentlig grad handikappad därigenom, att barnens föreställningsvärld i gångna tider var mera enkelt sammansatt och ensartad. Skolan, lärarna, far och mor framträdde som en auktoritet på ett helt annat sätt än nu. Ett litet barnasinne i våra dagar får sin uppmärksamhet och sitt intresse splittrade på ett sätt, som det icke fanns motsvarighet till för en tjugu, trettio, fyrtio eller femtio år sedan. Nu veta vi, att ett barn knappt blir åtta eller nio år gammalt förrän dess sinne belastas med tusentals sensationer. Den lilla värld vi levde i, i vilken skolan med sina läxor och med sina moraliska och religiösa bud kunde så att säga dominera, är i dag förvandlad. Här trängas alla möjliga sensationer om barnens uppmärksamhet, håg och lustar. Vi ha t. ex. idrotten, vi ha radion, vi ha sporten med alla dess sensationer. Vi ha alla dessa granna bildverk, all denna billiga litteratur, överhuvud taget allt vad den moderna tekniken och den yttre utvecklingen kunna prestera, något som till och med småbarnen i viss mån kunna taga del av. Detta gör, att ett barnasinne i vår tid är så splittrat och söndersprängt och, om man så vill, övermättat med sensationer, att när skolan kommer med vare sig den bästa eller den mindre goda pedagogiska metoden för att bjuda både sin kunskap och sin sedliga påverkan, får skolan konkurrera med för många andra faktorer och intryck; den blir nu mindre än förr den suveränt dominerande faktorn i de ungas liv. Detta är ett allvarligt problem. Det kan ifrågasättas, om det icke är den svenska kulturens allra allvarligaste problem, vilket man grundligt bör överlägga om. Att då såsom ett kardinalrecept tillgripa katekesläsningen, ter sig för mig såsom ett fattigdoms-

bevis både för den kyrkliga ledningen och för dess allra högsta chef. Måste vi icke säga: hela den generation, om vars framtid vi alla äro så oroliga, då vi tala om den sedliga och sexuella upplösningen, den ekonomiska oredligheten och förskingringarna o. s. v., är väl katekesfostrad i oändligt större omfattning, än man kanske t. o. m. på västkusten anser borde vara fallet. Problemet om det växande släktets sedliga och religiösa inriktning är alltså något helt annat än frågan om katekesläsning eller icke. Sådant är det stora problemet, som överskuggar alltsammans. Jag kan icke annat än betrakta det som ett rent palliativ, när man tror, att ett större eller mindre inslag av katekesstycken inverkar på denna stora allvarliga folkfråga.

Innan jag slutar, herr talman, skulle jag — eftersom nästan varje debatt om katekes- och kristendomsundervisning tangerar det stora problemet om en kulturstats ställning till den religiösa förkunnelsen och undervisningen — vilja säga följande. När man, såsom jag förut framhållit, har att räkna med en så andligen söndersplittrad kultur som vår, är det alldeles uppenbart, att man genom införande i större eller mindre omfattning av de konfessionella moment, som böra reserveras för kyrkan i hennes fria arbete, riskerar att spränga skolan. Och det är en olycka, om den svenska enhetsskolan skulle genom en oförståndig politik sprängas sönder. Jag ber att få erinra, hurusom vi inom religionsfrihetskommittén föreslagit, att t. o. m. de familjer, som i framtiden utträda ur svenska kyrkan, skola vara skyldiga att låta sina barn deltaga i skolans kristendomsundervisning. Medges det då på vissa håll, att denna får i tilltagande grad en konfessionell undervisning, är problemet upprivet igen. Då måste dessa föräldrar i samvetsfrihetens namn kräva rätt till en egen undervisning för sina barn, och då spränga vi den svenska enhetsskolan och stå inför samma ödesdigra kulturutveckling som utlandet kan ge oss exempel på. Och där måste man i sanning säga, att spåren förskräcka. Det gamla slagordet att överlåta denna undervisning åt kyrkor och frikyrkor ha vi sett belyst i Amerika på ett sätt, som måste fylla oss med verklig fruktan. Man beräknar, att cirka 35 % av Amerikas barn växa upp som kompletta analfabeter i religiöst avseende och att de övrigas undervisning handhaves av människor, synbarligen utrustade med otillräcklig auktoritet både när det gäller kunskaper och andra ännu viktigare förutsättningar. Därom vittna de avgrunder av sedligt och moraliskt förfall, som synbarligen finnas icke minst bland den amerikanska ungdomen. Därom vittnar också den låga religiösa kunskapsnivå, som kunde möjliggöra approssen i Dayton härom året.

Jag skulle också vilja säga, att det finnes en motsatt utveckling, som jag vet ingalunda saknar förespråkare i denna kammare eller på en del håll i den svenska tidningspressen. Man menar, att man skall göra resolut slut på detta svåra problem genom att skala av kristendomsundervisningen så, att den ingenting annat gör än bibringar objektivt en såsom det heter historisk kunskap om vad kristendom är, d. v. s. ett så långt som möjligt objektivt refererande av kristendomens historia och dess väsen. Man har försökt sig på detta pedagogiska konststykke på åtskilliga andra håll. Tiden medger icke att här meddela vad en gång Fridtjuv Berg yttrade i denna kammare om den sortens pedagogik i kristendomsämnet. Men vi ha ett belysande skolexempel i Holland, där man med tanke på landets klyvning mellan reformerta och romerskt-katolska verkligen gjorde det konststykke, som rekommenderas på en del håll här i landet, nämligen skalade bort allt vad personligt religiöst påverkande innehåll hette och sökte ge blott ett slags historiskt refererande stöme i undervisningen, som då skulle kunna vara gemensam för allehanda konfessioner. Hur gick det med denna statsundervisning i Holland? Jo, den ledde dithän, som många i vårt land vilja att en sådan undervisning skall leda, nämligen att undervisningen efter principen undervisning om kristendom verkade

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

så, att det blev en undervisning från kristendom. När man skall undervisa så att läraren avhåller sig från alla religiösa värdeomdömen och blott, låt vara i objektiv form, refererar de religiösa föreställningarnas innehåll, så skapas det, mina herrar, ett moln av indifferentism över klassrummet, så att man sannerligen kan förstå, att hundratusentals föräldrar betacka sig för en sådan undervisning och säga: då taga vi hellre våra barn ur skolan och skaffa dem en egen undervisning! Därmed är man då framme vid den olyckliga linjen, att man spränger den svenska enhetsskolan. Jag anser alltså, att konsten är att rent pedagogiskt lägga undervisningen så, att man å ena sidan icke övar ett dogmatiskt och konfessionellt tvång å oliktankande och å andra sidan icke heller så skalar bort det centrala och väsentliga i religionens anda, att det blir ett slags neutral, jag höll på att säga könlös indifferentistisk anda över undervisningen, som i längden verkar rent irreligiöst. Gör man detta, blir trycket för starkt åt andra sidan. Det gäller att i försoningens och avspänningens namn finna en samlande mittlinje, en »riksundervisning» för landets barn.

Jag är tack vare personlig erfarenhet av den meningen, att om det också finnes en del tekniska och pedagogiska brister — helt mänskligt — i 1919 års undervisningsplan, så utgör denna likväl ett ärligt försök att skapa en sådan linje för rikets alla barn. Och det måste man säga, att 1919 års skola vill i alla sina ämnen verka så, att skolan kan få hedersnamnet en arbetsskola; skolan skall nyttiggöra eleverna för det levande livet, ett krav som också gäller kristendomsämnet. Nu befarar jag för min del — och jag vet att det finns många präster i vår kyrka som ha samma uppfattning — att genom ifrågasvarande, låt vara välmenande åtgärd från statsrådets sida man försvagar kristendomsämnets position och att dessa desperados från höger och vänster äventyra nämnda mittlinje i den svenska kristendomsundervisningen. Det tillkommer icke mig här att uttala vad som närmast bör göras härvidlag. Jag tror emellertid, att om statsrådet här ville i anknytning till sitt eget exempel ur katekesen meddela skolöverstyrelsen, att författningsändringen avser *stycken eller minnesord ur Luthers lilla katekes av huvudsakligen sedligt-religiöst innehåll*, så skulle mycket vara vunnet. Är det däremot hans mening att man lika gärna kan taga större eller mindre avsnitt av den rent ortodoxa dogmatiken, kan jag ej annat än beklaga, att denna fråga härmed ingalunda är avförd från dagordningen i riksdagen. Det är med sorg man konstaterar detta, ty den som vinner på den kampen är åtminstone icke kristendomsundervisningen i vårt land.

Jag slutar med att uttala, att det viktigaste av allt är, att denna samlande linje av 1919 icke korsas av nya principer, vare sig från höger eller från vänster, utan att den får i lugn och ro tjäna sitt syfte, nämligen att lägga fram för Sveriges barn Nya testamentets höga livssyn på ett sådant sätt, att barnen icke av tvång utan av inre övertygelse tillägna sig densamma och, herr talman, — vilket är viktigare än allt annat — söka förverkliga den i det levande livet.

Vidare yttrade:

Herr Carlström: Herr talman! Efter den andliga föda vi nu fått skall jag komma med litet lekamlig spis. Jag ämnar en smula uppehålla mig vid det ämne, som man sagt skulle utgöra huvudämnet vid remissdebatten, nämligen jordbrukskrisen.

Jag vill då först konstatera, att även om man befarat att remissdebatten skulle bli ganska »gropig» vid diskussionen rörande jordbruksproblemet, har det visat sig, att man å ömse sidor lugnt och stilla framfört sina argumenteringar för och emot. Jag tror det vore nyttigt, om den anda, som i detta av-

seende varit rådande i kamrarna, kunde spridas en smula över Sveriges landsbygd, när jordbrukskrisen och åtgärderna mot densamma diskuteras. Om man är närvarande vid de möten, som hållas i detta ämne, får man från vissa håll höra, att jordbrukets nödläge är så »avgrundsdypt», att det gäller att hugga in på en gång och med kraftiga medel söka rädda jordbruket; det går icke an att vila på hanen utan man måste göra något snabbt och *effektivt*. När jag hörde de milda tonerna från regeringsbänken i går, tänkte jag dock, att det är väl, att regeringen icke tagit för mycket intryck av skriet ute i landet om att åtgärder *omedelbart* måste vidtagas.

Nu blev i går jordbruksministern i första kammaren klandrad för att han kommit med sina förslag bra sent. Men vad förslaget att färga den utländska havren angick, framhöll han, att anledningen till åtgärden med färgning icke vore den tyska dumpingen, utan att syftet var att skydda de svenska lantbrukarna för olämpligt utsäde. Åtgärden vore sålunda icke av handelspolitisk karaktär. Förslag i ämnet förelåg, nämnde jordbruksministern, redan i höstas men måste återremitteras till lantbruksstyrelsen och göras till föremål för omarbetning. Ärendet hade handlagts med all skyndsamhet, men *det vore icke så enkelt som många tro*. Jag skulle önska, att när man reser ut för att tala till de svenska jordbrukarna och föreslå åtgärder för att rädda dem ur jordbrukskrisen man också ville framhålla, att »det icke är så enkelt som många tro». Vi förstå, att det är många olika faktorer, som inverka på det nuvarande läget, att det icke går med några snabba och effektiva åtgärder åstadkomma en *verksam* förändring. Vad havrefärgningen beträffar, tillåter jag mig emellertid en stilla förundran över att man färgar den mindervärdiga havren — ty det är ju mindervärdig havre som man importerar som icke går till grynkvárnarna och av denna riskerar man föga till utsäde. Skulle anordningen bli effektiv, borde man dock ha tagit sikte på den havre, som mest konkurrerar med den svenska. Det är sannerligen icke så enkelt att ens i en så liten fråga göra något *effektivt*, det förstå vi.

Det var egentligen ett par talare från gårdagen, som jag en liten stund ville uppehålla mig vid. Herr Olsson i Kullenbergstorp började med att konstatera jordbrukets nödläge och tillade, att han många gånger försökt få till stånd några statliga hjälpåtgärder, ehuru det icke lyckats. Nu ville han emellertid samarbeta med alla som ville göra »något effektivt och reellt». Det vore mer än ett slags åtgärder som behövede vidtagas, och om intet bättre funnes, finge tullarna duga. Ja, det var med en viss spänning jag åhörde bondeförbundets deklARATION i denna fråga. Det har ju icke varit riktigt klart, hur man på den sidan ville gå till väga och vilka medel man ville tillgripa.

Det är sant som herr Sköld säger: jordbrukskrisen är icke av i dag. Den har varat i flera år. Jag har alltsedan kristiden haft klart för mig, att det varit dåligt ställt för jordbruket och borde bli bättre; det har man också hört med stor kraft framhållas från skilda håll. Nu nämnde som sagt herr Olsson i Kullenbergstorp, att han icke vore intresserad för tullar men att, om inga bättre åtgärder funnes att tillgå, han dock ville tillgripa sådana. Jag skall gärna bekänna — liksom åtskilliga talare förut gjort — att jag icke är en så doktrinär frihandlare, att jag icke skulle kunna gå med på tullar, om jag kunde tro, att de verkligen skulle hjälpa. Men det är väl en sak, som vi alla ha klart för oss, att tullarna icke kunna bringa någon hjälp åt jordbruket i mer än ett enda avseende, nämligen när det gäller brödspannmålen. Jag är icke alls så sinnad, att jag icke skulle vilja unna en jordbrukare, som odlar spannmål, bättre priser, därför att jag icke själv odlar spannmål till avsalu. Jag skulle sålunda kunna gå med på tullförhöjning, om jag trodde, att en sådan vore det *verksamma* medlet. Men jag kan icke riktigt tro på detta, jag skall icke nu draga upp argumenten för att jag icke gör det, de argumenten ha

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

tillräckligt ventilerats här förut; både herr Sköld i går och flera talare i dag ha varit inne på den saken. Om det emellertid vore så, att man kunde genom en tullåtgärd åstadkomma ökat pris på spannmål, eller om man genom någon annan åtgärd kunde höja priset på jordbruksprodukter — ty det är jag överens med herr statsministern om att priset på jordbruksprodukterna bör höjas, såvitt man inte anlidade en annan utväg, till vilken jag skall återkomma längre fram — vad skulle då ske? Jo, vi skola icke inbilla oss, att den del av svenska folket, som icke är spannmålsodlare eller jordbrukare, skall tyst och snällt taga emot denna höjning utan att i sin tur begära någon kompensation. Jag skall i detta avseende hänvisa till vad herr Wigforss i går i sitt anförande här lät skymta fram. Han yttrade, då han var inne på tullfrågan och kritiserade inmalningstvånget: »Vi anse det orimligt, att svenska folket skall nöja sig med ett pris, som ligger över världsmarknadens.» Till yttermera visso skall jag citera ett stycke ur Ny Tid, en tidskrift, som jag tror, att herr Per Albin Hansson brukar skriva i. Det heter där: »Jordbruksministern tillkännager sin avsikt att medelst höjda spannmålstullar fördyra livsmedlen. Dy-rare livsmedel betyda minskade reallöner för dem som med pengar skola köpa allt. Sänkta reallöner komma ovillkorligen att medföra försök att höja dem, och därmed stå vi, så fort tillfälle gives, inför den hotande faran av förhärjande arbetskonflikter. Det är nämligen högst otroligt, att fackföreningsrörelsen kommer att finna sig i en försämring av arbetarnas reallöner. Den kommer att använda sina under fredsåren ingalunda minskade resurser till att kraftigt motsätta sig en sådan utveckling.» Detta är alltså en sida av saken, som man måste räkna med. Lyckas vi att genom konstlade medel i en eller annan form höja priset på våra jordbruksprodukter, kommer man strax att från andra håll taga ut vad man anser sig ha rätt att taga ut, och på så sätt få vi ingen vinst av det hela utan stå på samma ställe. Nu kan man visserligen framställa den frågan: men om det nu är så, att icke industriarbetarna och icke folk i övrigt i landet, som icke äro jordbrukare, kunna gå in på att betala högre priser på livsmedel än det pris världsmarknaden bestämmer, varför skola då vi jordbrukare nödgas betala högre priser än världsmarknadspriset och betungas av tullar på industriprodukter och en hel del andra nyttigheter? Varför skola vi lugnt och stilla tolerera, att monopolen och fackföreningarna, var och en på sitt sätt, såväl när det gäller varan som arbetskraften, skurit av den fria handeln och taga ut ett pris, som vi icke borde låta oss nöja med. Den frågan riktar jag till herr Hansson, som här i går så milt talade om att vi icke skulle slåss — bönder och industriarbetare — utan komma överens om att göra något i enhetens tecken, eftersom vi inga motsatta intressen hade. Jo, herr Hansson, vi ha motsatta intressen. Det pris vi jordbrukare få för våra produkter, jag menar partihandelspriset, har en indexsiffra i förhållande till år 1914 av 130: indextalet å beklädnadsartiklar är 180, å bostäder 199, å jordbruksredskap omkring 180: men å industriarbetarlönerna är indextalet uppe i 228. Tro herrarna, att vi kunna tyst och stilla utbyta arbetsprodukter under sådana förhållanden? Nej, detta är absolut uteslutet. Det måste ske en sinnesändring hos andra parten, en sinnesändring, som jag efterlyste vid fiolårets riksdag, då jag framförde en motion angående lönepolitikens inverkan på jordbrukets ekonomiska svårigheter.

Jag skall ett ögonblick uppehålla mig vid vad herr Sköld igår yttrade. Han talade om, att orsakerna till jordbrukskrisen är överflödet på livsmedel. Det är tviverr alltför sant, att en av de förnämsta orsakerna ligger däri. Jordbrukarna ha icke samma möjlighet att begränsa produktionen som industriens män. De senare kunna helt enkelt, om industrien icke bär sig, lägga ned driften, men något dylikt ha vi icke möjlighet till. I någon mån kunna vi kanske förenkla driften och finna på utvägar att ändå nå ett lika gott nettoresultat,

och på den linjen tror jag att vi lantmän efter detta få gå. Men herr Sköld underlät att nämna ännu en orsak till krisen: kriget och den därefter följande prissänkningen på jordbruksprodukterna utan motsvarande prissänkning på industriprodukterna. Han framhöll vidare, att krisen icke är av igår. Det är riktigt, men detta är blott så mycket värre. Jag skrev min motion i fjol i känslan av att vi under en tid av 5 å 6 år haft ganska svåra tider för jordbruket.

När det gäller att finna på några medel att lätta det tryck, som råder, karakteriserar herr Sköld jordbruksutredningens förslag och det förslag regeringen tagit upp i fråga om jordbrukskredit, kooperation och omorganisation av smörexporten och mejerihanteringen såsom hörnstenarna i regeringens hjälpkaktion. Han gick vidare in på frågan om inmalningstvånget och uttalade sig i princip för ett sådant, om saken icke bleve alltför krånglig att realisera här i landet. I detta avseende är jag överens med herr Sköld. Jag tror, att det är bättre, om vi utan att röra upp lönlösa strider om tullar i kamrarna försöka ena oss om att slå in på de vägar jordbruksutredningen utstakat, och jag är övertygad om, att följden bleve litet mindre prat och litet mindre gräl men lika mycket resultat för jordbruket, om vi följde dessa linjer. Då herr Sköld — om jag ej missförstod honom — emellertid kom fram till, att inmalningstvånget endast skulle medverka till att priset å spannmålen höjdes med 1 krona 50 öre av de 3 kronor 70 öre, som tullarna borde giva oss i skydd, är jag icke överens med honom. Jag är naturligtvis på det klara med, att en dylik åtgärd icke får åstadkomma en prisstegring utan gränser och tror icke heller, att den kommer att göra det. Men att fixera prisstegringen till 1 krona 50 öre anser jag icke riktigt. För närvarande är det väl på det sättet, att jordbrukstillarna icke inverka i någon vidare mån ens på spannmålen, och då det gäller de animaliska produkternas priser — smör och fläsk — äro tullarna rent nonsens.

Man kan icke gärna underlåta att i detta sammanhang fundera över huru industritullarna verka. Är det kanske så, att tullarnas inverkan även på dem upphört? Nej, jag tror icke, att så är fallet; industritullarna verka nog ganska reellt. Då det nu är fråga om att undersöka vad som är att göra för att i någon mån lätta det tryck, som råder för jordbruket, kan man icke undgå att fråga sig, om det är riktigt, att vi ha jordbruksskyddstillar, som icke verka, och industritullar, som verka. Jag hörde, att det igår höjdes en röst från socialdemokratiskt håll i första kammaren om att man från den sidan skulle vara sinnad att gå in för en undersökning rörande sänkning av industritullarna. Jag vet ju, att det är mycket svårt att i det nuvarande läget åstadkomma något, men är det icke att föregripa tullkommitténs arbete att nu gå in för ett försök med tullförhöjning å vissa produkter, är det väl icke heller ett föregripande att genomföra sänkning av tullen å andra produkter. Vill man verkligen effektivt medverka till en utjämning av priserna på jordbrukets och industriens alster, måste man nog tillgripa den vägen, att man sänker industritullarna. Det kan nämligen icke vara möjligt att det får fortgå på sätt det nu gör, att landsbygdens folk får så mycket mindre betalt för sina dagsverken än vad andra befolkningsgrupper i landet erhålla för sina. Det är ett mycket sorgligt framtidsperspektiv att se mot, att Sveriges landsbygd skall bli alltmer glest befolkad, men det kan tänkas, att detta inte kan undvikas. Det är icke farligt ur den synpunkten, att icke livsmedlen räcka till. Ty finns det tillräckligt med livsmedel, ha vi alla möjlighet att leva, var vi än bo. Men frågan är, huru människorna skola kunna byta sig till livsmedlen. Och om landsbygden i fortsättningen kommer att ännu mer avfolkas än nu är förhållandet, vem öppnar då dörrarna för att taga emot detta klientel av befolkningen? Detta är det stora problemet. Jag vill särskilt framställa den frågan till herrar socialdemokrater och de som nu förmena, att det i visst avseende skall vara fri marknad och att man icke bör ingripa med konstlade medel. Om man nödgas ratio-

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

nalisera jordbruket och åstadkomma förenklad drift med mindre arbetskraft, vart skola då dessa människor gå, som bli överflödiga därute på landet? Vilja ni taga emot dem i städerna och lämna dem möjlighet att uppnå samma levnadsstandard som de personer, som ha ett väl betalt arbete? Det går icke gärna i den nuvarande situationen för oss lantbrukare att i avsevärd mån förbättra våra eller våra arbetares levnadsförhållanden. Det sades här igår — jag tror av herr Per Albin Hansson, att det är så dåligt beställt i Södra Möre med bostäderna, att det är en ren skam. Ja, jag förstår, att det kan vara på det sättet. Det kan bero på en värdslös, ointresserad och otrevlig husbonde, men också på en husbonde, som vill men icke kan reparera och hålla bostäderna sådana, som man kunde önska. Det är icke möjligt att tillbyta sig en målares, en snickares, en murares dagsverke mot en lantarbetares. Den senare får arbeta 3 å 4 dagar för samma lön som målaren arbetar för en dag. Där ha vi alltså problemet, herr Per Albin Hansson; huru skola vi i lugn och ro tillsammans lösa detta? Lantarbetarna äro icke så mycket beroende av själva jordbruksfrågans läge som fastmer av industriprodukternas pris och priset på de nyttigheter de behöva. I en medelstor familj uppgå enligt socialstyrelsens utredningar livsmedelskostnaderna icke mer än till 30 å 40 % av samtliga levnadskostnader. Återstående procent avse icke livsmedel utan kläder, skodon och allt vad som hör till »livets uppehälle». Varför icke hjälpa lantarbetarna på det sättet, att man sänker prisen på de varor, som inbegripas i de 60 å 70 procenten? Den vägen anser jag, att man borde försöka slå in på.

Jag vill sluta med att säga, att det vore väl, om vi här i riksdagen detta år, när det gäller ifrågavarande spörsmål, kunde komma till något resultat utan alltför stora ord, utan alltför stora åthävor, och om vi kunde hålla huvudet kallt. Man tyckte igår, att det kanske lät litet ljumt från regeringsbanken, men det är dock bättre än alltför stor hetta, och det vore bra, om man i landet också kunde sprida en känsla av lugn och besinning. Vi böra hålla ihop för att hjälpa jordbruket, och det böra vi göra genom att åstadkomma sådana förbättringar, som jordbruksutredningens förslag skisserat, men även på det sättet; att arbetarna och hantverkarna genom förbilligade produkter bereda jordbrukarna och deras arbetare lättnader. Skulle icke också företagarna, monopolherrarna, vilja hjälpa till i detta ögonblick att lätta jordbrukets bekymmer? De ha stora möjligheter i det hänseendet. Låt oss därför på alla händer utan för stora åthävor hjälpas åt var i sin stad. Då kan det hända, att vi icke behöva befara, att jordbruket skall gå under. Vi ha i vårt land icke råd att låta detta ske.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

§ 6.

Herr statsrådet *Bissmark* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 17, angående rätt för kontorsbiträdet Leila K:son Lindberg att för placering i löneklass tillgodoräkna viss tjänstetid; och

nr 18, angående garanti för ett lån åt föreningen för bistånd åt vanföra i Norrland.

Ifrågavarande propositioner bordlades.

§ 7.

Fortsattes debatten rörande Kungl. Maj:ts proposition nr 1; och lämnades därvid ordet till

Herr **Weijne**, som yttrade: Herr talman! Genom herr statsrådets och cheffens för eklelesiastikdepartementet interpellationssvar har ju denna remissdebatt fått en i viss mån egendomlig prägel. Det är en ständig växling mellan kött och ande, skulle man kunna säga. Det ena anförandet handlar om våra dagliga och världsliga behov, under det att det andra berör religiösa och pedagogiska problem.

Herr statsrådet försöker att i sitt svar göra hela frågan mycket liten. Jag skall icke närmare beröra vad han har att säga om skolöverstyrelsens reservanter ur rent formell synpunkt, utan tillåter mig bara helt enkelt konstatera, att han sätter en bock i generaldirektör Holmdahls kria. När det sedan gäller tolkningen av den utfärdade kungörelsen, gör herr statsrådet saken ganska enkel och menar, att man bråkat rätt mycket i onödan. Jag vill dock omnämna, att ett undervisningsråd, som ingalunda kan anklagas för att vara mindre lojal, avgivit ett uttalande i tidningspressen, vari han förklarar följande: »Från många håll har till mig framställts den frågan, vem som skall bestämma omfattningen av de stycken och minnesord ur katekesen, vilka enligt den nya författningen få föreläggas barnen till ordagrant inlärande. Är det lärarna, skolrådet eller kyrkostämman, eller skall det bestämmas i den för distrikten gällande läroplanen, vilken i regeln fastställs av domkapitlet? Eller om ett skolråd lämnar föreskrifter, som lärarna anse olagliga och av denna grund icke kunna efterfölja, vem skall då medla och bestämma? Det ligger i sakens natur, att jag icke kunnat svara på dessa och liknande spörsmål. Endast Kungl. Maj:t, som utfärdat kungörelsen, kan därom i tolkningsväg giva besked.» Det är alltså tydligt, att den oklarhet, som omtalats i interpellationen, har man ej ens i skolöverstyrelsen varit blind för. Det är därför icke tal om någon politisk oklarhet närmast, utan en oklarhet, som herr statsrådet bör vara angelägen att försöka skingra. Vad svarar nu herr statsrådet? Jo, han menar, att allt detta skall fastställas i vanlig ordning, d. v. s. den lokala skolledningen skall göra ändring i läroplanen, och denna skall underställas vederbörande myndigheter. Men härvidlag gör herr statsrådet sig skyldig till ett förbiseende. Det normala är nog icke, att man — när det gäller kristendomsundervisningen — i den lokala läroplanen i detalj anger vilka stycken som skola läsas. Jag för min del är ganska övertygad om, att de flesta domkapitel skulle godkänna precis samma formulering, som man givit den kungl. kungörelsen, d. v. s. att man rätt och slätt säger, att man skall läsa ett antal kortare stycken och minnesord ur katekesen. Men gör man detta, då har man skäl för de farhågor, vilka man här givit uttryck åt, nämligen att man får katekesläsningen i dess gamla omfattning fullständigt tillbaka.

Man har med skäl klandrat, att man här rör sig med en kautschukbestämmelse, inom vilken man kan inbegripa praktiskt taget vad som helst. Mot detta invänder statsrådet Lindskog, att hela undervisningsplanen är av kautschukkaraktär, att den icke är bestämt och exakt formulerad utan av mera allmän karaktär. Herr statsrådet glömmer emellertid här en sak, och det är, att då det gäller katekesen, har man där att göra med stycken och minnesord dels av enbart etiskt-sedligt innehåll men dels också av dogmatiskt innehåll. Det är av principiella skäl, som man icke kan vara med om denna elastiska bestämmelse. På övriga ställen i undervisningsplanen, där sådan elasticitet förekommer, har man inga olikheter i själva lärostoffet, det blir en fråga om mängden rätt och slätt, men ingalunda om karaktären.

När jag berör detta, kan jag icke undgå att erinra om, att jag här i fjol i ett anförande, som nu citerades av statsrådet i hans interpellationssvar, starkt tryckte på, att man vid kristendomsundervisningen bör ha med det sedligt-etiska momentet. Men när jag så gjorde, riktade jag mig just mot katekesen, ty jag ställde därvid det etiskt-sedliga mot det dogmatiska. Ingalunda trodde

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av statsverkspropositionen. jag, att min ståndpunkt därvidlag skulle kunna utnyttjas som ett försvar för katekesläsningen. Jag tror för övrigt, att det sedligt-etiska momentet icke befrämjas genom någon utanläsning.

(Forts.)

Herr statsrådet anordnade här en liten repetitionskurs i katekes. Vi äro ju katekesläsare allesamman, och nu valde han femte budet till uppgift vid detta lilla husförhör. När det gäller femte budet, tror emellertid jag för min del inte, att någon enda människa har låtit bli att dräpa eller bära våld på sin nästas liv vid ena eller andra tillfället, därför att hon kunnat förklaringen till femte budet i enlighet med Luthers lilla katekes. Jag tror, att den sedligt-moraliska påverkan gör sig gällande på helt andra vägar än genom att man förelägger barnen ett antal stycken i katekesen till utanläsning.

I detta sammanhang var herr statsrådet inne på bibeln och menade, att i bibeln fanns det också en del saker, som det formellt sett var berättigat att läsa, men som i själva verket ingalunda lämpade sig för barnen. I praktiken läser man emellertid icke bibeln så där planlöst, skulle jag vilja säga. Det har nämligen utgivits textböcker, som praktiskt taget användas inom alla skoldistrikt, textböcker, som äro uppgjorda av framstående pedagoger och där man noggrant sovrat materialet, så att man fått med ett för elevernas uppfattning lämpligt stoff.

Den springande punkten här är ju frågan hur kungörelsen kommer att tolkas och framför allt hur den kommer att tolkas i de delar av landet, där man ivrar för den obehindrade katekesläsningen. Man har i det fallet fått höra åtskilliga uttalanden och bland dessa märkes också ett av ordföranden i den senaste katekesdeputationen. Han säger där att i själva verket är det icke så litet som Kungl. Maj:t givit; det är mera än som synes, ty där god vilja finnes hos skolråd och lärare, kan dock numera, även efter detta beslut, kristendomsundervisningen få bedrivas med katekesen som underlag.

Herr ecklesiastikministern citerade i går Göteborgs Stifts-Tidning. Han läste upp några smädliga uttryck mot honom själv, tydligen för att visa, att han icke var så väl anskreven i västra Sverige, åtminstone icke hos dem, som skriva i Göteborgs Stifts-Tidning. Jag skall tillåta mig att till kammarens protokoll få bidra med ett annat uttalande ur samma tidning. Nu är jag icke en så bemärkt person, att jag får tidningen skickad till mig, utan jag har hämtat detta lilla citat ur en annan tidning, där det fanns intaget, men det finnes ingen anledning misstänka, att citatet är felaktigt återgivet. Alltnog, tidningen skriver i fråga om beslutet följande: »Beslutet i katekesfrågan är mycket oklart, vilket väckt djupa bekymmer på en del håll. Vi tro, att det icke är så farligt som det nu låter. Följ Michelsens råd till Björnstjerne Björnson 1905. så skola vi nog klara saken.» Den tidning, varur jag klippt detta citat, har roat sig med att återgiva Michelsens råd till Björnson. Det förhöll sig så, att Björnson vid unionsbrytningen telegraferade till statsminister Michelsen: »Nu gælder det att holde sammen», och fick till omgående svar: »Nu gælder det att holde kæft.» Jag skall, herr talman, icke i fortsättningen använda detta mindre parlamentariska uttryck, men jag tror, att det citat jag läste upp, ger ett ganska kraftigt belägg för att man i församlingar, där bolstadsandan är rådande, visserligen vill avblåsa katekesstriden utåt och vara tyst åt det hållet, men å andra sidan, såsom ordföranden i göteborgsdeputationen här uttalade, vill använda de möjligheter, som stå till buds inåt, och detta ingalunda med den snäva begränsning, som herr statsrådet tycktes vilja antyda här i går.

Det har i anslutning till bolstadsaffären talats så mycket om frihet. Jag läste för någon tid sedan en artikel, skriven av en aktad ledamot av denna kammare, där denne menade, att det fanns intet frisinne hos dem, som icke ville frigiva katekesen. Jag skulle på det vilja svara, att det bristande frisinnet har man att söka just hos dem, som vilja ha katekesläsningen, men missbruka fri-

heten för att trycka sin egen stämpel på allt och alla, när det gäller folkskolans kristendomsundervisning, utan att taga hänsyn till vad herr Hallén nyss anförde, nämligen att Sveriges folk ur religiös synpunkt ingalunda är homogent utan i stället hyser de mest skilda uppfattningar.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Jag skulle förstå talet om samvetsömhet och samvetsbekymmer om det vore så, att folkskolans kristendomsundervisning vore den enda, som dessa barn skulle få, men nu förhåller det sig ju på det sättet att barnen sedan deltaga i konfirmationsundervisningen, som är frivillig, och där ingen på samma sätt behöver lägga sig i vad som läses. Där tvingar man ingens samvete och där har man möjlighet att göra undervisningen mera dogmatiskt betonad, mera konfessionell än i folkskolan, den för alla gemensamma medborgarskolan. Jag tror att det är den enda hållbara ståndpunkten, när man säger, att folkskolans undervisning, utom det rent historiska, skall meddela en etisk-sedlig påverkan på ett sätt som praktiskt taget alla människor, oavsett deras egna dogmatiska funderingar, kunna godkänna.

Jag skall, herr talman, icke överdriva, och jag skall icke använda några starka ord. Jag skall icke liksom herr statsrådet komma med någon mera högstämmd avslutning. Han menade, att kristendomen och kristendomsundervisningen ingalunda vore i fara genom detta beslut angående undervisningsplanen, men en sak är säker, och det är det, att det blir strid om kristendomsundervisningen och strid om folkskolan. Redan har man vid skolrådsval i Halland konstatat att just katekesfrågan spelat in, helt naturligt för övrigt, då det ju enligt herr statsrådets tolkning skall vara skolrådet, som liksom tager initiativ till katekesläsningen. Det har redan blivit strid och valkupper för den frågans skull. Jag har nästan alltid, då jag uppträtt här i skolfrågor, starkt tryckt på, att den gemensamma barndomsskolan behöver allas samverkan. Den behöver lugn och arbetsro, den behöver komma ifrån uppslitande strider, och det är nödvändigt, att vi samlas omkring den för att åstadkomma det bästa möjliga.

Då jag, herr talman, är övertygad om, att den ändring i kungörelsen, som statsrådet Lindskog har gjort, den plump i protokollet skulle jag vilja säga, som han har satt dit, icke är ägnad att främja denna arbetsro, detta lugn och denna samverkan om den gemensamma barndomsskolan, betraktar jag det som en angelägen uppgift att man snarast möjligt får undervisningsplanen återställd i sitt gamla skick.

Vidare anförde:

Herr **Magnusson** i Kalmar: Herr talman! Jag hade ursprungligen inte tänkt att begära ordet i denna debatt, men då man nu har rullat upp händelserna i Södra Möre och sysselsatt sig med lantarbetarkonflikten där nere, så har jag ansett mig böra säga några ord med anledning av det intresse, som från min sida varit knutet till denna konflikt, och med hänsyn till de möjligheter jag haft att på ort och ställe följa de olika förhållandena vid konflikten.

Jag ber först att få uttala mitt beklagande över att vår vackra bygd därnere genom denna konflikt om föreningsrätten blivit så sorgligt beryktad. Det är emellertid ingenting att göra åt den saken, det förstår jag, men å andra sidan tror jag icke heller, att man förbättrar saken genom att, som herr Waldem i går gjorde, anlägga en sådan ensidig syn på hela detta problem.

Nu vill jag giva mitt erkännande åt den uppmärksamhet, som regeringen har ägnat denna konflikt. Jag hade själv tillfälle att vara i kontakt med socialministern. Men det är också min bestämda uppfattning att om rege-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

ringen, sedan den misslyckats med sin medlingskommission i slutet av september, hade med litet mera kraft satt in sin auktoritet på detta område, så hade man enligt min uppfattning också lyckats bringa konflikten ur världen. Nu kan man säga, att detta ju ändå är en sådan fruktansvärt liten sak, att man inte kan begära, att regeringen skall syssla med den hur länge som helst. Jag medger, att ur regeringens synpunkt är saken av mindre betydelse, men å andra sidan gäller det för de människor, som konflikten berör, ingenting mer och ingenting mindre än deras hem. Det är dessa man spolierat och äventyrat med de åtgärder, som vidtagits därnere.

Det fanns i dessa trakter ett hundratal lantarbetare, som tillhörde sin organisation och som gjorde framställning om ett avtal med sina arbetsgivare. Dessa sade blankt nej. De ville icke ha några förhandlingar varken med arbetarna eller med förlikningsmannen, och det var nätt och jämnt att regeringen fick dem att ingå på förhandlingar med den av regeringen tillsatta kommissionen.

Kammaren förstår, att inför ett sådant förhållande var det inte så gott att komma till rätta därnere. Nu har man tagit till intäkt för lantarbetsgivarernas avoghet mot kollektivavtalet, att dessa hade kontrakt med sina arbetare, dels muntliga och dels skriftliga. Ja, det är svårt att bedöma i vad mån muntliga avtal förelågo, men skriftliga avtal funnos i mycket få fall, och, där de förekommo, voro de grundade på den gamla, numera upphävda legostadgan. Jag har själv varit i tillfälle att se dessa personliga kontrakt, och en jurist, som vi rådgjorde med angående avtalens juridiskt bindande kraft, framhöll, att kontrakten i endast fyra fall kunde anses juridiskt bindande. Då man vet, att konflikten rörde icke mindre än över ett hundratal arbetare, så kan man fråga sig vad anledningen var att vederbörande icke ville träffa uppgörelse med dem, som icke hade vare sig muntliga eller skriftliga kontrakt med sina arbetsgivare. Kan man under sådana förhållanden förväna sig över att dessa människor gjorde ett försök att förbättra sin ställning. Här gällde det ju inte löner utan endast att få ett kollektivavtal slutet. Dessa människor hade vid denna tidpunkt en kontant lön av 40 å 50 kronor i månaden plus vissa naturaförmåner, och det måste man väl ändå säga, att sådana löner äro i minsta laget i dessa tider med de höga levnadskostnader, som nu råda.

Nu framhölls det, att det endast skulle vara arbetarpressen, som påtalat böndernas i Södra Möre omedgörlighet och klandrat den av dem intagna ståndpunkten. Den, som följde med tidningspressen i höstas från utbrottet av denna konflikt i juli och den första tiden framåt, torde dock få söka efter ett motstycke till den enighet, som då fanns inom hela den svenska pressen, långt inne i det borgerliga lägret, när det gällde att utdöma detta nekande att ingå på förhandlingar och sluta avtal, som kännetecknade södra möreböndernas ståndpunkt. Hela denna ståndpunkt utdömdes icke minst av den borgerliga stockholmspressen, och jag skulle kunna citera vad tidningar sådana som Nya Dagligt Allehanda, Dagens Nyheter och Stockholms Dagblad uttalade i denna fråga, men jag skall icke upptaga kammarens tid med att citera någonting. Jag vill emellertid framhålla, att såvitt jag känner till arbetskonflikter, har man icke tidigare kunnat uppvisa en sådan samfällid opinion vare sig från enskilda personers eller tidningspressens sida som den, som i detta fall kom till uttryck och som riktade sig mot lantarbetsgivarerna i Södra Möre förhållande gentemot sina arbetare.

Det är ju klart, att när man uppträdde såsom bönderna där nere gjorde, så hade arbetarna ingenting annat att göra än att med lämpliga medel försöka tilltvinga sig ett avtal, som i någon mån kunde trygga deras ställning. Lantarbetsgivarerna framhöllo då, att de ville hävda arbetsfriheten och icke ha något tvång över sig. Men den frihet, de ville hävda, innebar helt enkelt, att

lantarbetsgivarna ensamma skulle bestämma arbetsvillkoren och de andra helt finna sig i vad arbetsgivarparten bestämde. Det kan jag inte kalla för frihet. Det är i själva verket en långt gående frihet för den ena parten, men en fruktansvärd ekonomisk och social ofrihet för den andra parten. Därför ansågo arbetarna, att om verklig frihet skall råda på detta område, så böra vi också i någon mån ha medinflytande på det område, där vi skola arbeta. Detta funno emellertid arbetsgivarna vara fullständigt oförenligt med deras frihetsbegrepp. Jag vill överlämna åt kammaren att själv avgöra, vem som i detta fallet verkligen hävdade en sund och riktig frihet, arbetsgivarna eller arbetarna.

Vad som gjorde att denna konflikt tilldrog sig en sådan uppmärksamhet var emellertid de stridsmetoder, som tillämpades. Man hade räknat med, att man år 1929 icke skulle behöva se sådana stridsmetoder komma till användning, som togo sig uttryck i vräkningar. Jag var i tillfälle att åse vräkningarna den första dagen nere i Södra Möre, och jag försäkrar, att det gjorde ett fruktansvärt pinsamt intryck, icke minst, om man reflekterade närmare över dessa förhållanden. Här voro arbetarna och arbetsgivarna invecklade i en konflikt, det är sant, men man vidtog från arbetsgivarhåll en åtgärd, som även drabbade kvinnor och barn. Skoningslöst kastade man ut ett femtiotal familjer, hustrur och barn och bohag under bar himmel. Det meddelades, att det var en av familjerna — den saken berördes för övrigt i går — där det fanns ett sjukt barn. Då jag fick reda på detta, ringde jag upp provinsialläkaren och anmodade honom att göra ett sjukbesök. Han kommer, men går inte in till den sjuke, utan kör först upp till huvudgården och gör ett besök hos godsägaren, med vilken han, förmodar jag, hade ett längre samtal. Först efter en längre stund gör han ett besök hos familjen med det sjuka barnet. När landsfiskalen, som hade att övervaka vräkningen, fick se tillståndet i den familjen sade han: Jag åtar mig icke ansvaret för följderna av att vräka denna familj, med mindre läkaren utfärdar intyg om att detta icke medför någon risk för den sjuke pojken. Läkaren hade vid undersökningen konstaterat, att den sjuke hade över 38 graders feber, och kunde icke avgöra huruvida han led av difteri eller någon annan svårartad sjukdom. Sedan landsfiskalen mottagit detta meddelande, förklarade han, att han icke kunde företaga någon vräkning. Då skriver läkaren på stående fot ut ett intyg, vari han säger, att det icke föreligger någon risk vad den sjuke angår att företaga vräkningen, trots att läkaren själv vid undersökningen av sjukdomsfallet haft stora betänkligheter i detta hänseende. Dagen efter vräktes familjen.

Kammaren förstår, att när man bevittnat sådana handlingar, där det icke togs den ringaste mänskliga eller humanitära hänsyn till familjeförhållandena, så måste man få ett underligt begrepp om den uppfattning, som gör sig gällande hos dessa södra mörebönder.

Nu framhåller herr Waldem i går såsom målsman för dessa södra mörebönder, att de endast handlat under plikt och ansvar. Det är underliga uttryck, som pliktkänslan och ansvarskänslan taga sig, när man skövlar det ena arbetarhemmet efter det andra, vräker ut bohaget, kastar ut sjuka personer, hustru och barn.

Nu skulle jag vilja rikta en vädjan till herr socialministern att trots allt ändå försöka få denna konflikt bilagd. Jag skulle förmoda, att alla utvägar inte ändå äro stängda, och att det skulle kunna finnas en möjlighet att komma till tals även med dessa lantarbetsgivare. Jag förmodar, att regeringen anser, att trots dessa vräkningar och spolierade arbetarhem man ändå bör försöka, om det är möjligt, att bringa konflikten ur världen, ty så länge den pågår, skapar den ett tillstånd, som inte är önskvärt, och ju längre den pågår, desto större bitterhet och otrevnad skapas. Det är därför, som jag, herr talman, tillåter mig att till herr socialministern rikta en vädjan, att han för-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av sööker få förlikningskommissionen i verksamhet för att åstadkomma en uppgörelse i konflikten.
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

Herr **Anderson** i Storegården: Herr förste vice talman! Jag begärde ordet i går under herr Skölds anförande. Det förvånade mig, att herr Sköld med sina ingående kunskaper i det ämne, som har utgjort huvudtemat i denna debatt, ville ansluta sig till en bevisföring, som man under senare år använt sig av såväl i tull- och traktatkommittén som då i allmänhet tullskyddsfrågor behandlats här i kammaren. Denna bevisföring utvecklades ytterligare av herr Ekman, då han försöker ställa det ena lantbrukarintresset emot det andra, i frågan om stödåtgärder för jordbruket. Herr Sköld påstod att en åtgärd för spannmålsprisernas höjning antingen genom tullar eller, jag förmodar också genom andra åtgärder, skulle verka betungande för den animala produktionen, och han framhåller fläskproduktionen i norra Skåne. Han säger, att denna fläskproduktion skulle komma att fördyras. Den skulle beskattas av spannmålsproducenterna.

Nu tror jag inte, att frågan ligger till på det sättet. Man får, då man bedömer en fråga, se till, hur sakläget verkligen är. Det visar sig då, att om vi kunna tala om ett fritt och obundet världsmarknadspris beträffande den animala produktionen, så kan man under inga omständigheter tala om ett fritt marknadspris, framkommet under fri och öppen tävlan, då det gäller exempelvis spannmål och socker. Det är bekant, vilka åtgärder som i de olika länderna vidtagits för att trycka ned spannmåls- och sockerpriserna under dem som skulle gälla i en fri marknad. Jag skall i detta fall endast ta ett exempel, nämligen den tyska handelspolitiken. De tyska införselbevisen medföra möjlighet för de tyska spannmålsodlarna att erhålla en exportpremie för den exporterade spannmålen på 5 å 6 kronor i svenskt mynt. När den tyske odlaren sålunda utbjuder exempelvis havre på den svenska marknaden, kan han i den svenska hamnen utbjuda denna till ett pris av omkring 10 öre per kg. Men han erhåller därjämte ett införselbevis, som i hans hamn har ett värde av omkring 5 kronor i svenskt mynt. Storleken av den import av havre, som äger rum till vårt land, har givetvis en mindre betydelse, men utlandet har en utomordentlig betydelse för prisbildningen på den svenska marknaden. Att havre kan utbjudas till detta pris i svensk hamn betyder för hela den svenska odlingen av samma slag, att värdet på hela den svenska skörden nedpressas till motsvarande prisnivå. Alltså, om vi skulle utgå från att det fria marknadspriset skulle ligga någonstades omkring den prisnivå för havre, som gäller exempelvis i Tyskland, visar det sig att genom dessa handelspolitiska åtgärder, genom dessa exportpremier har priset på den svenska marknaden, vilket betyder priset på hela Sveriges saluförda havreskörd, pressats ned med exportpremiens belopp. Genom en sådan åtgärd subventionera faktiskt spannmålsodlarna den animala produktionen, men herr Sköld drog, vilket icke herr Ekman gjorde, de naturliga konsekvenserna av ett sådant förhållande. Herr Sköld säger nämligen, att utvecklingen går mot en ökad fläskproduktion, och han förordar en omläggning av vårt lantbruk på det sättet, att vi skulle gå in för en ökad fläskproduktion. Detta kan man mycket väl säga, men det är inte lika lätt att göra, ty det har under alla tider rätt ett intimt samband mellan priserna på de vegetabiliska och de animaliska produkterna. Av ett visst kvantum vegetabilisk produktion kan man förbruka en viss del direkt i form av bröd o. s. v., men allt överskott på den vegetabiliska produktionen måste gå till den animala produktionen. Alltså, i den mån som prisförändringarna på världsmarknaden gå emot en ökning av den animala produktionen, måste följderna därav alltid bli, att det blir en överproduktion av animaliska pro-

dukter. Detta medför lägre priser. Vi ha tydligt kunnat se detta, då det gäller exempelvis fläskpriset. Ingen av de animala marknaderna är så känslig som just fläskmarknaden. En relativt liten ökning av fläskproduktionen medför lägre priser på fläskmarknaden. En sakkunnig på detta område anser, att vi med säkerhet ha att emotse lägre priser på fläskmarknaden redan under in-
Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Herr Sköld gjorde en jämförelse mellan Danmark och Sverige, men förhållandena i Danmark och Sverige äro ingalunda likartade. För Danmarks vidkommande är spannmålsodlingen i och för sig en biproduktion. Den är av ringa betydelse för det danska lantbruket annat än som produktion av billiga foderämnen för den animala produktionen. Det danska jordbruket är till den grad inriktat på den animala produktionen, att prisläget på spannmålsmarknaden för Danmarks jordbrukare är av underordnad betydelse. Det svenska jordbruket däremot är inriktat på annat sätt. En mycket stor del av de svenska jordbrukarna framställa spannmål till avsalu, och deras jordbruksekonomi är beroende av möjligheterna att avsätta denna spannmål. Nu säger man, att vi skola gå in för en sådan radikal omläggning av det svenska jordbruket, att vi skola låta det spannmålsproducerande jordbruket försvinna eller rättare sagt intensifieras därhän, att man skall följa Danmarks exempel och uteslutande eller så gott som uteslutande ägna sig åt den animaliska produktionen. Följden av detta måste givetvis bli, att man får ett mycket stort intresse av att finna de utländska marknader, där man kan få avsättning för dessa animala produkter. Men det förutsätter också något annat, nämligen att det svenska jordbruket skall ha råd att inrikta sig efter dessa nya förhållanden. Det förutsätter, att man skall ha råd att uppföra kreatursstallar och andra byggnader, som erfordras för att övergå från den vegetabiliska till den animala produktionen. För närvarande har det svenska jordbruket icke möjlighet därtill, men vidare torde de möjligheter, som förefinnas för export till utlandet, vara synnerligen begränsade. Genom de tyska åtgärderna att höja tullarna för de animala produkterna försöker man i Tyskland att göra sig oberoende av importen, och då dessa tullåtgärder vidtogos, uttalades från tysk sida, att man med dem avsåg att göra sig självförsörjande i fråga om sådana produkter. Med den höjning av smörtullen t. ex., som man genomfört i Tyskland, har man avsett att genom en smörtull under vissa år framåt kunna öka smörproduktionen i Tyskland därhän, att man kan reda sig utan import.

Vad betyder detta för den svenska marknadens avsättning av smör? Jo, att en tredjedel av den förutvarande exportmarknaden går förlorad. Det finnes f. n. endast två länder i världen, som ha någon smörimport av betydelse, nämligen England, som tager emot två tredjedelar, och Tyskland, som tar en tredjedel. Genom att Tyskland avstänger sig från denna import, blir det begränsade möjligheter för avsättningen av smör på världsmarknaden. När det gäller avsättningen av fläsk, tillfredsställer den danska produktionen ungefär hälften av importbehovet i England. Det visar sig sålunda enligt min mening, att någon obegränsad avsättning för animala produkter icke förefinnes. Frågan torde därmed i stället för att vara en fråga om animal eller vegetabilisk produktion och en tvistefråga mellan olika intressen här i landet bli en lämplighetsfråga för hela vårt näringsliv. Jag tror, att det varit riktigt och lyckligt, att det svenska jordbruket inte följt Danmarks exempel och specialiserat sig på animal produktion, utan att vi här i landet haft en produktion, som inriktat sig på hemmamarknadens behov av livsmedel. På detta sätt har hemmamarknaden för det svenska jordbruket blivit huvudsaken och exportmarknaden bisaken. Men genom att hemmamarknaden i eminent grad är den dominerande för jordbruket, är det också tydligen viktigt för det svenska jordbruket, mycket viktigare än för det danska, att denna hemmamarknad blir skyd-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

dad, så att den förbehålles det svenska jordbruket. Det är inte tillräckligt för Sveriges jordbruk att ha hemmamarknaden i behåll under tider, då import såsom under kristiden inte kunde ske, utan denna hemmamarknad måste också skyddas från sådana illojala handelsföreteelser, som för närvarande förekomma ute i världen. Det har inte från jordbrukarhåll begärts några oskäligen åtgärder till jordbrukets stöd, utan det har begärts endast och allenast, att man skall få det skäligen skydd mot den illojala utländska konkurrensen, den utländska dumpingen, som är erforderligt.

Det förefaller mig ganska egendomligt, att man ifrån håll, där man säger sig åtminstone vilja försöka lösa den nu rådande jordbrukskrisen, inte vill se problemet i hela dess vidd utan säger, att vi skola kunna vidtaga åtgärder ifråga om inblandning av svensk spannmål vid förmalning o. s. v. Man kan vara med om att offra pengar på organisation och dylikt, men man vill inte vidtaga några åtgärder mot den utländska dumpingen, åtminstone icke i form av tullar. Genom den föreslagna inblandningen skyddas, såvitt jag kan förstå, inte mer än den svenska veteodlingen. Veteodlingen är dock synnerligen begränsad, om vi betrakta spannmålsodlingen i dess helhet. Stora delar av det svenska jordbruket odla andra sädeslag än vete till avsalu. I Mellansverige exempelvis är havreodlingen starkt utbredd, och i vissa delar av landet ha vi betydande rågodling. De ifrågasatta inmalningsbestämmelserna kunna inte på något sätt påverka havre- eller rågmärknadens läge, utan för dessa båda sädeslag blir den tyska dumpingen precis lika ruinerande som den för närvarande är. Det är då naturligt, att man måste gå in för problemets lösning efter något vidare synpunkter än dem, som herr Ekman syntes vilja vara med om. Det är i detta sammanhang ganska intressant att höra herr Ekman intressera sig för, hur man resonerat i Tyskland, då man gick in för de senaste långtgående protektionistiska åtgärderna där. Han säger, att han talat med en partivän från Tyskland, och han har frågat, varför det partiet kunde gå med på denna ytterligare tullhöjning, en protektionism, som ingen högerman i Sverige hade drömt om att genomföra. Jo, säger han, det kan vara nyttigt för Tyskland av två skäl. Det ena var, att man i Tyskland hade det så dåligt i ekonomiskt avseende, man hade så stora krigsskulder att betala, och detta gjorde, att man var tvungen att se till, att jordbruket kunde klara sig. Det andra skälet, som tysken framförde, var att man hade så många invalider i Tyskland, som man måste få arbetstillfällen åt.

Jag tycker, att dessa skäl borde för herr Ekman själv varit ganska talande, ty när man säger ifrån håll, som tillhör hans eget parti i Tyskland, att Tyskland är så fattigt, det skall betala så mycket till andra länder, att det inte har råd att offra sitt jordbruk, tyder detta på, att den lilla form av protektionism, som endast avser att hindra utländsk dumping, måste man väl då genomföra, när ett land som är fattigt inte kan nöja sig därmed utan måste ha en vida längre gående protektionism. Herr Ekmans partivän hade, såvitt jag kunde förstå, med detta uttryck sagt, att den, som är rik, kan ha råd att vara utan skydd emot utländsk dumping och en hård utländsk konkurrens, men den, som är fattig, har inte råd till det. Vi ha i vårt land visserligen inga krigsinvalider, men dock en hel del människor, som ha sin försörjning av sådana bisysselsättningar inom jordbruket, som kunna utföras av i övrigt icke fullt arbetsföra personer. Alla dessa människor, som varit sysselsatta inom betodlingen, ha i regel icke varit fullt arbetsföra och ha icke kunnat utföra vilket grovarbete som helst, men de ha kunnat användas för dylikt arbete inom jordbruket.

Man får i föreliggande fråga inte hålla sig till dogmatiken, utan man måste följa med de företeelser, som finnas ute i världen, i den mån dessa företeelser äro sådana, att de kunna inverka på det ena eller andra sättet på svensk prisbildning. Utländska åtgärder kunna verka inte enbart i höjande riktning utan

de kunna även medverka till sänkning av prisnivån för en viss vara. Dessa åtgärder bör man ha öppen blick för, och man bör handla därefter.

Det är i detta sammanhang ganska betecknande, att man velat draga fram det nu förelagda handelsavtalet mellan Tyskland och Sverige. Det är ju givet, att denna handelsuppställning i viss mån kan påverka den svenska riksdagens ställning till ett sådant spörsmål som detta. Men jag förstår inte herr Olsson i Kullenbergstorp, då han i går klandrade detta avtal så starkt som han gjorde. Han nämnde i går, att han vid icke mindre än fyra tillfällen varit med och behandlat detta handelsavtal. Såvitt jag icke missminner mig förordade herr Olsson i Kullenbergstorp, att man med Tyskland inte skulle göra ett tariffavtal utan hålla sig till ett mest gynnad nationsavtal. Vid det tillfälle, som jag nu syftar på, hade jag i detta fall en annan mening än herr Olsson i Kullenbergstorp. Jag ansåg nämligen, att man med ett tariffavtal skulle kunna vinna några fördelar för det svenska näringslivet och några jämkningar från tyskt håll. Jag medger, att det avtal, som föreligger, ingalunda är så synnerligen fördelaktigt för vårt land och dess jordbruk. Det är ingalunda vad vi skulle önska, men det är i förhållande till de maktmedel, över vilka vi förfogade, och i förhållande till de maktmedel, varöver motparten förfogade, tror jag man kan säga, det bästa avtal, som under förhandenvarande omständigheter skulle kunna åstadkommas. Det är i varje fall bättre än ett avtal, som gjorts efter den av herr Olsson i Kullenbergstorp förordade principen, nämligen mest gynnad nationsprincipen, ty i detta fall ha vi ett grannland i söder, som är hänvisat till mest gynnad nationsavtal, nämligen Danmark, och jag tror inte, att herr Olsson i Kullenbergstorp ens skulle ansett det vara fördelaktigt, därest vi kommit i Danmarks ställning i fråga om avtalet med Tyskland. Jag tror dock, att, hur dåligt det svenska avtalet än är, det dock är en smula bättre än det avtal, som Danmark med mest gynnad nationsprincipen kommit i åtnjutande av.

Till sist vill jag också vara bondeförbundet här i kammaren tacksam för att det nu äntligen övergivit de principer, som det tidigare haft i tullfrågor. Då tullfrågor förekommit till behandling här i kammaren förut, har man från deras sida sagt, att här få inga åtgärder vidtagas förrän tullutredningen blir fullt färdig. Jag finner av de motioner, som man från det hållet väckt, att man nu äntligen godkänt den uppfattning, som jag vid tidigare tillfällen intagit, nämligen att man inte får avvakta långa och vittgående utredningar, utan i den mån som ett behov föreligger, skall man vidtaga den erforderliga åtgärden. Men jag finner också, att bondeförbundet gått en smula längre. Det har inte enbart föreslagit, att man skulle vidtaga tullåtgärder, vilkas konsekvenser man på grund av tidigare utredningar någorlunda klart kunde överblicka, utan man har också föreslagit vidtagande av åtgärder, som gå utanför vår tidigare erfarenhet, nämligen exportpremier på vissa jordbruksalster. Måhända kan det handelspolitiska läget bli sådant, att man måste tillgripa även denna enligt min mening mycket förkastliga form av handelspolitik. Men vi ha ännu inte någon utredning om, huru en sådan åtgärd skulle komma att verka. Med det tryck, som föreligger på grund av den ökade livsmedelsproduktionen i världen, och på grund av det tryck, som föreligger på exportmarknaden, kan man måhända komma till det resultatet, att den exportpremie, som man inför, för det importerande landet åstadkommer en förbilligad vara men inte ett högre pris för det exporterande landet. Den saken har inte blivit utredd, och den frågan synes vara i behov av en uttömmande utredning.

Emellertid vill jag hoppas, att detta försök att sätta de olika samhällsintressena emot varandra, att vilja försöka utmåla den ena åtgärden till jordbrukets stödjande som ett slag i ansiktet mot den andra delen av jordbruket skall misslyckas. Problemet ligger inte till på det sättet, att man skall försöka få billiga livsmedel åt hörbyortens grisar, utan på det sättet, att man vill ha en skälig

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

prisnivå för var och en av de produkter, som produceras av det svenska jordbruket. Är det så, att fläskpriset skulle tryckas ner mer än vad som kan anses skäligt, böra åtgärder vidtagas för att hämma en sådan illojal konkurrens. När spannmålsodlingen är utsatt för illojal konkurrens, bör den stödjas och skyddas mot denna. Det erfordras samling omkring de viktiga problem, som äro årets riksdags viktigaste, och jag skulle hoppas, att det beslut, som denna riksdag skall fatta, dock skall leda till det slutliga resultatet, att inte det svenska jordbruket skall behöva uppleva en kris sådan som den, det upplevde på 1880-talet, då det var utsatt för en liknande konkurrens som den nuvarande. Jag hoppas att de åtgärder, som skola vidtagas, även om de icke kunna helt avhjälpa jordbrukskrisen, dock skola lindra dess verkningar, så att man slipper bevittna det otal exekutiva försäljningar och det stora antal konkurser och den vandring från jordbruket, som på 1880-talet ägde rum i de svenska jordbruksdistrikten.

Herr Wigforss: Herr talman! Det är inte för att förlänga debatten i jordbruksfrågan, som jag har begärt ordet, utan endast för att lämna en förklaring med anledning av vad herr socialministern talade om i går i fråga om arbetslöshetsförsäkringen och den arbetslöshetsutredning, utav vilken jag är medlem. Han antydde, att han kunde tänka sig, att jag såsom medlem av denna arbetslöshetsutredning kommit till en annan uppfattning än den jag hyste, då jag gick in i denna utredning, nämligen att arbetslöshetsförsäkringen kan lösas utan samband med de övriga åtgärder, som kunna vidtagas för att så att säga förhindra arbetslöshet att uppstå. Jag vill endast här förklara, att hans gissning rörande mina studier och deras resultat är alldeles oriktig, och att den uppfattning, som jag hyste, då jag gick in i denna utredning, nämligen att arbetslöshetsförsäkringen kan och bör lösas oberoende av dessa övriga åtgärder, inte har försvagats utan snarare stärkts av mina studier av hithörande frågor.

Herr Heiding: Herr talman! Eftersom södra mörekonflikten dragits upp i debatten, och det här lämnats en del oriktiga uppgifter, skall jag be att med några ord få delgiva kammaren en del, som jag vet vara med verkliga förhållandet överensstämmande.

Det framhölls här i går, att konflikten började på grund av att två arbetare blivit avskedade. Konflikten började emellertid inte i Södra och Norra Möre härader, utan egentligen började den på en större egendom i Stranda härad. Efter att ha pågått en tid däruppe träffades ett avtal, och nämnda egendom ingick i Svenska lantarbetargivareföreningen. Efter den där vunna framgången tillsatte lantarbetarförbundet en ombudsman, som fick i uppgift att organisera arbetarna i Norra och Södra Möre härader. Denne ombudsman började i Norra Möre härad, och där lyckades han få en del arbetare från de större gårdarna att bilda en avdelning av Svenska lantarbetarförbundet. Ägarna till dessa gårdar bildade å sin sida en avdelning av Svenska lantarbetargivareföreningen. Sedan detta var klart, började arbetet i Södra Möre, men det var här nere, som man mötte så starkt motstånd. Det är endast ett par gårdar i Norra Möre, som för närvarande äro med i strejken. Jag skall emellertid be att få nämna, vilken taktik, som lantarbetarförbundet tillämpade, när det skulle försöka få med så många som möjligt. Herr Magnusson i Kalmar upplyste för en stund sedan, att det fanns över ett hundratal arbetare, som tillhörde sin organisation, och önskade att de skulle få kollektivavtal till stånd, men detta var inte med verkliga förhållandet överensstämmande. Ombudsmannen försökte i stället att få med så många som möjligt i denna organisation för att få kollektivavtal till stånd. Jag kan nämna, att jag har ett par brev, som äro skickade till en

egendom, där det fanns tolv stycken arbetare, och av dessa hade man lyckats övertala två, som gått in i fackföreningen. Lantarbetarförbundet i Stockholm skickade till denna egendom en skrivelse, som jag skall be att här få läsa upp: »Då det torde vara bekant, att arbetarna vid eder gård numera tillhöra vårt förbund och att våra strävanden gå ut på att få ordnade löne- och arbetsförhållanden på alla platser, där arbetarna äro organiserade, taga vi oss härmed friheten att även till eder överlämna förslag till kollektivt avtal. Samtidigt som vi överlämna bifogat avtalsförslag, hemställa vi till eder om att förhandlingar om avtal må komma till stånd snarast möjligt. Vi emotse svar härå till senast den 15 i denna månad. Ävenså bedja vi få meddela, att vi den 5 dennes hava underhandlingar i Kalmar, kl. 2 e. m., om avtal för jordbruket i Kalmar län med de arbetsgivare, som äro anslutna till ovan nämnda läns lantarbetarsgivarförening. Högaktningfullt Svenska lantarbetarförbundet, C. A. Falk, ordförande.»

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Ägaren till nämnda gård var inte hemma vid tillfället, varför brevet blev obesvarat. Det var avsänt från Stockholm den 2 april. Den 27 april avsändes från lantarbetarförbundet ännu ett brev av följande innehåll: »Då vi ännu ej erhållit svar på vår tidigare hemställan till eder om förhandlingar angående kollektivavtals upprättande, få vi härmed meddela till följd av uteblivet svar, att därest ni icke före den 4 instundande maj månad förklarar eder villig till förhandlingar, vi efter denna dag förbehålla oss rätten att vidtaga de åtgärder, som vi anse vara av behovet påkallade för att ordna avtalsfrågan på ett tillfredsställande sätt. För Svenska lantarbetarförbundet, C. A. Falk, ordförande.»

Jag anser, att då det inte fanns mer än två arbetare av tolv, som man på nämnda egendom lyckats få med i fackföreningen, borde man inte skickat dylika skrivelser. Den 3 maj svarades på dessa skrivelser med förfrågan, huru många arbetare, som från nämnda egendom gått med i fackföreningen, men på den skrivelsen som från lantarbetarförbundet intet svar. Detta belyser, att det inte var arbetarna därnere, som önskade få kollektivavtal till stånd, utan att det var häruppe från Stockholm, som det organiserades för att få en sammanslutning nere i Mörebygden.

Som herr Waldem upplyste om i går, började strejken den 23 juli, och den 30 juli lämnade även kreatursskötare och mjölkerskor sitt arbete. Det var ju så, som också nämnts förut, att de strejkande hade skriftliga eller muntliga avtal om sin anställning till den 24 oktober, varför det här föreligger ett klart brytande av ingångna avtal. Detta bestrides ej heller från fackföreningsmännens sida, vilka hålla före, att, då striden gäller föreningsrätt, allting är tillåtet. Begreppet föreningsrätt förefaller att vara ganska oskyldigt, men så är ej fallet. Genom föreningsrättens godkännande vill man tvinga jordbrukarna att göra upp med fackföreningarna. Jordbrukarna bli på så sätt bundna och ha icke möjlighet att träffa personliga avtal. Om kollektivavtal anses passa för industrien kan likväl ingen påstå, att det är en lämplig avtalsform för jordbruket. Vilka fördelar skulle egentligen arbetarna beredas därigenom, att de gingo med på detta kollektivavtal? Deras ombudsman har i en tidning därnere meddelat, att genom de ingångna avtalen — jag förstod då, att han åsyftade gårdarna i Stranda och Norra Möre härader — skulle arbetarna ha vunnit 16.000 kronor, som arbetsgivarna därigenom skulle få betala. Han uppgav samtidigt, att det rörde sig om cirka 400 man. Är det 400 man, som skola fördela dessa 16.000 kronor, gör det 40 kronor per man. Vad få då arbetarna erlagga till fackföreningskassan? Jo, enligt de uppgifter, som jag lyckats erhålla, är det 3 kronor i månaden plus extra avgifter. Då gå dessa 40 kronor åt och något mera till, så inte kan man säga, att det blir några fördelar för arbetarna genom att de gå in i denna förening. För övrigt ha arbetsgivarna förklarats, att de voro villiga att betala dessa löner, men de ville inte gå

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

med på kollektivavtal. Att arbetarna å sin sida voro angelägna att ingå i fackföreningen för att få kollektivavtal till stånd har aldrig försports, förrän den utskickade ombudsmannen kom till Kalmartrakten, och då strejken tillkom genom ett rent avtalsbrott, får man inte förundra sig över jordbrukarnas sätt att möta strejken och den därmed förenade blockaden.

Sedan var det de så mycket omtalade vräkningarna. En vräkningsåtgärd är osympatisk och vidtages ej av någon jordbrukare i onödan, men då skörden stod på spel, och de arbetsvilliga måste beredas bostäder, fanns inga andra utvägar att tillgripa. Herr Andersson i Stockholm framhöll här i går ett mycket upprörande fall, som skulle hänt vid dessa vräkningar, nämligen att en treårig son till en av arbetarna blivit förflyttad, trots att han var sjuk. Så är emellertid inte fallet, utan det var så, att det var flera på en gård, som skulle vräkas, och bland dessa befanns, när man kom dit, att denne pojke på tre år var sjuk. Man skickade därför bud efter läkare, och när läkaren kom dit, visade det sig, att pojken var sjuk och hade feber. Huru hög febern var kan jag emellertid inte säga, men herr Magnusson upplyste, att läkaren konstaterat att det var över 38 grader, och då ansåg landsfiskalen, att han för sin del icke ville taga någon befattning med denna familj, utan man fick vänta till en annan dag. När han sedan återkom dagen efter, sade han, att det icke gällde den familjen, ty han skulle resa förbi upp till en annan plats, en utgård, men då han talat med föräldrarna, hade dessa sagt, att i dag var pojken uppe, och de kunde gärna flytta i dag lika väl som någon annan dag. Detta visste jag förut, men jag har gjort mig särskilt underrättad därom i dag genom att ringa på till landsfiskalen i Kalmar och fråga, om det var riktigt, vilket han förklarade att det var. Pojken var uppe, när landsfiskalen kom dit, varför någon överhängande fara på grund av sjukdom nog inte förefanns första dagen heller. Det var inte så, som herr Andersson i Stockholm framställde saken i går, vilket ju lät bedrägligt. Det är ju klart, att vräkningarna varit tråkiga och osympatiska, men det var, såsom jag förut framhållit, ingenting annat att göra, när man måste ha bostäder till de arbetare, som ville utföra arbetet under skördetiden. För övrigt bereddes var och en av de vräktas familjerna bostad på annat håll och kastades icke ut på bar backe. De hade således endast att flytta från den egendom, där de inte ville stanna kvar och arbeta.

Enligt uppgift av Svenska lantarbetsgivareföreningen har denna endast något över 1,000 medlemmar. Till densamma äro anslutna mellan 1,100 och 1,200 gårdar. Av dessa äro cirka 75 under 100 tunnland, och 180 ha mellan 100 och 200 tunnland åker. Av Sveriges mångtusende jordbruksegendomar under 200 tunnland skulle sålunda knappast 300 representera modernt framåtskridande. Det har i pressen och annorstädes riktats alla möjliga starka ord mot jordbrukarna i Södra Møre. De skulle vara dumma, efterblivna, 50 till 100 år efter sin tid. Men då man alltså ser, att det i själva verket inte är så många som äro anslutna till Svenska lantarbetsgivareföreningen, är det ju oriktigt att framställa just dessa bönder i Södra Møre såsom särskilt efterblivna, därför att de inte vilja gå med på kollektivavtal.

Det var särskilt herr Hansson i Stockholm, som berörde de tråkiga bostadsförhållanden för lantarbetarna, som skulle förefinnas i Södra Møre. Jag vill säga, att det finns undantag även där. Men i det stora hela kan man säga, att arbetarnas bostäder i Södra Møre äro något bättre än medeltalet i landet. I regel är det bra bostäder där nere, det är endast ett par gårdar som utgjort undantag. Att det inte alltid ser så trevligt ut hos vissa arbetarfamiljer, kan ju även bero på hustrurna. Det är inte säkert, att själva huset är så dåligt, som det ser ut, när man kommer in. Hos många arbetarfamiljer är det verkligt snyggt och trevligt, och det finns ingen anledning att klandra förhållanden så som herr Hansson gjorde.

Herr Magnusson i Kalmar framhöll, att det var ensidiga synpunkter herr Waldem kom med — och han kommer väl att säga detsamma även om mig. Men jag har inte gärna kunnat låta stå oemotsagt vad här förekommit, när man såsom herr Andersson i Stockholm framdragit exemplet beträffande den sjuka pojken, vilket icke var med sanningen överensstämmande, eller när man av herr Hanssons anförande kunnat få det intrycket, att samtliga arbetarbostäder i Södra Møre skulle befinna sig i dåligt skick. Jag medger, och däri instämma många jordbrukare, att det vore mycket önskvärt och välbehövt om lantarbetarna kunde beredas bättre levnadsvillkor. Men då få säkerligen helt andra vägar beträdas. Det kommer vid innevarande års riksdag att visa sig, huruvida det finns allvar bakom de löften som givits att stödja jordbruket, eller om det endast är fråga om ett tryck inför de kommande valen. Var och en av kammarens ledamöter borde betänka, att det icke endast är bönderna som hjälpas, om jordbruket göres bärkraftigt, utan att detta även kommer jordbruksarbetarna till godo.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Pehrsson i Göteborg: Herr talman, mina herrar! Det fälldes i går afton ett uttryck, som jag vill taga fasta på. Det sades nämligen: »Gammalsvenskbyskandalen.» Det var alldeles riktigt detta. Men gammalsvenskbyskandalen inträffade i går eftermiddag i denna sal. Det framställdes då beskylldningar mot svenskbybornas ledare. Det sades av en talare, att det gjorts »lögnaktiga framställningar» och förts en »lögnaktig propaganda» av den man, som varit ledare för denna hemvandring ur trälldomens land, som vi väl i alla fall få kalla det, pastor Kristoffer Hoas, och att svenskbyborna fallit »offer för prästlisten». Mina herrar, ni ha kanske lagt märke till, att jag liksom flertalet i denna kammare icke plägar bemöta uttalanden från det hållet av skäl, som kammaren säkert förstår. Då jag denna gång likväl tar upp detta, så är det av ett alldeles särskilt skäl. Jag vill nämligen icke, att svenskbyborna skola få den uppfattningen, att denne talare på något sätt representerar den allmänna meningen här i kammaren. Så kommer det säkerligen att framställas, såvitt det icke säges ett ord också i annan riktning, och det kommer också helt visst att i utlandet utnyttjas mot Sverige, om så icke blir förhållandet. Jag hoppas därför, att den press, som tagit upp hans yttrande, icke skall glömma att också taga upp det yttrande i motsatt riktning, som jag här avgi-
ver. Jag vill bestämt säga ifrån, att talarens uppgifter i går afton voro alltigenom oriktiga — jag vill inte använda hans eget mindre parlamentariska uttryck, som jag annars gärna skulle återbördä åt honom. Det är sant, att den mark, som svenskbyborna lämnade, Ukrainas svartmylla, var oändligt mycket rikare och bördigare. Det är sant, att de där hade många yttre goda förhållanden i gången tid. Men vad som icke är sant, det är att de blivit lockade hit till våra karga förhållanden och att man dolt dessa för dem. Vad som drivit dessa svenskbybor till att lämna det land, som dock sedan ungefär ett och ett halvt århundrade varit deras hem, är det olidliga förtryck, som de varit utsatta för. det samvetstväng och den förföljelse, som gått ut över dem liksom över andra i Sovjetryssland, icke bara en ohygglig religions förföljelse utan också en oerhörd bondeförföljelse. Det är orsaken till att de kommit hit! Jag tvekar inte alls att säga det! Vidare talades det illa om att en del av dem nu ämnade fara till Kanada. Ja, mina herrar, jag hade tillfälle att under föregående riksdag följa de förberedande förhandlingarna i ärendet. Jag kan betyga att det visst icke är någonting nytt. Det uttalades då med synnerlig bestämdhet, att en del av dem ville till Kanada, till sina släktingar där. Den gamle kyrkvärden Buskas sade vid ett tillfälle under våra förhandlingar: »helst

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

vilja vi till Sverige, gärna till Kanada, men tag oss vart som helst, om det så skulle vara till hottentotterna, bara vi komma ifrån Ryssland». Sådan var den stämning, som låg bakom deras utvandring.

Jag har velat säga detta för att på samma gång få tacka både regeringen och de framskjutna medlemmar av olika partier, som genom sitt bistånd ha underlättat och möjliggjort detta räddande av en svensk folkspilla. Det har varit en ära för Sverige runt om i världen och en kristlig välgärning mot de betryckta. Vi ha blivit kända såsom de där vilja taga hand om sina egna. Det framkallade en liknande rörelse både bland greker och tyskar. Jag erinrar om hur Tyskland mottagit 4,500 av de 14,000 landsmän, som av samma skäl sökte fly till sitt hemland men hindrades på vägen. Det är — jag upprepar det — en heder för vårt land, att vi gjort detta. Och jag är övertygad, att det helt visst för oss inte är omöjligt att föra denna sak fram till ett lyckligt och gott resultat. Våra stackars hemlösa kommunister, »männen utan fosterland», som så flitigt förnekat sitt gamla land och nu själva förnekas av dem, som de så ivrigt tjänat efter bästa förmåga, må nu sedan väsnas om denna sak hur de vilja både här i kammaren och i sin press, så står det dock fast, att bakom denna gärning har stått så gott som hela Sveriges folk. Detta vare sagt till tröst för svenskbyborna och för att hindra en falsk framställning av den svenska riksdagens ställning till denna fråga.

Jag begärde i går afton ordet närmast för att säga detta, men det hänger ju, som man hör, i viss mån också samman med katekesen. Jag tar därför även upp denna fråga ur en annan synpunkt. Det är alldeles naturligt och självklart, att mellan dem, som liksom bolsjevikerna i Ryssland och här hemma ha till lösen: »Religionen är opium för folket» — det är ju deras dogmatik, ty även de ha sina dogmer — och oss, som bekänna: »Gudsfruktan är vishetens bekyndelse», finnas inga bryggor. Det är alldeles givet och naturligt, att de skola vara fiender även till katekesen, vars moral är en förkrossande dom över dem. Men skulle det inte, mina herrar, kunna väcka en viss betänksamhet hos dem — och det är ju dock det allra största flertalet — som hålla på kristen tro och kristen moral, då man ser, att det är just mot katekesen deras anlopp göres. Det står ju alldeles samma saker både i bibeln och psalmboken. Är det inte därför, att katekesens i lapidarstil utmejslade levnadsregler och vishetsord ha fått så djupt fäste hos vårt folk sedan fyra århundraden, att det vore en synnerlig vinning för kommunisterna att få bort ett så betydelsefullt hinder för deras strävan att utrota kristen tro och livsåskådning. Jag ber er vara goda att betänka detta. Katekesen måste dock äga något värde, då den hatas så av bolsjevikerna och deras likatänkande.

Sedan var det ett i debatten ofta återkommande påstående, som jag ber att få vända mig mot. Det kanske beror på att jag är göteborgare, att det fastnat hos mig, men kanhända ha herrarna också i övrigt lagt märke till, att man här velat göra gällande, att den s. k. katekesagationen eller kampen för att få tillbaka katekesen i skolundervisningen skulle inskränka sig bara till Väst-sverige. Varenda talare på den motsatta sidan har varit inne på den bogen. Man har sagt fula ord om västkustborna. Man har sagt, att vi äro »desperata», man har sagt vid ett tillfälle, vill jag minnas, att vi äro »fördummade», man har sagt, att det är »en mörk landsända» och mera sådant. Mina herrar, Väst-sveriges folk förtjänar sannerligen inte detta. Det är ett ärligt, hedervärdt och präktigt släkte. Men de äro hårda i nävarna. De ha sedan urminnes tid bott vid Västerhavet. De ha tagit sin näring ur havet och på havet. De ha brottats med storm och sjö. En riktig storm och en riktig man de passa ej illa för varann sjöng Erik Gustav Geijer. Klippkustens granit och det hårda havet ha satt sitt märke i folkkaraktären. Därför blir det hårda tag och bestämda och klara utsagor också i deras kamp för att bevara en kristlig undervisning

åt barnen. Jag är inte själv västkustbo född. Jag kom dit som främling för 20 år sedan. Men jag hart lärt mig att högt akta och uppskatta denna hederliga, ärliga, gudfruktiga stam. Västkustborna äro sannerligen icke värda att »åthutas» på sätt här skett, utan de äro värda, åtminstone av ridderliga och ärliga motståndare, att man tar av sig hatten för dem. Låt oss slippa höra det där talet om mindervärdigheten i Västsverige, ty det är sannerligen inte riktigt. Jag skulle önska, att vi hade många landsändar i vårt land, där fädernearvd tro och därpå byggd hederlig, präktig svenskmanased och svenskmanaleverne funnos som de finnas på Sveriges västkust.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

För övrigt är det inte sant det där påståendet, att det endast är Västsverige, som kämpar för Luthers lilla katekes. Ha herrarna glömt, att tre kyrkomöten, representerande hela riket, enhälligt uttalat sig i ärendet. Ha herrarna glömt de olika kyrkliga mötena och alla dessa petitioner från hundratusentals människor. Det var visserligen 138.000 bara från Västsverige, det är sant. Men från hela Norrlands kustlandskap och runt om från landet i övrigt kommo liknande opinionsyttringar. Av det senaste kyrkliga mötet förra året, representerande 700 församlingar, framställdes en enhällig begäran i denna sak. Kan man då tala om, att den icke har bakom sig en stark folkopinion? Jag tror icke, mina herrar, att man skulle kunna få en folkopinion — jag säger inte emot katekesplugget, ty förvränger man saken så, kan man få fram nästan vad som helst — utan för en konturlös allmänreligiositet, sådan som herr Hallén talade om. Tro ni, att man skulle kunna få upp så många hundratusen till en opinionsyttring till förmån för en omläggning av kristendomsundervisningen åt det hållet? Jag tror det inte.

Jag tillåter mig, herr talman, berätta en episod, som visar, att det inte bara är vi i Västsverige eller i landet i övrigt, som stå bakom detta krav. I Köpenhamn hölls i somras Lutherskt Världskonvent, där 40 kristna samfund av 20 nationaliteter voro representerade av ungefär ett tusental personer, en mäktig imponerande generalmönstring av den lutherska kyrkan, till vilken vi höra och som i yttre hänseende dock representerar 60 till 70 miljoner människor. Vid detta tillfälle fattades en resolution, där det just sades, att Luthers lilla katekes var ett lutherdomen sammanhållande band, och där man anbefallde den såsom den yppersta barnaläran till användning vid ungdomens undervisning. Så vida går den mening! Det är inte bara det mörka Västsverige! Vi svenska representanter tegeo visligen om läget i Sverige, som var ensamt i hela den lutherska världen om att förbjuda denna boks användning som lärobok. Och vi voro tacksamma — för Sveriges skull — över att ingen tycktes ha reda på det s. k. Bolstadsfallet, där en svensk församling fått böta 25,000 kronor för att man läst den lilla boken i skolan.

Ja, Bolstad! Här ha fällts mycket hårda domar över trots och olydnad. En talare i går ordade mycket om »lagbrott». Det var ett i mycket religiös stil hållet tal. När han talade om lagbrott, hade jag velat erinra honom, huru han själv, när det gällde den »frikyrkliga begravningen» förklarade, att han och hans trosfränder icke böjde sig för lagen, utan att de av sitt samvete bjödos att fortsätta med de otillättna begravningarna — mot lagen! Det finns sådana fall, att människornas samveten verkligen driva dem till en sådan ståndpunkt. Nu vill jag inte yttra mig närmare om detta fall. I Västsverige är man inte belåten med utgången av nådeansökan. Jag har försökt säga mina vänner, att regeringen kunde såsom högerregering icke underlåta att taga hänsyn till, att i vårt program dock står »lydnad för lag och rätt» och den måste betänka konsekvenserna. Fallet Bolstad hade i framtiden kunnat utnyttjas i rent motsatt syfte. Jag hoppas för övrigt, att varje regering måtte ha samma respekt för lag! Domstolens utslag sade, att här förelåg överträdande av givna bestämmelser. »Dom skall ej kväljas.» Och därmed fingo Bolstadborna taga conse-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

kvenserna. Men till detta vill jag lägga, att det finns ett ord från juridiken som heter: *summum jus summa injuria*, d. v. s. högsta rätt blir högsta orätt. Det kan dock icke förnekas, att sett efter vanligt sunt förstånd och oförvillad rättskänsla är det väl förunderligt, att en lag skall vara sådan, att en församling skall kunna straffas med 25,000 kronors böter för det »lagbrottet», att den låtit barnen läsa den gamla barnaläran! Själv skulle jag icke ha handlat som man gick till väga i Bolstad. Ha de följt samvetets bud och sedan tagit konsekvenserna, så tar jag av mig hatten för dem, även om de kunnat sköta saken klokare, som det skett på andra håll. Jag skäms icke för att uttala här i kammaren min tillfredsställelse över den insamling, som kommit till stånd för att ekonomiskt kompensera denna genom högsta rätt dem tillfogade högsta orätt och att jag med glädje givit min skärv därtill.

Sedan skall jag ej ge mig närmare in på sakfrågan. Jag vill endast betyga min förvåning, eller, om jag skall säga, glädje — det kan vara bägge delarna, det beror på, hur man tar det — över herr Halléns yttrande. Det var sådant, att jag i synnerligen många hänseenden kunde mycket livligt instämma med honom i hans framställning av de vådor, som hota vår tids ungdom, och hans framställning om kristendomsundervisningens betydelse och om mycket annat. Men jag blev något förvånad, det får min högt ärade vän på värmlandsbänken förlåta. Jag hade väntat, att hans anförande skulle utmytna i ett tack till ecklesiastikministern. Det tyckte jag, att han förtjänat. När herr Hallén och jag förra våren tillsammans voro med om resolutionen i denna fråga för det kyrkliga mötet, där vi enades, så när som på en punkt, voro vi mycket överens och även vissa om, att vi funnit rätta vägen. Jag har, för att ej mitt minne skulle svika mig — det vill jag genast nämna — skaffat mig ett utdrag av protokollet med bestyrkande av dess riktighet. Och nu skall jag därur läsa upp vad vi tänkte då, herr Hallén och jag, och vad jag fortfarande tänker. Mötesuttalandet lød sålunda: »Femtonde allmänna kyrkliga mötet uttalar sin tillfredsställelse över undervisningsplanens föreskrift, att 'bibelns egen framställning skall utgöra omedelbar grundval för kristendomsundervisningen', och att nämnda undervisning skall hava till mål att giva barnen 'en samlad och levande bild av Jesus, hans liv och verk'.» — Så långt voro vi alla ense. Sedan sköts det på framställning av herr Hallén in en punkt, som lyder så: »Samtidigt som alltså mötet betonar undervisningsplanens religiöst fostrande syfte, vill mötet likväl erinra därom.» Jag var ej emot denna formulering utan följde gärna med. Sedan voro vi ense igen: »att frågan om undervisning i kristen tros- och sedelära ännu ej erhållit en tillfredsställande lösning. Så mycket större skäl förefinnas för ett tillmötesgående av det inom stora delar av vårt folk framförda kravet, att Luthers lilla katekes må anlitas som lärobok i folkskolan. En sådan frihet synes väl överensstämma med den grundsats om 'vidhärtad förtrogenhet mot olika tänkande', vilken undervisningsplanen i sin första anvisning angående kristendomsundervisningen betonar.» — Sedan ville herr Hallén ha in en punkt om Bolstadsfrågan: »att mötet självfallet tar bestämt avstånd från varje strävan att nå detta mål utan iakttagande av laga former». Denna punkt strök mötet, men sedan voro vi fullt ense om slutklämmen: »Mötet vill sålunda i underdånighet hemställa, att i de skoldistrikt, där skolstyrelse eller skolråd så beslutar, Luthers lilla katekes med de smärre ändringar, som kunna förestavas av pedagogiska skäl, må i dess helhet genomgå och dess tre första huvudstycken inläras.»

Jag står fortfarande kvar vid denna mening och tycker, att det var ett förträffligt yttrande!

Jag hade väntat ett tack från herr Hallén till statsrådet, i synnerhet när jag ser på, att det synes vara herr Hallén, som givit statsrådet Lindskog idén, hur han skulle genomföra saken. Vid föregående års mycket fridsamma kate-

kesdebatt berättade herr Hallén i ett förträffligt anförande, som jag var mycket glad över. Huru han i det skoldistrikt, där han förut var ordförande, med skolmyndigheternas gillande löst denna sak så: »att vi i den historiska ramen för undervisningen organiskt passade in de olika brottstycken ur lilla katekesens tre första huvudstycken, som där hörde samman. Det blev alltså icke någon katekesläsning i den vanliga meningen, men barnen gjordes synnerligen väl förtrogna med innehållet i de värdefullaste delarna av Luthers lilla katekes». Det är ordagrant återgivet ur protokollet. Dessförinnan hade talaren gjort en vördsam vädjan till eklestiasitikministern att lösa frågan så i detta sammanhang, att »intet skoldistrikt och ingen församling måtte stimuleras till att utanför de legala och lagliga formernas väg söka lösa sina undervisningsfrågor». Såvitt jag kan läsa innantill så väl protokollet som eklestiasitikministerns ändringar i undervisningsplanens anvisningar, är det just vad herr Hallén praktiserat på egen hand med skolmyndigheternas egen goda vilja och som han ansåg vara den rätta vägen, vilket herr Lindskog tagit ad notam. Jag skulle ha tackat, om jag varit i herr Halléns ställning, för att han givit mig vad jag begärt! Emellertid säger jag ej detta för att apostrofera herr Hallén. Jag vet, att ett lättrorligt intellekt kan taga intryck av olika förhållanden och olika omständigheter, och därför kan glömma, vad man en gång sagt. Men bakom detta vill jag gärna hoppas, att i verkligheten stå herr Hallén och jag, även om han har i fruktan för någon katastrof, som jag ej tror på, gått ifrån sin mening i fjol, på samma ståndpunkt, om man fäster sig vid vad jag vill tro dock är herr Halléns innersta mening trots orden i dag.

Herr talman, det är min övertygelse, att om vi litet var ville släppa det som skiljer oss åt i allehanda finurliga formuleringar kommer man, liksom herr Hallén och jag synas ha funnit varandra innerst inne, att i riket i stort sett finna sig mycket väl till rätta med eklestiasitikministerns förklaring angående den nya bestämmelsen. Jag tror för min del, att det är en vinst, som vi fått, även om jag visserligen vet, att det på min kant av riket finnas många, som äro missbelättna med utgången. Men jag tror, att vi komma till rätta med saken utan större strider och svårigheter, och ej tror jag, att någon kommer att fara illa varken i skolråd eller barndomsskolor genom denna bestämmelse. Jag tror ej, att det blir ett otal av överklaganden och alla möjliga sådana försök att göra strid av detta och hoppas att man å ömse sidor skall göra sitt bästa av den lösning som frågan nu fått.

Herr Flyg: Herr talman! Jag ber att få börja mitt anförande med ett tack för svaret på den interpellation, jag framställde för ett par dagar sedan. Men jag är nödsakad att denna gång rikta det tacket till tidningarnas telegrambyrå, genom vilkens förmedling jag varit i tillfälle att taga del av det avlämnade svaret. Det är ju en gammal praxis, att svar på interpellationer avges skriftligt, och det är vidare praxis, att vederbörande interpellant under rättas om när svaret kommer och även beredes tillfälle att taga del av det samma. Jag anser, att det i det här fallet varit synnerligen på sin plats, att man så förfarit, ej därför att interpellationen framställdes av undertecknad, utan av det enkla skälet, att interpellationen rörde en mycket viktig fråga och en fråga, som väckt stor uppmärksamhet i landet och som icke alls är slutdiskuterad med den behandling, som den fått de här två dagarna genom att stickas in i remissdebatten bland en mängd andra frågor.

Ett sådant förfaringssätt hade även varit på sin plats från statsrådet Lindskogs sida, på grund av att han själv i sitt svar framställde sig som gammal anhängare av demokratiska principer i motsats till undertecknad, som skulle ha en utpräglad smak för diktatur. Jag vill säga, att skillnaden mellan undertecknad och statsrådet Lindskog i det fallet mest består i vad man menar

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av statsverkspropositionen.

(Forts.)

med demokrati och med diktatur. Statsrådet Lindskogs uppfattning om demokrati har bl. a. tagit sig uttryck i, att han och den regering han sitter i ha beslutat i denna viktiga angelägenhet och vidtagit ändringar i 1919 års undervisningsplan några veckor före riksdagens sammanträdande i stället för att — något som bort ligga nära till hands för en »gammal anhängare till demokrati» — avvakta den snart sammanträdande riksdagen och låta denna avgöra saken. Även därför, att herr Lindskog så kraftigt underströk, *hur viktig* frågan är för kommunen Bolstad, just därför borde han som en riddare av demokrati ha låtit frågan komma fram på ett värdigt sätt inför riksdagen. Det är mannen med den »utpräglade smaken för diktatur», som framför dessa sant demokratiska synpunkter.

Min uppfattning är alltså den, att så skulle man ha gått tillväga i denna fråga och låtit riksdagen taga frågan under avgörande. Just därför framställdes min första fråga, varför icke regeringen lät frågan gå till riksdagens avgörande, och icke på grund av, som herr Lindskog säger i interpellationssvaret, att jag skulle besitta en »viss obekantskap med vad som hör till regeringens befogenheter». Jag bestrider ej, att regeringen haft befogenhet för sin åtgärd, men vad jag vill påtala är det märkliga sätt, varpå den använt sin befogenhet. Jag vill konstatera, att denna första fråga, denna för riksdagen och framför allt dess andra kammare intressanta och viktiga fråga, är obesvarad i det avlämnade svaret. Och jag passar på tillfället att fästa uppmärksamheten vid, att denna fråga ej heller framställdes vare sig i herr Halléns eller herr Rydéns interpellationer, de två representanterna för riksdagens största »demokratiska» parti. Jag förstår emellertid mycket väl, varför herr Lindskog ej besvarat frågan. Svaret skulle nämligen ha blivit ungefär följande: Då regeringen räknade med, att riksdagen icke skulle gå med på någon förändring av gällande undervisningsplan av år 1919 till förmån för kraven från Bolstad, så passade den på att använda sin s. k. befogenhet att några veckor före riksdagens sammanträde, fyra veckor före dess öppnande, besluta i frågan. Det hade varit det sanningsenliga, öppna och ärliga svaret från ecklesiastikministerns sida. De, som hittills haft den uppfattningen, att sanningsenlighet och ärlighet höra till en ecklesiastikministers främsta dygder, ha i dag anledning att korrigeras sin uppfattning i detta avseende.

Sedan säger herr Lindskog vidare, att det är ett »egendomligt» påstående, att regeringen genom sitt beslut skulle ha uppmuntrat till lagbrott. Jag vill då fästa kammarens uppmärksamhet på, att senast i går kväll fanns i en av våra kvällstidningar på framskjuten plats en notis om en insamling till Bolstad, vari meddelades, att insamlingslistor finnas utlagda på pastorexpeditionerna i Johannes och några andra församlingar. Det pågår alltså en insamling till Bolstad. Och av vilken anledning? Jo, därför att man där genom trotsande av gällande författning ej får det statsbidrag, som man eljest skulle vara berättigad till. Det är ett lagbrott, och kyrkoherde Pehrsson, som jag tidigare ej haft någon nytta av, han sade, att det var lagbrott från församlingens sida. Regeringen har med sitt beslut tillmötesgått denna lagtrotsare, det är ett faktum. Är någonting här »egendomligt» så är det herr Lindskogs formulering av svaret på min interpellation i denna punkt.

När sedan frågan framställs om överensstämmelsen mellan den vidtagna ändringen och undervisningsplanen, så svarar statsrådet Lindskog, att beslutet innebär ett utförande av denna plan. Jag skall ej upptaga tiden och trötta kammaren med att citera något ur förut gällande undervisningsplan och dess anvisningar, men jag vill fästa uppmärksamheten vid, att regeringens beslut innebär tillägg och utökning av klart principiell karaktär av punkten 5 och dessutom, att man i punkten 15 strukit ett stycke, som innebär förbud för det man fogat in i punkten 5. Sedan kommer högste chefen på detta område och

säger, att beslutet ej står i motsättning till utan innebär ett utförande av den undervisningsplan, som genomfördes år 1919. Jag tror ej, att man behöver argumentera mot ett dylikt påstående. Jag behöver endast peka på det för att visa, hur svagt det är. Och den, som tvivlar, kan gå till den undervisningsplan, som gällde fram till i december 1929. Det beslut, som fattades av regeringen, står i principiell motsättning däremot och är intet annat än ett försök att öppna dörren på nytt för Luthers katekes som lärobok i den meningen, att man skall plugga in den utantill, något som man tidigare gått emot i riksdagen och i det statsrådsprotokoll, där planen motiverades av dåvarande ecklesiastikministern Rydén. Men man får taga fasta på vad herr Lindskog sagt, och då vill jag säga, att om det är sant — herr Hallén gjorde en lam protest i dag: Det kan väl ej vara möjligt, sade han, att beslutet står i överensstämmelse med planen — men är det sant, då ha vi all anledning att spänna alla krafter, som kunna tänkas tillgängliga både inom och utom riksdagen, för att här på detta område komma fram till en ändring. Herr Hallén har ställt det beskedliga kravet, att det, som bestämdes år 1919, skall bestå. Jag har i interpellationen sagt, att jag ej kan anse det vara tillfredsställande. Jag vill gå längre och yrka, att detta ämne försvinner från skolans undervisningsplan, och är beredd att på väg till det målet göra enhetsfront t. o. m. med en präst, med herr Hallén, för att gå emot det, som nu beslutats av regeringen.

Vid remiss av statsverkspropositionen.

(Forts.)

Herr Hallén var mycket bekymrad, och hans bekymmer påminde om det bekymmer, som framförts i pressen, då frågan diskuterats, och som framförts av bl. a. herrar Rydén, Per Albin Hansson och Åkerberg i Örebro. Jag tänkte ställa den frågan, om herr Hallén i dag talade främst som statskyrkopräst eller som medlem av socialdemokratiska partiet. Men när jag finner, att hans resonemang står i överensstämmelse med herrar Åkerbergs, Hanssons och Rydéns, behöver frågan ej ställas. Hur ställer dessa herrar frågan? Jo, när man har en så frisk och aktuell lärobok som bibeln, bör man ej komma med ett så skinnortorr pergament som Luthers lilla katekes och återinföra den. Jag vågar hoppas, att detta i varje fall ej kan vara ett uttryck för hela det socialdemokratiska partiets inställning till den fråga det här gäller.

Herr Hallén anförde emellertid en del andra synpunkter, och kyrkoherde Pehrsson var inne på samma område. Jag tror, att herrarna visst funno varandra, såsom ofta hänt förut här i kammaren: Då de diskuterat en stund, pläga de falla i varandras armar. Herr Hallén framhöll, att det gällde det moraliska förfallet och den sedliga upplösningen i tiden, och sade, att den stora frågan är, hur den pågående uppluckringen i sedligt och moraliskt avseende skall kunna stävjas. Herr Hallén berör ett allmänt känt faktum, då han säger, att i allmänhet råder ett sedligt och moraliskt förfall. Han säger, att orsaken är den bristfälliga kristendomsundervisningen och det sätt, varpå kyrkan arbetar. Jag skulle vilja säga till herr Hallén, kyrkoherde Pehrsson och övriga prästmän landet runt, att herrarna borde upphöra att tala om det sedliga förfallet så som ni hittills gjort. Ty detta sedliga förfall, som ni äro så upprörda över, är det mest utomordentliga bevis på, hur litet er lära har förmått i en tid som vår. Med upplösningsprocessen på det ekonomiska och på det politiska området följer även en moralisk och kulturell upplösning. Det har då visat sig, hur litet den religion, som ni företräda, är värd, hur litet den kan giva. Det är detta jag menar ni skulle erkänna. Jag tror icke, att vare sig återinförandet av katekesen i skolundervisningen eller bibehållandet av den gamla undervisningsformen i detta avseende hjälper.

Jag vill i dag ställa den frågan: var finns den fasta punkten i striden mot vår tids moraliska förfall? Var finna vi den ungdom, som vi kunna hoppas på för morgondagen? I de kristliga ungdomsföreningarna? Knappast. Jag

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

har i detta fall litet erfarenhet och känner till den moral och anda, som härskar inom dessa organisationer. Åh nej. Den fasta klippan, den ungdom som vi ha att räkna med, den som kan stå emot upplösningen och förfallet, finna vi icke på borgerligt håll. Den finna vi hos den klassmedvetna arbetarungdomen, som samlats i sina organisationer, studiecirklar och i folkhögskolorna, den ungdom som helt och hållet frigjort sig från det, som herrar Hallén och Pehrsson tro att man kan använda som recept för att få till stånd en moralisk återupplivning. Det är denna ungdom vi ha att hoppas på. Den väg som denna ungdom gått — att lära känna sig själva, att skaffa sig klassmedvetande, att förstå sitt ansvar som människor, som medlemmar av den organiserade arbetarklassen — är den väg som vi måste gå i framtiden. Det är den ungdomen ni vilja åt — det förstår jag mycket väl. Hela den nyteologiska skolan på prästerligt håll syftar att komma i kontakt med arbetarungdomen, gripa tag i den och förstöra den. Men jag vet, att ungdomen är så sund, att den kommer att stå emot dessa attacker från prästerligt håll.

Jag tillåter mig till sist, herr talman, att säga ett par ord i anslutning till vad kyrkoherde Pehrsson yttrade om svenskbyborna. Han nämnde, att det var det olidliga förtrycket därborta i Ryssland, som var orsaken till att de lämnade landet, och han meddelade, att Buskas, som deltagit i den »demokratiska konferens», som beslöt att svenskbyborna skulle föras hit (kyrkoherde Pehrsson var också deltagare), hade sagt: Tag oss vart som helst, bara vi komma bort från Ryssland! Ja, jag tvivlar icke på att Buskas kan ha sagt så. Men jag skulle ändå vilja ge herr kyrkoherde Pehrsson — och detta är ett bevis på att även bolsjeviker och kommunister äga människovänlighet — en liten varning: Vänta några månader med att uttala eder alltför bestämt om svenskbyborna! Jag vill ingenting säga, men det är möjligt, att den närmaste tiden kommer att bli obehaglig icke bara för svenskbykommittén utan även för samtliga andra, som orerat vitt och brett om orsakerna till att svenskbyborna lämnade Ryssland. Det är möjligt, att det som min partikamrat Herou yttrade i går kväll kommer att bekräftas från håll, varifrån herrarna icke någonsin väntat någon bekräftelse.

När kyrkoherde Pehrsson till sist säger, att bakom hittransporten av svenskbyborna — bakom denna absolut ingenting annat än nationella manöver — står hela det svenska folket med undantag av de stackars fosterlandslösa bolsjevikerna, som herr Pehrsson var förfärligt känslig för i dag (vi klara oss så väl utan denna medömkan, det försäkrar jag), så vill jag säga, att jag förmodar att detta uttalande dikterades av okunnighet, ty eljest skulle det ha tillkommit av ett annat motiv, som icke anses passande hos en prästman. Man behöver icke känna saken i detalj för att veta, att till och med mycket bemärkta män på borgerligt håll — folk av politiskt ren högerkaraktär — reagerat mot denna svenskbyhistoria. Skulle man undersöka saken i dag, komme man att finna, att dessas antal ökats, och det är kanske icke alls säkert, att det stora flertalet av svenska folket anser det hela vara något vidare skickligt schackdrag. Jag tror, att t. o. m. majoriteten av högerpartiet icke funnit företaget vara klokt utan helst skulle ha önskat, att detta stora paradnummer, av vilket man icke vunnit någon nämnvärd framgång för hetsen mot sovjetunionen — syftet man i verkligheten haft bakom detsamma — varit ogjort.

Herr Hamrin: Herr talman! Jag har begärt ordet endast för att avgiva ett par repliker till några talare, ehuru deras anföranden givetvis icke riktade sig mot något som jag anført, då jag ju icke tidigare haft ordet. Jag tror, att det är nödvändigt att ytterligare understryka ett par saker, då detta enligt min uppfattning »icke utan våda kan uppskjutas».

Herr Anderson i Linköping slutade sitt anförande — som inom parentes sagt syntes mig vara det enda här i andra kammaren hållna anförande, som skulle utgöra ett eko av den opinionsstorm, som dragit över landet — med att betyga regeringen sin tacksamhet för det i trontalet och statsverkspropositionen skisserade jordbruksprogrammet. Och han grundade denna tacksamhetsbetygelse jämväl på den underlåtenhet, som regeringen enligt vissa högertidningars uppfattning gjort sig skyldig till, nämligen underlåtenheten att begagna sig av den grundlagsenliga rätten att utan riksdagens hörande och före dess sammanträdande höja spannmålstullarna. Men, mina damer och herrar, det förhåller sig ju ändå så, att skulle en höjd spannmålstull i någon mån kunna bidra till ett högre pris på förra årets spannmålsskörd, så skulle en sådan åtgärd redan förut ha vidtagits eller skulle i varje fall en kungl. proposition därom ha blivit framlagd vid riksdagens början. Nu veta vi den dag som i dag är icke något om vad den kungl. propositionen kommer att innehålla i siffrer eller beträffande arten och graden av det stöd, som man vill lämna jordbruket. Jag föreställer mig, att det ännu kan dröja en eller annan vecka, kanske en månad, innan denna proposition kommer på riksdagens bord. Detta betyder, med kännedom om utskottets arbetstakt och med hänsyn till nödvändigheten av noggrann utredning beträffande en så vittomfattande fråga, att riksdagen icke kan fatta ett slutgiltigt beslut förrän låt mig säga om två eller tre månader, ja kanske tre eller fyra. Jag hemställer under sådana förhållanden till de närvarande lantbrukarna, om icke mitt påstående är riktigt, att en tullförhöjning då icke kan i någon nämnvärd grad öka inkomsterna för landets spannmålsodlare. De flesta ha naturligtvis redan sålt sin säd, den ligger hos spannmålshandlarna eller i varje fall blott hos de allra största spannmålsodlarna.

Men tillåt mig, herr talman, att även här inskjuta en liten parentes. När man läser högertidningarnas uttalanden om hjälp åt jordbruket, går det som en röd tråd genom dessa, att den enda effektiva hjälpen är en höjd tull. Om det sedan gäller en tullförhöjning av femtio öre av fem eller tio kronor per 100 kilogram, synes vara vederbörande alldeles likgiltigt: bara vi få tull, blir jordbruket hjälpt! Ja, nu kanske jag får göra den reservationen, att herrar Anderson i Linköping, Ljunglund och Björck i Kristianstad möjligen äro bättre informerade än utomstående, så att de veta om vad regeringen kommer att föreslå. Men är icke så förhållandet, så är det egendomligt, att man anser hjälpen bestå i att det blir tull oavsett storleken av den tullsats, som kommer att föreslås.

Men jag tillägger: Hur ställer det sig i själva verket, när man den 11 januari flaggar med en tullförhöjning, som träder i kraft, låt mig säga, tre månader därefter? Jag kan icke förstå annat, än att hur än utgången blir här i riksdagen, så kommer man på detta sätt att gå emot spannmålsodlarnas intressen till den del hjälpen skulle avse 1929 års skörd. Antages tullpropositionen, blir det så, som jag redan sagt, att det stora flertalet lantbrukare redan sålt sin säd, det är spannmålshandlarna, som taga hem vinsten (i den mån tullförhöjningen verkar i uppgående riktning), jämte de större spannmålsodlarna, som haft tillräckliga resurser för att behålla sin spannmål. Men om tullpropositionen blir avslagen, har man uppmuntrat en import i spekulationssyfte, som eljest icke skulle ha ägt rum, så att onödiga lager av både spannmål och mjöl komma att tynga marknaden härhemma. Det har sagts mig från vederhäftigt håll, att man en gång vidtog en sådan manöver i Frankrike, och när tullförhöjningen där trädde i kraft, visade det sig, att den höjda tullen verkat precis i motsatt riktning, d. v. s. den tryckte marknaden, så att priset blev lägre, än det var förut.

Nu har herr Ekman varit inne på detta ämne och fått ett svar från stats-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

rådsbänken. Detta var ju som i allt annat ett — förlåt uttrycket — orakelsvar. Statsministern talade om att regeringen nog hade maktmedel att se till, att man icke på något sätt smugglade bort eller eliminerade en eventuell prisstegring. Hur skall detta gå till? Ja, vi ha precedensfall men icke på ett sådant område som det här rör sig om. Vi företogo en *efterbeskattning* på kaffe för några år sedan. Men vilket barn som helst, som nått tre eller fyra års ålder, kan ju avgöra, att kaffe är en utländsk vara. Om icke minnet sviker mig, ägde samma förhållande rum, när vi ökade skatten för bensin, då efterbeskattades åtminstone de större lagren. Men tro herrarna, att det är lika lätt att förfara på samma sätt, när det gäller till landet infört amerikanskt vetemjöl och utländsk spannmål? Nej, visst icke! Jag stöder mig därvid på en utredning, som lämnats i denna kammare, när spannmålstullarna vid ett tidigare tillfälle diskuterades. Man påpekade, att det rent vetenskapligt icke går att avgöra, huruvida ett visst mjölparti är förmålet av svensk eller utländsk spannmål. Det skulle icke förvåna mig alls, om firmor, som veta om en sådan åtgärd som den som här föreslås, nu komma att importera partier av sådant amerikanskt vetemjöl, som, därest de bebådade propositionerna komma att bifallas, sedan icke skulle få försäljas i landet. Därtill vill jag lägga, att en efterbeskattning är synnerligen svår att utföra, när det gäller en vara som sprides över hela landet; man kan ju, såsom en talare påpekade i medkammaren, blanda utländsk spannmål med svensk, och då är det omöjligt att efter en undersökning avgöra, att så och så mycket är svensk vara och så mycket utländsk. Jag gör mig därför icke skyldig till någon överdrift, om jag säger, att detta sätt att behandla jordbruksfrågan kan icke ligga i jordbrukarnas intresse eller vara förenligt med sunda principer.

Jag minns vid ett tillfälle — det var för några år sedan under en socialdemokratisk regerings tid — hur det gick till, då man behandlade frågan om en del tullförhöjningar; det gällde några finanstullar. Då avlämnades en proposition på lördagskvällen, den behandlades i bevillningsutskottet på söndagen, det hölls plenum i kamrarna på söndagen, telegram utgick till alla tullplatser på natten, och när tullförvaltningarna öppnade sina expeditioner på måndagsmorgonen, var allt klart: både den vara som fanns på nederlag och den som fanns till fritt förfogande drabbades av den högre tullen. Nu tror jag, att något sådant skulle möta svårigheter, när det gäller tullbehandling av spannmål, men nog kunde man handlagt ärendet på ett annat sätt än att, såsom nu skett, flagga med en tullförhöjning den 11 januari, när regeringen icke synes själv veta, hur hög tull den kommer att föreslå den dag som är inne.

Sedan kommer jag till den andra invändning jag har att göra. Man säger, att tullförhöjningen är avsedd att vara ett stöd för spannmålsodlingen i landet icke enbart med avseende å 1929 års skörd utan även för framtiden. Ja, såvitt jag kan bedöma ordens valör, strider detta mot de uttalanden, som gjorts bl. a. i första kammaren av andre excellensen. Han betraktade tydligen en tullförhöjning som en sekundär fråga. Och statsministern framhöll, att en höjning kunde få *provisorisk* karaktär. Detta erinrar alldeles osökt om de bevingade orden: »Tecken saknas icke, som antyda», att krisen är av övergående natur. Men då är man genast inne på en skörd, beträffande vilken man icke vet ett dugg med hänsyn till storlek, kvalitet eller prisläge. Att tala om provisorisk karaktär, när det gäller annat än den skörd, som inbärgades förra hösten, är orimligt. Jag tager det parallellfall, som jag åsyftade nyss: sockret. Då voro vi dock på det klara med, att den åtgärd, som föreslogs, avsåg det års betskörd, som man stod inför: tullförhöjningen skulle också endast gälla elva månader. Men här har man uppenbarligen haft litet svårt att draga ut de logiska konsekvenserna av det resonemang man fört. Det förefaller mig, som om man med sitt förslag om höjda tullar vill å ena sidan göra en eftergift åt

den agitation, som tagit sig så stormande uttryck i högerpressen, och å andra sidan, genom att vara så lam och tam här i riksdagen, ge sin tribut åt det sunda förnuftet, åt den sunda eftertanken.

Jag kommer sedan, herr talman, över till min nästa erinran. Den gäller tillägget till 1926 års tyska handelstraktat. Jag vill då oförbehållsamt säga, att jag i stort sett instämmer i de erinringar, som gjorts av bland andra herr Olsson i Kullenbergstorp. Jag tror att man behöver granska innehållet i denna traktat och vad därmed sammanhänger synnerligen noga. Men när herr statsministern gentemot herr Ekman riktar den repliken, att innehållet i den tyska handelstraktaten ingenting har att göra med regeringens jordbruksprogram för övrigt, då är det för mig omöjligt att följa med tankegången. Den tyska traktaten innehåller ju vissa bestämmelser och förutsättningar för varuutbytet med det stora tyska riket. Vi äro där tillförsäkrade vissa förmåner och ha fått göra vissa eftergifter, som röra just jordbruket och, tillägger jag, ingenting annat än jordbruket. Nog förefaller det då egendomligt, att när man skall gå till behandling av denna traktat i bevillningsutskottet, vilket ju jag får vara med om, skall riksdagen och utskottet icke ha någon kännedom om innehållet i den stödaktion, som regeringen bebådadt med avseende å jordbruket, och alltså ingenting veta om huruvida de ena åtgärderna komplettera de andra eller hur det förhåller sig med det hela.

Vad blir nu följden, om riksdagen skall fatta beslut beträffande handels-traktaten utan att känna till innehållet i regeringens jordbruksprogram? Jo, alldeles givet komma då herr Lindman och hans kolleger att säga, att när ni nu har tagit den tyska traktaten, ha ni frånhänt er rätten — jag skall strax återkomma till den saken — att vidtaga den eller den åtgärden. Nu stå vi där, och nu måste vi följa regeringen i dess planer med avseende å program-mets övriga punkter. Jag skall peka på för herrarna vad det betyder. I handelstraktaten talas om att man från svensk sida gjort vissa ansträngningar för att hindra den tyska havredumpingen, men man beklagar, att man icke kommit till något resultat. Jag föreställer mig, herr talman, att det i detta avseende kommer att lämnas uppgifter till vederbörande utskott, som komplettera, vad som förekommer i det officiella trycket. Därmed må emellertid vara hur som helst, saken ligger dock så till, att genom en utfästelse från svensk sida i enlighet med traktatens innehåll har Sverige frånhänt sig rätten att vidtaga en åtgärd, som direkt riktar sig emot den tyska havredumpingen. Det är ofrånkomligt.

Jag frågar: Skall man då icke veta, vilka åtgärder som regeringen ämnar föreslå riksdagen i det så kallade jordbruksprogrammet? Jag skall icke ge mig in på följderna, om vi avslå handelstraktaten. Herr Olsson i Kullenbergstorp var inne på den saken, men vad han sade kan behöva kompletteras på ett par punkter, men jag skall som sagt icke ge mig in därpå. Det är ju ett ömtåligt ämne, och jag tror, att det överhuvud taget är lämpligt, att man icke för mycket rör vid den saken. Jag vill emellertid erinra om att svenska riksdagen lämnade 1919 regeringen en långt gående fullmakt, den så kallade kamptullsförordningen, men den kan icke användas, efter det man godkänt traktaten i fråga. Om icke mitt minne sviker mig, har Kungl. Maj:t rätt att höja tullarna under vissa förutsättningar med upp till 400 procent eller, på tullfria varor, till varans värde. Genom att antaga traktaten, blir den befo-genhet, som regeringen har, helt bortelimerad. Användningen av denna kamptullsförordning förutsätter nämligen ett traktatlost tillstånd under vissa givna förhållanden. I den föreliggande traktaten ha vi även bestämmelsen om mest gynnad nation, och den kan man icke komma ifrån, om man vill upptaga en strid med ett land, som behandlar oss illojalt.

Jag menar alltså, herr talman, som jag sade förut, att det är alldeles nöd-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

vändigt, att man får kännedom om innehållet i jordbrukspropositionen, innan man skrider till behandling i bevillningsutskottet av tilläggstraktaten. Det kan ju hända, att regeringen har för avsikt att lämna ett sådant meddelande till bevillningsutskottet men icke vill lämna det till riksdagen. Jag har emellertid velat påpeka saken här, ty jag är alldeles övertygad om — jag känner hans excellens herr statsministern tillräckligt för att förstå det — att om detta icke understrykes, så skulle vi den dag, då vi behandla jordbruksprogrammet och tullförhöjningarna, om vi tagit traktaten mötas av det uttalandet: »Ja, mina herrar. Nu äro vi bundna. Vi kunna ingenting göra, utan nu måste herrarna taga detta program för att kunna få någon rätsida på det hela och kunna utföra den hjälpaktion, som vi i regeringen ha avsett.»

Det var endast detta, herr talman, som jag velat understryka och framhålla, och jag har velat säga det för att kunna återropa den saken den dagen, vi behandla jordbruksprogrammet.

Herr **Olsson** i Kullenbergstorp: Herr talman! Sedan jag i går hade ordet, ha ett par, tre talare rätt ingående gjort sina betraktelser dels över vad jag då yttrade, dels över vad jag icke yttrade, och jag har därför nödgats begära ordet för en kort replik.

Herr Anderson i Storegården roade sig med att utfärda ett slags tjänstgöringsbetyg för bondeförbundet. Jag vet icke, om någon i bondeförbundet har begärt att få ett sådant av honom, men jag tror knappast, att så skett. Jag skulle till hans övervägande vilja hemställa, hur det egentligen skulle ta sig ut, om någon i bondeförbundet skulle vilja utfärda en betygssättning över högern. Det kan naturligtvis icke falla oss in att göra det, men jag tror, att herr Anderson i Storegården gör sig skyldig till en sak, som åtskilliga högermän förut också ha gjort, nämligen att anse sig såsom någon självskreven förmyndare för bondeförbundet och anse, att en högerpolitiker har en alldeles särskild rätt att värdesätta bondeförbundets verksamhet. Jag kan försäkra herr Anderson, att hans betyg över bondeförbundet kommer varken att inverka på vårt handlingssätt eller beröra oss det allra minsta, så att vill han fortsätta med den saken här i riksdagen, så står det honom alldeles fritt.

Då herr Anderson sedan uttalade sig om min ställning till traktaten med Tyskland och sin egen ställning, så förenklade han problemet på ett sådant sätt, att jag får nästan säga, att jag skulle undervärdera hans intellekt, om jag trodde, att han själv icke insåg, att han kommit nästan vid sidan om saken. Han talade om att jag hade sagt, vad man borde göra i detta läge, nämligen att man borde gå på avslag på tilläggstraktaten och nöja sig, som han sade, med behandlingen som mest gynnad nation. Ja, men endast under övergångstiden. Jag förutsatte naturligtvis, att man skulle taga upp underhandlingar med tyskarna på ny bas. Att så var min mening, insåg nog herr Anderson. Jag har förut sagt det, när handelsministern kallade oss till ett möte. Det var icke alls så, att jag skulle varit nöjd med att endast få mest gynnad nationsbehandling, utan jag har öppet sagt ifrån, att detta endast skulle vara fallet under övergångstiden, till dess nya förhandlingar kunde leda till resultat. Tyskland har ju en oerhört stor export hit och jämförelsevis mycket mindre import från Sverige, och det skulle väl vara märkvärdigt, om tyskarna skulle vara så dåliga ekonomer, att de icke skulle inse, att de finge ge med sig en smula. Jag förutsätter då, att man inte från svensk sida ögonblickligen vid första sammanträdet skall säga, att »var så snälla och ge oss litet hyggligare villkor, så att det ser något ut». Tyskarna tyckas fullständigt dominera hela saken, och de behandla oss nästan, som om vi vore en tysk koloni — det kan jag icke frångå.

Vad herr Hamrin yttrade i denna del om att alltsammans har ett visst sam-

manhang, är naturligtvis icke likgiltigt. Man vet icke riktigt, vart man kommer hän med de tyska utförselbevisen. Det ser ut, som om man knappast visste vad man skall kunna göra för att rädda sig för tyskarnas dumping på jordbruksområdet. Är det verkligen så, att tyskarna komma att sätta inlösen på sina utförselbevis till samma höjd som respektive tullar och alltsammans skall vara beroende på tyskarnas barmhärtighet mot oss, är det också ett stort skäl till att man ser sig väl för med denna sak.

Så skall jag lämna denna sak och övergå till herr Carlström. Han tyckte, att vi andra voro så oklara, under det att han själv var riktigt klar. Han sade, att han var icke någon bestämd motståndare till tullar under alla förhållanden, men han kunde icke tro, att de kunde göra vårt land någon nytta. Jag begriper icke herr Carlström i det avseendet. Jag förstår icke, att han någonsin kan gå med på en sak, som icke kan nytta något.

Sedan kom han med ett stort och vackert program, och jag får verkligen säga, att jag skulle icke reflektera på någon tullhistoria någonstades eller någon förändring av tullarna, om herr Carlström ägde förmåga att genomföra sitt vackra och ståtliga program. Kunde han nämligen det och ordna det så, att de olika näringarna inböredes i fråga om tullskyddet komme i ungefär samma ställning som 1913, vore det mycket bra. Jag anser för min del, att vid den tidpunkten var proportionen alldeles idealisk. Då skulle jag som bonde icke klaga ett dugg. Nu däremot stå jordbruksprodukterna i ungefär samma prisläge som 1913. En del stå sämre och några något högre, så att genomsnittet ligger en liten smula högre än 1913. Hur stå emellertid andra produkter? Jo, då få vi räkna med en fördyring på 100 procent. Och hur är det med skatterna? De stå i 300 procent. Det tråkiga är, att herr Carlström äger icke minsta förmåga att genomföra det granna program, som han kom med. Om jordbrukarna emellertid skola hållas en liten smula över vattnet, så att de icke sjunka allesammans, läser det väl under sådana förhållanden icke vara någon annan möjlighet, än att man får tillgripa tillfälliga åtgärder. Jag har redan förut förklarat, att jag icke är någon formalist. Kan man finna på åtgärder, som äro tillräckliga, utan att man tillgriper tullar, ser jag det helst, men jag har icke sådan förskräckelse för tullar, att jag säger, att en tullförhöjning får absolut icke ske. Det är den ståndpunkt, jag har. Det skulle verkligen vara mycket intressant, om vi här i kammaren kunde samla en majoritet för att genomföra herr Carlströms program. Jag skall visst icke undandra mig att släpa mitt strå till stacken, oaktat förslaget icke kommit från bondeförbundet. Det är jag för övrigt aldrig så kinkig med. Jag går gärna med på förslag från andra håll, och jag har icke den där högfärden, som jag tycker är en sådan överflödsartikel. Jag lämnar nu herr Carlström, men jag måste nog uttala mina tvivel på hans förmåga att realisera sin goda vilja mot Sveriges jordbrukare.

Jag framställde i går några frågor eller gjorde åtminstone uttalanden rörande de socialdemokratiska partierna i Sverige och i Tyskland. Ifrån herrar socialdemokrater har jag icke fått något svar, men egendomligt nog fick jag ett svar från herr Ekman. Jag visste icke, att vänsterfronten redan var så klar, att herr Ekman kunde svara även för socialdemokraterna. Visserligen visste jag, att det också fanns ett demokratiskt parti i Tyskland, som varit så där litet ojämnt i sin politik, men jag nämnde icke ett ord om demokraterna utan talade endast om socialdemokraterna och deras mera bestämda ekonomiskt politiska inriktning. Den saken känner jag nämligen litet bättre till. Det hindrar ju inte, att jag kan taga upp saken, sedan jag nu fått ett svar. Svaret gick ungefär ut på detsamma, som herr Carlström sade, nämligen att de hade kvar sina gamla åsikter och tullar ville man icke ha. Man tog dem emellertid i alla fall, så att demokraterna i Tyskland och här tyckas vara motsatser. Det är

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
(Forts.)

ändå egendomligt av ett parti att förklara, att det är alldeles oriktigt att höja tullarna, men man gör det i alla fall. Skälet till att de gjort det är, sade herr Ekman, att Tyskland ekonomiskt sett är så illa ute. Jag var en liten smula inne just på det argumentet i går. Finns det verkligen den mista sannolikhet för att en ekonomisk åtgärd kan verka mera fördelaktigt i ett land, som har det ekonomiskt dåligt beställt, än i ett land, som sitter jämförelsevis bättre? Det skulle ju leda till, att om man skall ha något, skall man först söka se till, att vi få det lika illa ställt i ekonomiskt avseende som Tyskland. På den punkten förstår jag verkligen icke herr Ekmans mening. Jag har emellertid kommit under fund med att stater, som suttit ekonomiskt illa till, ha alltid gripit till en enligt min mening för övrigt alltför stark protektionism. Så var det med Förenta staterna efter inbördeskriget, med Frankrike efter fransk-tyska kriget 1870—71 och med Tyskland år 1878—79, då även dess ekonomi började knaka. Detta förhållande har verkligen gjort mig betänksam. Kan det verkligen vara så, att en åtgärd kan bringa hjälp åt ett folk, som har det ekonomiskt dåligt ställt, men icke göra det, om det bara är en del av folket, som har det ekonomiskt dåligt? Det där tycker jag icke går riktigt väl ihop. Det rimmar sig helt enkelt icke. Är åtgärden felaktig, så måste den väl verka mest oförmålig för det land, som överhuvud taget har det illa ställt.

Så kom herr Ekman med en närmare förklaring, och det är det egendomliga, att jag hörde precis samma sak för 50 år sedan, nämligen att det är ett mindre antal, som har nytta av tullen, än som har olägenhet av den. Det var just samma argument, som framfördes i den stora striden för 40 å 50 år sedan här i landet, och det är en ren fortsättning av ett uttalande, som tillagts R. Cobden. Sedan frihandeln var genomförd i England, var det några av hans beundrare, som samlades omkring honom och gratulerade honom. Man frågade honom då, hur i all världen det varit möjligt att genomföra saken. Han svarade, att det var ingenting konstigt. »När man har ett stort möte, så framställer man saken så här: Här i landet finns ju en hel del skomakare, men det är bara en liten del av folket. Är det då icke stor galenskap, att dessa skomakare skola skattlägga alla andra medborgare. Då kunde man få majoritet för att icke skomakarna skulle få någon tull på skor, som de kunde draga nytta av. Nästa gång tog man i stället skräddarna och tull på kläder, och då hjälpte skomakarna till att rösta emot tullen. Genom att på det sättet dela upp det hela, kan man alltid komma till målet.» Det där resonemanget är kanske gjort, och Cobden har kanske aldrig yttrat sig så, men det anfördes för 50 år sedan här i landet såsom en förklaringsgrund. Ser man på förhållandena i vårt land eller var som helst, vågar jag säga, att tar man ut en enda tullsats, vilken som helst, så har den den egenskapen, att den gagnar ett mycket färre antal än dem, som direkt eller indirekt få bära kostnaderna för den. Alla tullpositioner ha den egenskapen, om man tar dem en och en för sig. Det märkvärdiga är emellertid, att om man tar ett helt tullsystem, ser det inte ut, som om det gjorde alla människor fattiga. Det land, som i våra dagar mest har drivit protektionismen, är Förenta staterna, och man kan väl icke säga, att det landets ekonomi är dålig.

Som sagt, jag är ingen fanatiker på något sätt, och kunna herrarna verkligen åstadkomma något, som ger jordbruket någon liten effektiv hjälp, så skall jag med glädje acceptera det, vad det vara må. Det skall dock icke bara vara resonemang och fraser. Det skall vara realiteter, som jag fäster mig vid. Då kvittar det mig, om det går efter tullinjen eller någon annan linje. De där regleringslinjerna kanske verka hårdare och mera despotiskt än tullinjen men det får bli en lämplighetsfråga. Jag tror, att om vi diskutera frågan sakligt, och om icke de gamla förskansningarna, där varje parti sitter, få stå hindrande i vägen, skola vi nog kunna lösa detta problem, lika väl som det visat sig, att vi ha kunnat komma över många andra problem. Jag har ofta uttalat en dylik

önskan och gör det ännu en gång, men jag har föga hopp om att min önskan skall gå i uppfyllelse. Kanske saken här i landet rent av måste gå ännu mera till ytterlighet, innan man kan gripa sig an att behandla detta problem rent sakligt. Det är tråkigt, att man skall behöva konstatera detta, men jag vill icke fördölja, att jag har mycket liten tro på att vi i år skola komma till något vidare resultat. Jag tycker, att det mest här låtit så, att »här sitter jag och här förblir jag», och då blir ingenting gjort. Jag beklagar de stackars jordbrukarna, om herrarna skola stå så hårt vid sina linjer, som ni exempelvis gjorde i fjol.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Herr **Ekman**: Herr talman! När herr statsministern morgonpiggt i dag kom och anmälde, att han nu var beredd att svara på alla frågor, som kunde framställas till honom, var det tydligt, att hans meningsfränder blevo mycket glada. Vid ett storförhör, som han kallade det, är det emellertid icke tillräckligt för att få gott betyg att man anmäler, att man är färdig att svara, utan det blir i sista hand beroende på svarets innehåll, huruvida förhöret kommer att utfalla lyckligt för den tillfrågade eller ej. Jag tror jag skall kunna visa, att försåvitt man tänker på svarens innehåll, bli de icke så meriterande.

Det första genmälet gällde vad jag hade yttrat i fråga om regeringens ställning, parlamentariskt sett. Här svarade herr Lindman med en motfråga, som löd: Varför yttrade sig icke herr Ekman i debatten om Jordbrukarbanken? På den motfrågan vill jag svara, att den nya teori, som herr Lindman uppställt, att en regering icke kan fästa avseende vid innehållet i riksdagens beslut, om det icke kompletteras av uttalanden och krav från partiledarnas sida, har uppkommit efter det föregående riksdag åtskildes. Herr Lindmans motfråga kan omskrivas på följande sätt: Varför svarade icke herr Ekman en av de första dagarna i juni på vad jag yttrade vid mitt uppträdande i Malmö den 19 juni? Det är den faktiska innebörden i herr Lindmans invändning på den punkten. I sakfrågan beträffande Jordbrukarbanken behövde jag icke yttra mig, ty min ståndpunkt framgick ju genom min röstning. Och att jag skulle begära, att regeringen skulle avgå — ett sådant krav har jag aldrig under hela min riksdagstid framställt i en debatt och kommer säkerligen aldrig heller att göra det. Från den synpunkten sitta herrarna så säkra som helst. Jag förutsätter, att en regering har det förståndet, att den tillmäter *innebörden* i riksdagens beslut den betydelse, som denna ur berörda synpunkt kan ha. Jag tror icke, att jag behöver säga mer om den saken. Svaret var intet svar, utan endast en fullkomligt misslyckad motfråga.

I nästa punkt yttrade herr Lindman: Varför skall man diskutera tullspörsmålet nu? Det kommer ju en proposition senare, och det kan väl vara skäligt att skjuta upp diskussionen till dess. Ja, jag utgick i går från, att så skulle ske. Och man har till och med anmärkt mot mitt uppträdande, att jag beträffande tullfrågan då yttrade mig dels synnerligen försiktigt och dels mycket begränsat. Det var emellertid en av högerns egna, en av de unga, som ibland brukar räknas bland partiets kronprinsar, som anmärkte på, att här uppträder bl. a. herr Ekman och talar mot tullstegringen, men några skäl och motiv för sin ståndpunkt gav han oss icke. Jag är övertygad om att om jag icke hade svarat på detta, skulle det under den tid, som man nog utnyttjar agitationsvis, till dess regeringspropositionen behandlas, ha påståtts, att de herrar, som hysa antipati mot tullkravet, hade ingen motivering att komma med, utan det var tydligen blott rena partihänsyn, som dikterade deras ståndpunkt. Jag blev i går fullt övertygad om detta, och därför ansåg jag det vara skäl att klara de huvudsynpunkter, som gjorde, att jag betraktar en höjd tull såsom en ur olika synpunkter betänklilig åtgärd, därför att den skapar de resultat, som jag hänvisade till i mitt föregående yttrande. Och jag konstate-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

rar, att ingen har gått in på dessa mina skäl och försökt att värdesätta och penetrera vad jag anförde till stöd för min och mina meningsfränders allmänna principiella hållning. Jag skall återkomma till den saken senare.

Min fråga i traktatpörmålet lydde: Är det regeringens mening, att utskott och riksdag skola pröva och fatta beslut rörande traktaten med Tyskland, innan regeringens stödprogram och därav eventuellt föranledda motioner äro framlagda? Jag yttrade mig sålunda icke i det sammanhanget om traktatens innehåll, utan jag anförde betänkligheter mot *ordningen för ärendenas framläggande*. Jag sporde, varför man ordnat det så, ty det hade ju legat i regeringens hand att genom underhandlingar och på annat sätt åstadkomma, att vi samtidigt och i ett överskådligt sammanhang fått behandla såväl regeringens stödprogram som den tyska traktaten. På denna min fråga svarade herr statsministern ingenting. Han förklarade, att vill icke riksdagen taga handelstraktaten, så — à la bonheur — då få vi utgå från det. Taga herrarna åter traktaten, få vi utgå från detta faktum. Det är intet svar på min alltjämt obesvarade fråga, varför ärendena icke blivit oss förelagda i den ordning och på det sätt, som varit det naturliga. Alltså, på den andra frågan lämnade herr Lindman *icke* något svar, utan gjorde endast en kringgående rörelse.

I fråga om skiljaktigheterna mellan olika samhällsgruppers intressen var mitt första skäl, att när man föreslår en förhöjd tull på jordbruksområdet, har det beslutet till skillnad från andra tullbeslut den följden med sig, att tullförhöjningen för vissa av det åsyftade yrkets egna utövare medför en helt annan verkan än för andra bland dem. Beträffande tullbeslut i allmänhet — herr Olsson i Kullenbergstorp talade om skomakare och skraddare — är det i regel icke på det sättet, att somliga skomakare ha nytta och andra skada och somliga skraddare nytta och andra skada därav, utan alla skomakare eller skraddare ha sammanfallande intressen gentemot de allmänna synpunkterna. När det åter gäller jordbruket, komma vi till det egendomliga faktum, att vårt lands förhållanden på jordbruksområdet äro så väsensskilda, att det, som medför förbättring åt vissa av jordbrukets egna utövare innebär en börda och en tunga och ett försvårande av jordbrukets utövning för andra grupper av samma yrkesutövare. Det *måste* vara en mycket betänkelig sak att gå med på ett förslag, som medför något sådant. Jag frånser härvidlag herrarnas resonemang om att det dock finns ett gemensamt intresse däri, att den animaliska produktionen icke måtte ersättas av sädesproduktion och tvärtom. Detta tal inverkar nämligen icke ett spår på det faktiska förhållandet, att ett beslut om höjda tullar för flertalet jordbrukare utövar en rakt motsatt verkan till den, det skulle bereda andra. Just den omständigheten, att en tullförhöjning för den grupp, som man vill hjälpa, har så olikartade verkningar, måste alltid vara ett skäl till att man måste betänka sig, innan man går med på ett dylikt krav.

Vad svarade nu herr statsministern på den anmärkningen? Han yttrade, att han fått uppmuntrande telegram från Norrland, och han hade av herr Nilsson i Antnäs fått veta, att det därstädes funnes personer *för* saken. Men icke bevisar det något emot vad jag anförde. Det bevisar endast, att det finns de, som tydligen ha den med herr Lindmans åsikt sammanfallande meningen, att här skall man hålla ihop om en fordran, alldeles oberoende av vilka verkningar, som den kan medföra för olika grupper inom samma yrkesutövning. Emot det faktum, som jag påpekade, nämligen att en tullförhöjning har alldeles väsensskilda verkningar för olika jordbrukargrupper, har upplysningen från herr statsministerns sida icke ett spår värde såsom bevismedel i den föreliggande striden.

Mitt skäl, att tullen, i den mån den ökar priset, verkar orättvist mellan in-

dividerna inom samma klass och i samma inkomstställning, har ingen varit inne på. Det var icke så, att jag på denna punkt sade, att *en* klass får en viss ekonomisk fördel gentemot en *annan klass eller yrkesgrupp*. Vad jag anförde var, att gentemot personer i samma klass och i samma löneställning kommer ett beslut i detta avseende att ha i ena fallet en mycket begränsad betydelse och i det andra fallet en mera utsträckt och betungande sådan. För en familjeförsörjare, som har 4, 5 eller 6 personer att sörja för, betyder det en betydligt högre merkostnad än för en medlem av samma klass och med samma inkomst som denne, men med försörjningsskyldighet endast mot sig själv. Denna anmärkning från min sida har varken herr statsministern eller någon annan, som här varit uppe, berört.

Herr statsministern svarade emellertid även här med en motfråga: Skall icke jordbrukaren lika väl ha rättighet att fordra att få ordentligt betalt för sitt arbete som andra klasser och grupper i samhället? Han frågade också, om icke stegrade löner ha den betydelsen, att de försvåra produktionen i landet. Vad först den sistnämnda frågan beträffar, så är det ju alldeles givet, att så är fallet. Det är dock så, herr statsminister, att dessa löner ha ju arbetarna eller tjänstemännen, vilka det nu är, tillkämpat sig genom sina organisationer, under det att samhället stått neutralt till kampen mellan arbetsgivare och arbetare om lönernas storlek. Här är det däremot fråga om att ersätta detta avgörande med en lagstiftning. På det av herr statsministern berörda området har man kommit fram genom att strida med motparten på arbetsmarknaden för att på det sättet förskaffa sig ett högre pris för den levererade varan, d. v. s. arbetskraften, under det att det här är fråga om att genom direkt lagstiftning bestämma inkomstläget på privatdriftens område för en grupp medborgare. Därför utgör herr Lindmans fråga: »Har icke även denna klass rättighet att få bästa möjliga ställning», icke något bemötande svar på min anmärkning. Visst har den klassen rätt att genom sina organisationer söka skaffa sig en bättre ställning. Jag anser, att det finns mycket, som i det avseendet icke tillvaratagits av klassen i fråga. Den är svår att organisera på samma sätt som exempelvis den danska motsvarande yrkesgruppen m. fl. kunnat göra. Visst har den rätt att framställa anspråk och att samfällt hävda dem. Men det är icke det, som det här är fråga om, herr statsminister, utan här gäller det, huruvida man på ett visst område skall bestämma över, vad andra grupper sökt vinna genom underhandling, sammanhållning och organisation, med lagbud. Handlande och hantverkare förskaffa sig också genom sina sammanslutningar fördelar. De skaffa sig i vissa fall monopol för stora områden och bereda sig högre inkomster på det sättet. Det är dock resultatet av deras egna åtgärder. Om det ifrågasättes någon lagstiftning för dem, är det en sådan, varigenom man vill hindra dem att på ett otillbörligt sätt genom dessa sina sammanslutningar tillgodose sig inkomster, som man ur det allmännas synpunkt icke finner skäligt och lämpligt, att de allfort skola tillvälla sig.

I fråga om den dyrare produktionsnivån yttrade jag, att den föreslagna tullen eller vad det nu blir fråga om har den egenskapen, att den lyfter hela vår produktion till ett högre utgiftsläge. Och jag framhöll, att man då har att väga den skada, som denna högre produktionsnivå medför i det stora hela, mot den fördel, som genom en dylik åtgärd kan erhållas för vissa grupper av medborgare. På detta svarade herr statsministern, att vi tidigare haft en högre tull, men genom omständigheternas makt, penningvärdets fall m. m., har tullen blivit minskad. och han frågade, huruvida det icke vore rimligt, att ett återställande härutinnan skedde. I det fallet får jag säga, att innan ett sådant återställande sker, måste man väl ändå fråga sig, huruvida det ur det allmännas, det helas synpunkt medför fördelar eller nackdelar.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Olika åtgärder äro nu föreslagna, som jag hoppas skola medföra den verkan, att de kunna, för det första ge det svenska jordbruket möjlighet att sälja sina varor, så att icke svensk vara ligger osåld, under det att vi importera andra länders motsvarande varor, och för det andra ge de svenska jordbrukarna möjlighet att få åtminstone ett mera stabiliserat och kanske något högre pris, under det att själva slutprodukten, brödet, icke blir fördyrad. Vissa bland dessa åtgärder äro, det förstår jag, också otvivelaktigt mycket svåra och krångliga att genomföra. Fråga är om de såsom slutresultat ge en helt annan effekt, än vad en tull skulle göra. Jag och mina meningsfränder äro villiga att pröva en sådan sak och se, hurudan den ter sig. Därest vi skulle finna det möjligt att komma fram den vägen, är jag övertygad om, att vi på detta som på åtskilliga andra områden gärna äro villiga att taga saken under övervägande.

I fråga om tullarnas benägenhet att förrycka anpassningen av vår produktion och sålunda kanske också inrikta jordbruket efter linjer, som i det långa loppet bliva förlustbringande eller icke hållbara, förklarade herr statsministern, att han nog skulle kunna svara, om det behövdes, men att det fick anstå för denna gång. Ja, det svaret var ju icke mycket belysande för det ämnesområde, som vi nu behandla, det får jag i alla fall lov att säga.

Herr statsministern ville icke bestämt bestrida vad jag anförde som huvudmotiv för den tyska hållningen — jag återkommer senare till den saken — men han sade, att det må vara, att det finns vissa skäl för tyskarna att se saken på det och det sättet. Men han räknade i stället upp en hel del andra länder och frågade, hur det var med t. ex. Frankrike. I Frankrike har man ju nyligen fattat ett ganska enhälligt beslut om att vidtaga en väsentlig tullförhöjning. Ja, det gäller, såvitt jag förstår, att söka förutsättningslöst och objektivt bedöma varje lands motiv för dess åtgärder och att icke blott räkna upp de olika folken och säga, att här ser ni exempel för oss. Hur förhåller det sig med Frankrike? Frankrike är, såvitt jag känner, ett land utan någon egentlig livsmedelsexport, om man bortser från vinerna. Jag skall icke taga upp dem i detta sammanhang, då det är en separat produktion. Frankrike behöver sålunda i sin produktion icke taga hänsyn till utomlandspriserna utan endast till hemmapriserna. Jag för min del förvånar mig icke över att man i Frankrike kommit till det resultat, man gjort. Landet har, fortfarande frånsett vinodlingen, en ganska ensartad jordbrukshantering, och har sålunda icke alls de väsentliga skiljaktigheter därutinnan, som förekomma hos oss. Dessutom äro jordbrukarna där i en stor majoritet. Man beslutar med hänsyn till läget inom det egna landet och är icke för sina egna priser beroende av eller behöver taga hänsyn till förhållandena utom landets gränser. Jordbrukarna ha som sagt också en klar och avgörande majoritet och bestämma ungefär vad de vilja i detta avseende. Det är förklaringen till att man där fattat ett sådant beslut. Jag är icke alls förvånad över det. Det var tydligen så, att man med hänsyn till landets speciella förhållanden ansåg sig kunna underlåta att taga hänsyn till de yttre förhållandena, när det gällde en för flertalet maktägande i landet lämplig åtgärd.

Beträffande Tyskland ha både herr Anderson i Storegården och herr Olsson i Kullenbergstorp uttolkat mitt yttrande på det sättet, att jag skulle ha sagt, att landet vore så ytterst fattigt och att det vore förklaringen till att även de partier, som eljest i regel äro motståndare till jordbrukstullar, varit med om saken. Det berodde emellertid icke på den omständigheten, att landet i och för sig är utarmat, utan det berodde främst på att man befarade en ny valutakris. Det gällde sålunda för dem att på allt sätt stoppa importen och att så långt som möjligt befrämja exporten, även om det skulle ske med uppoffrande av egna medel. Man sökte till varje pris erhålla utländska valutor och på det sättet skaffa möjlighet för landet att kämpa sig igenom denna överhängande kris.

Det var huvudskälet, varför man gick med på saken, vartill sedan kom, att man ville utnyttja en arbetskraft, som är av alldeles säregen art och som man icke skulle kunna utnyttja, om man överginge till mera rationella metoder och låte maskiner ersätta arbetskraften.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Det var sålunda speciella skäl, som talade för att gå med på saken. Jag tror, att jag kan åskådliggöra deras resonemang med en bild. Här är en person sjuk, och det gäller livet. Då ger man honom ett läkemedel, vilket innehåller gift, som kanske skadar vissa andra organ än det angripna, men som räddar honom till livet. Det kan vara förnuftigt att i ett sådant läge taga in gift. Men att en person, som icke är sjuk, på liknande sätt skall taga in läkemedel, som endast skada i vissa avseenden utan att ha betydelse för konstitutionen i övrigt, därtill kan det icke vara något skäl. Det finns således ögonblick, när man gör — och då det är förnuftigt att göra — vad som under normala förhållanden kan vara otjänligt och omotiverat. Det är icke detsamma, mina herrar, som det resonemang, som man här fört, att man först försöker få ned landet i så dålig ställning, att man därigenom erhåller utsikt att vinna den allmänna opinionen för en förändring i den ena eller andra riktningen.

Beträffande slutligen herr Lindmans yttrande, att man vore solidarisk och enig inom regeringen, så antydde jag tidigare, att det under gårdagens debatt framkommit tre nog så skiftande åskådningar inom regeringen själv. Men då förklarade herr statsministern, att det fanns ingen meningsskiljaktighet. Det är emellertid markabelt, att herr statsministern i sitt gårdagsyttrande sade i sak ungefär detta, som jag antecknade — jag har icke tillgång till annat än mina egna anteckningar —: »Kan jordbruket hjälpas på annat effektivt sätt än genom tullar, kan jag förklara mig nöjd med en dylik lösning.» Är det icke i sak vad herr statsministern menade? Jordbruksministern åter yttrade, såsom jag omedelbart antecknade, att tullarna vore det »slutprogram, som jordbruket nödvändigt behöfdes». Jag hemställer till var och en, huruvida icke i dessa uttalanden ligger en skiftning. Men nu har som sagt herr statsministern förklarat, att det visst icke vore fråga om någon meningsskiljaktighet utan endast fråga om att man uttryckt ungefär samma sak på olika sätt. Jag tillåter mig då blott att spörja: är den solidaritet, som herr statsministern nu vittnat om, av annan art än den solidaritet, varom han talade i en föregående år i riksdagen behandlad fråga?

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen ånyo övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Hans excellens herr statsministern **Lindman**: Herr talman! Beträffande alla dessa frågor om tullar o. s. v. förklarade jag i mitt anförande i morse, att jag efter min uppfattning hade under gårdagens lopp i andra och första kammaren sagt, vad jag ansåg borde sägas om detta. Jag tycker själv, att jag utvecklade saken så utförligt, det överhuvud taget var behöfligt. Jag vill uppriktigt säga, att jag känner mig icke av det sista anförandet manad att gå in på någon ytterligare diskussion om saken, låt vara att herr Ekman sätter ett mycket dåligt betyg på den senaste examen, jag fått undergå. Jag skall fiuna mig i den saken. Jag tror, att när protokollen en gång föreligga, kommer det att visa sig, att där står rätt mycket. Dessutom har jag hela tiden sagt, att vi skola tala om detta, när propositionen kommer. Att nu ingå på några detaljer i detta fall, tycker jag icke vi ha anledning att göra. Jag skall blott tillägga, att det är litet förrädiskt att som herr Ekman säga, att jag på en viss punkt vid besvarande av hans frågor stött mig på telegram, som jag fått, och på uttalanden av vissa personer. Jag har utvecklat — kanske det var i första kammaren — hela min uppfattning om förhållandet mellan spannmålspro-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

duktion och animalisk produktion. Jag gjorde det delvis här i dag på förmiddagen. Tror herr Ekman, att vi komma att bygga vårt program på telegram och uttalanden från möten och icke på något annat material, då tror jag, att herr Ekman skall bli djupt besviken, när propositionen kommer.

Om den tyska traktaten, som ju herrarna alltjämt vidhålla, att ni vilja diskuteras här i kammaren i dag, men som efter min mening i första hand bör diskuteras i bevillningsutskottet, vill jag säga, att av den proposition, som avlämnats, finna herrarna, att traktaten blivit från tysk sida uppsagd den 26 juni 1929 att träda ur kraft den 15 februari 1930. Tyskarna hade rätt att säga upp den på sex månader, men vi lyckades få tiden utsträckt till den 15 februari, för att riksdagen skulle kunna få tid att fatta ståndpunkt till densamma, d. v. s. vi lyckades utverka ett uppskov från den 1 januari till den 15 februari. Tar man icke traktaten före den 15 februari, inträder traktatslöst tillstånd mellan Sverige och Tyskland. Det är kontentan av det hela. Emellertid vill jag säga herr Ekman och även herr Hamrin, som suttit den ene som statsminister och den andre som handelsminister, då herr Hamrin nyss sade, att han icke saknade vana vid traktatförhandlingar, att den vanan borde ha lärt herrarna, att vid förhandlingar är man icke ensam utan man är två parter.

Nu kunna herrarna säga, att regeringen skött sig illa, som icke utverkat längre tid. Den förebräelsen kan jag bära lätt. Enligt min uppfattning handlade man efter förhållandena tillfredsställande, när man utverkade uppskov till den 15 februari. För övrigt hoppades man då att jordbruksutredningens förslag skulle föreligga på gamla året, kanske redan till 15 december. Jag hoppas, att herrarna icke själva tro eller vilja söka bibringa någon annan den uppfattningen, att vi här handlat i illojalt syfte för att sätta riksdagen i ett sådant tvångsläge, att riksdagen skall vara tvungen taga traktaten den 15 februari, oaktat den kungl. propositionen i jordbruksfrågan ännu dröjer någon tid. Jag anser, att regeringen handlat fullkomligt naturligt och riktigt, och jag är säker på att, om en annan regering haft hand om denna fråga, hade den icke ansett sig behöva begära utsträckning av tiden längre än till den 15 februari. För övrigt framgår av den kungl. propositionen allt, som är erforderligt att veta om denna traktat. Jag kan icke säga annat, än att efter min uppfattning finnes ingenting, som hindrar, att man tager traktaten. Vill man det icke, får man ju låta bli. Men i fråga om traktatförhållanden med främmande land tycker jag, att man borde här som i andra länder spara diskussionen till utskottsbehandlingen. Där blir det tillfälle även från regeringens sida att genom de personer, som tillkallas till utskottet, få höra, hur det förhåller sig med denna sak. Där har man väl ett lämpligare forum.

Herr Herou: Herr talman! Jag begärde ordet i anledning av en passus i herr Ekmans första anförande i dag. Han hade nämligen en erinran att göra i fråga om mitt anförande i svenskbyhistorien. Vi ha att taga ståndpunkt till denna sak vid en senare behandling, har det sagts. Detta kan ju i allmänhet sägas om frågor, som kommit upp i denna remissdebatt. Och naturligtvis har jag ingenting emot att vid en senare behandling företaga en *ytterligare* granskning av den fråga, som berör svenskbykommitténs sätt att handha sin sak, liksom också vissa politiska partiledares sätt att konstituera sig som folkmening mycket väl kan tagas upp i ett sådant sammanhang. Men det var en liten fråga i herr Ekmans anförande, som jag nu egentligen skulle besvara. Jag får ju därmed tillfälle till ett par minuters försvar för sovjetunionen, som jag här tack-samt skall taga ad notam.

Herr Ekman frågade: Vad är anledningen till att en stor mängd människor på detta sätt bryta upp? Jag gav ett svar i mitt anförande i går på den punkten. Jag karakteriserade det som agitation. Jag karakteriserade svenskby-

borna som offer för prästlisten. Jag behöver bara göra det tankeexperimentet: *Vid remiss av statsverkspropositionen.* om i en socken här i landet, där schartauanerna ha stort inflytande och där en prästman av herr Pehrssons i Göteborg läggning har starkt grepp över sjä-larna, skulle uppstå tillfälliga svårigheter, skulle icke då denne prästman kunna åstadkomma ett sådant resultat, som har skett där borta?

För att från prästlisten komma över till ett annat område, som kanske skulle kunna karakteriseras som frisinnade politikerns list, vill jag fästa uppmärksamheten på att herr Ekman behagade säga, att det icke kan ha varit »idealiska» förhållanden i den by, där svenskbyborna bodde. Naturligtvis är herr Ekman skyddad med det uttryckssättet. Ty vad menas egentligen med idealiska förhållanden? Jag tror, att icke ens de ryska bolsjevikerna själva skulle vilja påstå, att det varit *idealiska* förhållanden därnere. Jag hänvisar herr Ekman till motionen nr 34 vid årets riksdag, där det finns material, som vidare belyser saken. Det finns en stor amerikansk delegation, som varit flera veckor i sovjetunionen. Redaktören för The Nation skulle jag tro är en man, som i huvudsak är av samma politiska uppfattning som herr Ekman. Vi skulle således kunna kalla honom frisinnad. Denne säger efter de resor han gjort och sedan han sett de faktiska framsteg, som uppnåtts i nuvarande stund, att han icke kunde tvivla på att Ryssland komme att genomföra det rekonstruktionsprogram, som det uppställt. En annan amerikansk redaktör, troligen av samma borgerliga läggning som herr Ekman, har lämnat följande vittnesbörd: »I fråga om det ekonomiska uppbyggandet pågår en underbar process. På ett årtionde har Ryssland övervunnit följderna av krig, blockad, revolution, hungersnöd och sekelgammal okunnighet. De nya ledarna, som utgått ur folket, som valts av folket och för folket, ha förmåga att leda det framgångsrika arbetet på landets återuppbyggande. Deras hängivenhet, självupppoffring och självförsakelse är ett nytt föredöme för ett samhälles tjänare.» (Det senare skulle jag gärna vilja rekommendera för de samhällets tjänare, som ledarna i svensk politik borde vara.) »Deras modiga ledning har förvärvat dem ett allmänt stöd.» Jag rekommenderar i övrigt motionen nr 34, och vi återkomma ju till behandlingen av denna fråga vid den tidpunkt, då vi få ny anledning att syssla med den.

Jag har slutligen endast att i anledning av ett angrepp, som gjordes av herr Pehrsson i Göteborg, säga ett par ord, förutom att jag rekommenderar herr Pehrsson att studera den läsning av material, jag här förut rekommenderat. Jag hade icke tillfälle att höra herr Pehrssons hela anförande utan får därför upptaga den huvudsakliga behandlingen av vad han sade vid ett senare tillfälle. Jag nöjer mig nu med att säga, att när herr Pehrsson i Göteborg påstår, att gudsfruktan är vishetens begynnelse, så skulle man ju kunna säga, att den, som har visheten, bör ha förmågan att i någon mån kunna blicka framåt. Denna brist i herr Pehrssons förmåga föranleder mig säga, att det icke måtte vara så särdeles väl beställt med herr Pehrssons gudsfruktan, därest han säger, att den är vishetens begynnelse. Han åberopade här prästmannen Hoas oriktiga och från all sanningsenlighet befriade framställning, och man skulle då kunna nöja sig med att säga, att den ena korpen hugger icke ut ögat på den andra. Men det finns ett annat vist ord, som jag icke vet, om det är allmänt bekant, men det har sitt stöd i erfarenheten och kan därför anses vist. Det lyder: den ena svartrocken ljuger lika bra som den andra.

Herr Pehrsson i Bramstorp: Herr talman! Jag skall icke ingå på någon kritik av den statsverksproposition, som nu skall remitteras. Jag vill endast i korthet konstatera, såsom också tidigare framhållits, att det icke tycks vara möjligt att genomföra den sparsamhet i fråga om budgetens uppgörande, som man mången gång vid valtillfällen talar om.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

En av de centrala punkterna under såväl gårdagens som dagens debatt har rört det nödläge, vari jordbruket befinner sig. Att jordbruket befinner sig i ett särskilt prekärt läge, tycks alla ha varit eniga om, och då gäller det att söka komma fram med något förslag, som kan hjälpa såväl för tillfället som för framtiden. En fråga, som här har berörts, kanske icke så mycket i denna kammare som i första kammaren, särskilt av herr Örne, och som i tidningarna särskilt utmålats som skräckinjagande, det är jordbruksutredningens förslag till inmalning och förbrukning av svenskt vete eller svensk brödsäd. Även här i kammaren har man efterlyst det förslag, som blev i sina huvuddrag känt redan den 14 december. Jag kan ifrån utredningens sida framhålla, att den promemoria, som tillställdes regeringen den 14 december, utgjordes av en skrivelse, innefattande de huvudsakliga grundlinjerna till vad jordbruksutredningen i denna fråga tänkte komma med. Det överlämnades därför, att man ansåg, att regeringen behövde viss tid att tränga in i spörsmålet, då det ju har vittomfattande konsekvenser både i den ena och den andra riktningen.

Att förslaget icke framlagts, så att det kunnat komma som proposition till riksdagen redan vid dess början, beror först och främst därpå, att jordbruksutredningen omöjligt kunnat hinna med att få saken ordnad. Det förhåller sig naturligtvis icke så, som herr Örne tycktes tro, att vi suttit inlåsta i ett glaskåp och gjort upp vissa linjer, som vi trodde skulle kunna vidare utformas, utan det har varit angeläget för oss att i samråd med olika näringsgrenars representanter, såväl representanter för kvarnindustrien som affärsmän, som driva export och import, liksom även representanter för bageriyrket, söka få fram alla de skäl, som kunna anföras för eller emot förslaget. Då emellertid denna fråga icke föreligger nu — jag kan nämna, att det var meningen, att jordbruksutredningens betänkande skulle slutjusteras i dag — har jag icke någon anledning att nu gå närmare in på densamma, utan jag har endast velat lämna denna förklaring, då saken här blivit berörd. I sammanhang med den fråga, som jordbruksutredningen ansett viktigast och i första hand utgöra grunden till det betryckta läge, vari jordbruket befinner sig, har man sökt få ett begrepp om vad som från början egentligen borde göras. Det har i trontalet bebådats, att man skulle jämte jordbruksutredningens förslag framlägga vissa andra saker, och här ha nu framförts olika synpunkter för och emot och framkommit viss betänksamhet i fråga om dessa åtgärder, som jag här skall be att få närmare beröra.

Då herr Magnusson i Skövde under gårdagen yttrade sig i frågan, talade han bl. a. om jordbrukets skattefråga och erkände, att där var något att göra. Han var dock mycket tveksam, huruvida något av värde kunde åtgöras för jordbruket i skattefrågan, därför att man kunde befara, att de, som sålde vissa alster till jordbrukarna, skulle söka taga igen på priset för dessa produkter, vad de finge betala för lindringen i jordbrukets skatteförhållanden. Jag kan icke förstå annat, än att herr Magnusson i Skövde ansåg, att beträffande jordbrukets skattefråga vore praktiskt taget intet att göra utan att följaktligen där allt vore, som sig borde. Det är möjligt, att jag missuppfattade honom.

Herr Anderson i Linköping nämnde under gårdagen, att han vore betänksam beträffande hela förmalningsproceduren. Han förmenade, att man skulle kunna tänka sig, att det kunde ordnas genom frivillig överenskommelse. Jag vill nämna, att det första, jordbruksutredningen på regeringens anmodan undersökt, är, huruvida man kunde tänka sig att åstadkomma en frivillig överenskommelse, så att man därigenom kunde ernå avsättning för den svenska brödsannmälen. Efter de förhandlingar, som förts med representanter för kvarn- och bageriindustrierna, visade sig detta omöjligt, därför att kvarnarna visserligen förklarade sig villiga att i vissa fall gå med på viss inmalnings-

procent men samtidigt fordrade garanti för att det icke kunde importeras mjöl av annan beskaffenhet än den, det här gällde att producera. Följaktligen har denna överenskommelse på frivillighetens väg icke stått att ernå.

Beträffande de förslag, som bebådats, är ju detta tullförslaget jämte vad jordbruksutredningen kan komma med. Det är om det förslaget, som debatten rört sig. Vissa hava den uppfattningen, att, så snart läget är bekymmersamt för bland annat jordbruket, kan man avhjälpa det bäst genom en tull. Herr Anderson i Storegården tyckes ju hava en ganska bestämd uppfattning om att intet annat kan hjälpa än tull. Men andra däremot säga, att man därigenom visserligen kanske hjälper somliga men stjälper andra. Och man anvisar olika vägar. Man säger, att man kan ingå på animalisk produktion. Men ingår man för mycket på en sådan produktion, får man överskott. Också det är olyckligt. Jag får som min bestämda uppfattning uttala, att jag förstår icke, hur ett jordbruk kan drivas med ensidig vegetabilisk produktion. Vad angår en ensidig animalisk produktion, så går det under goda konjunkturer. Men drives den animaliska produktionen ensidigt i stor utsträckning, blir det industriell drift och icke jordbruksdrift. Jordbruket måste anpassa sig efter rådande förhållanden på så sätt, att om den ena produktionen går sämre, kan man tänka sig, att den andra går bättre. Men kommer man in på saken, säger man, att genom förhöjd spannmålstull fördyrar man varan och stjälper andra jordbrukare. Det är riktigt beträffande de jordbrukare, som behöva köpa mycket av den spannmål, varmed de skola producera animaliska produkter. Men i den utsträckning, animaliska produkter frambringas med egen spannmål, blir det icke riktigt, även om spannmålspriset blir högre. Ty det, som icke köpes, ges inga pengar för. Det kan vara riktigt från båda uppfattningarna, men icke förrän man driver animalisk produktion i den utsträckning, att man behöver köpa och den animaliska produktion, som uteslutande är baserad på inköp, kan inte räknas till jordbruk.

Herr Anderson i Storegården sade, att Danmarks jordbruk vore ensidigt inriktat på animalisk produktion. Det är icke riktigt. Det finnes danska jordbruk, som drivas med sockerbets- och spannmålsproduktion men ganska liten animalisk produktion. Jag utgår från, att de bästa möjligheterna för ett jordbruks fortsatta drift under nuvarande förhållanden måste vara att inrätta sig för både den ena och den andra produktionen, under förutsättning, att jordbruket är stort nog att frambringa tillräckligt med spannmål för att användas helt till utfodring eller åtminstone till viss del för utfodring och viss del för direkt försäljning.

Att förhållandena äro svåra för jordbruket, är, som jag nämnde tidigare, något, varom vi äro tämligen eniga. Men det föreföll i går, som om nästan samtliga voro eniga om att förhållandena voro så svåra, att alla ville vidtaga några åtgärder för att förbättra förhållandena. Det är alldeles klart, att uppfattningarna om de åtgärder, som kunna lända till gagn för jordbruket, kunna vara delade och att man kan se saken från olika synpunkter. Lika klart är naturligtvis, att icke en höjd tull under alla förhållanden tillför jordbruket en förbättring. Vi kunna taga ett exempel på det från 1929 års skörd. Vi hade då en rätt stor kornskörd, kanske till en del beroende på nedlagd sockerbetsodling men även på hög kornskörd i och för sig. Vi hava en tull på korn med 3 kronor 70 öre, men faktiskt har det svenska kornet noterats en krona lägre än det danska, trots att Danmark icke har någon tull.

Då man går att överväga de åtgärder, som skola vidtagas för att hjälpa det svenska jordbruket, kan man icke pröva dem uteslutande med tanke på att en tullförhöjning medför högre priser. Finnes det överproduktion på varan, medför nämligen icke tullförhöjningen något högre pris. Från den synpunkten har jordbruksutredningen utgått, när det gällt att föreslå vissa åtgärder

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

Vid remiss av statsverkspropositionen. för förbättrande av jordbruksproduktionens prisläge, att undersökning bör ske hur det ställer sig med avsättningen.

(Forts.)

Jag tror, att frågan beträffande den hjälp, jordbruket kan få av statsmakterna, är av den vikt för jordbruket, att den behöver prövas allsidigt, från alla synpunkter. Det är lyckligt, om vi gå till denna fråga och sakligt behandla den och icke handla, som en viss del av den svenska pressen har långt före riksdagens sammanträdande gjort, då den försökt misstänkliggöra än det ena och än det andra politiska partiet för att det icke vore något att vänta från dem. Jag menar, att detta är saker, om vilka man bör vänta med sitt omdöme, tills man får se, vad vederbörande vilja vara med om. Efter vad jag av regeringens uttalanden i går hörde, förefaller det, som om man ville sakligt väga skäl och motskäl mot varandra och pröva dem allsidigt.

Vad som delvis uppkallade mig i dag, var herr Andersons i Storegården yttrande. Det föreföll, som om han sökte hemfalla till samma system, som kommit till synes i vissa högertidningar. Han försökte påvisa, att det och det politiska partiet icke ville göra något, att det och det politiska partiet tidigare hade motionerat om vissa åtgärder men nu ville rekommendera helt andra. Tror icke herr Anderson i Storegården, att svenska folket vinner mera, om vi söka komma till en verklig överenskommelse och ett verkligt samförstånd i dessa för Sveriges land rätt så viktiga frågor, än om vi skola försöka redan i portgången misstänkliggöra varandra för att icke vilja något? Jag tror, att vi betjäna de svenska lantmännen bättre om vi försöka att väga skäl mot skäl och till sist komma fram till en saklig prövning av ärendet. Utgången av sockerfrågan i fjol ger ytterligare stöd för den uppfattningen, att olika stödaktioner under särskilda omständigheter kunna ses från olika synpunkter och att det kan med skäl påstås, att det ena kan vara lika bra som det andra. Jag menar, att det svenska jordbruket och de svenska lantarbetarna, som faktiskt enligt min uppfattning få en bättre ställning, om jordbruket får en bättre ställning, bliva icke hjälpta genom att vi låta doktrinära synpunkter — »om icke min vilja skall bliva gällande, så icke heller någon annans» — bliva råddande och därmed stjälpa hela frågan.

Jag skall icke ingå på andra frågor, då tiden är långt framskriden. Blott ett par ord om mörekonflikten. Jag vill, liksom det nämnts tidigare, konstatera, att det finns bostäder åt folk, sysselsatt vid lantbruk, vilka icke äro sådana, som de borde vara. Men jag vill också uttala en förhoppning, att dessa saker skola kunna ordnas så småningom. Beträffande förhållandena i Möre, som jag mycket litet känner till, skall jag icke yttra mig. Men som min uppfattning, vilken även torde vara den allmänna inom svenska folket, vill jag uttala, att man bör i fråga om ett avtal, som ligger längre fram i tiden, åtminstone ur rättskänslans synpunkt säga, att under den period, löpande avtal gäller, bör det icke brytas, om än vissa tvistigheter skulle uppstå rörande ett senare avtal.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr förste vice talmannen **Hamilton**: Herr talman! Blott en replik till herr Magnusson i Skövde. I går yttrade han, att vi lantmän ville väl icke, att andra skulle betala våra skatter. Frågan gällde om skattelindring för jordbruket. Det hava vi aldrig tänkt. Men vi lantmän kunna såsom ett berättigat krav fordra, att vi icke skola bära de skatter, som utgå för statsändamål och rätteligen bära belasta andra. Vår tanke är den, att just de stora förmögenheterna i kapitalstarka samhällen bära likställas med oss på landsbygden i skatteavseende. Mer än en lantman har sagt mig — även bland de större — att det är av mindre betydelse för honom att få någon krona högre betalt

för spannmålsskörden än om han blir av med hela vägs-katten. Ty den är fyrdubbel mot den förtjänst, som han kan få genom höjd tull. Men jag kan förstå, att herr Magnusson i Skövde är rädd för repressalier från andra samhällsklasser. Han står nämligen i ett parti, där storindustrien har ett icke ringa inflytande. Sålunda vill han väl icke stöta sig med den. Men man får hoppas i alla fall, att rättskänslan hos även de män, som befinna sig i denna industri, är så stark, att de vilja rättvisa med avseende å skatterna.

Under början av gårdagens debatt föreföll det mig, att det såg ganska ljust ut för jordbruket att få den hjälp, som det behövde. Det stora intresset för jordbruket framgick icke allenast från statsrådsbänken, när hans excellens herr statsministern yttrade sig, utan även från ledarna av de tre stora partierna i riksdagen. Men jag måste erkänna, att utsikterna mörknat, och detta icke minst, när herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet förklarade, att tullarna vore hörstenen i det förslag, som skulle framkomma från regeringen. Vi böra naturligtvis akta oss för att taga ställning till regeringsförslaget, förrän vi få se, vad det innehåller. Men man kan hava delade meningar med avseende å tullarnas effektiva hjälp för lantbruket. Nu låter det ju på herrar Anderson i Storegården, Anderson i Linköping med flera från högern, som om de hade den förutfattade meningen, att den enda möjligheten vore att uti den hjälp, som föres till jordbruket, tullfrågan skall vara med. Således. även om det visade sig, att andra effektiva åtgärder skulle vara av ännu större betydelse, skulle de väl knappast kunna vara med om dem. Jag har en känning därav efter det, som försiggick föregående år, då det gällde betodlingen i Skåne. Då höll högerpartiet så hårt på tullarna, att det icke ville taga emot den hjälp, som erbjöds betodlarna från annat håll. Det vore beklagligt, om högern även i denna fråga hade så starka sympatier för tull-tanken och tullinjen, att den skulle, även om andra förslag framkomme för räddandet av jordbruket, vara med om att från sina synpunkter stjälpa desamma. Vi få väl emellertid hoppas, att när vi stå inför frågans avgörande, man då skall känna sig i en sådan allvarlig stämning, att icke en fråga av mera teoretisk och tvivelaktig betydelse skall medföra, att Sveriges jordbruk icke får den hjälp, som det borde hava.

Herr Persson i Falla: Herr talman! När jag lät anteckna mig på talarlistan, var det därför, att under debattens tidigare skeden här framförts en del argument, som jag ansåg icke borde stå oemotsagda. Sedermera hava åtskilliga andra argument framförts, som jag också anser påfordra några erinringar.

Jag vill fullkomligt ansluta mig till det uttalande, som nyss gjordes av herr Pehrsson i Bramstorp, nämligen att man icke skall bita sig fast vid doktrinära synpunkter och bli stående där till skada för själva saken. Men om man har den ståndpunkten och vill söka bortse från de doktrinära synpunkterna, menar jag, att det är rätt egendomligt, att man redan å det förberedande stadium, vari frågan om hjälp till jordbruket ligger, söker tämligen klart avvisa alla stödåtgärder, som ligga på ett visst plan, d. v. s. alla åtgärder av tullkaraktär. Såvitt jag kan se, är just detta en renodlad doktrinär ståndpunkt.

Här har i regeringens jordbruksprogram framförts en hel rad av åtgärder, syftande till jordbruksnäringens stöd. De beröra olika områden och rikta sig så att säga koncentriskt mot det problem, som här skall lösas. Vissa av dessa åtgärder äro tullförhöjningarna och dessa mycket nära stående och med dem sidoordnade inmalningsbestämmelser. I övrigt är det åtgärder, avsedda att upphjälpa väsentligen vår animala produktion och även exporten av sådana produkter.

Av allt, som här framförts, ha de åtgärder, som syfta till stöd av vår ani-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

mala produktion, lämnats tämligen utan anmärkning. Men det är dock så, att dessa åtgärder, i den mån de kunna realiseras, icke kunna ha omedelbara verkningar. De kunna ha verkningar för framtiden, men den tid, då dessa kunna vara till någon väsentlig hjälp för lantbruket, måste ligga relativt långt fram. De åtgärder, som kunna ha en närmare och kraftigare verkan, äro givetvis tullbestämmelser och inmalningsbestämmelser.

Nu är det fråga, om vi verkligen kunna vänta på dessa åtgärder på lång sikt. Det är klart, att vi vilja gärna ha dem, när de en gång äro realiserade, så att de bliva verksamma, men vi vilja också ha åtgärder snarast möjligt. Herr förste vice talmannen höll en liten straffpredikan åt den grupp, jag tillhör. Han menade, att då vi nu möjligen kunna få effektiva åtgärder av annan karaktär än tullkaraktär, varför kan då icke högern gå med på dessa åtgärder? Man riskerar, säger han, i annat fall att förstöra det hela för jordbruksnäringsen. Naturligtvis äro vi från vårt håll mycket angelägna att gå med på vilka åtgärder som helst, som äro effektiva och verkligen medföra något gagneligt resultat. Men det har varken från herr förste vice talmannens eller någon annans sida under debatten framförts några sådana nya möjligheter att komma fram till jordbruksnäringsens stöd. Därför står alltjämt den vägen öppen, som regeringen anvisat, nämligen att förbättra tullskyddet och utmalningsbestämmelserna. Dessa åtgärder stå alltjämt kvar som de tills vidare mest kraftiga åtgärder, som vi ha att reflektera på.

Herr Ekman framförde för en stund sedan ett argument mot varje tullåtgärd på detta område, som han tydligen ansåg vara av alldeles särskild vikt och värde. I debatten yttrades att jordbrukarna och de, som arbeta i jordbruket, för närvarande stå i en så väsentligt sämre löneställning och levnadsstandard i förhållande till andra grupper i vårt samhälle, och att det icke är något orimligt, om man genom en tulljustering rättar till läget, så att lantbefolkningen kommer mera i jämvikt med andra grupper. Mot detta genmälde herr Ekman, att de andra grupperna hade vunnit sina fördelar genom organisation och med denna som redskap lyckats på olika sätt pressa upp sina förhöjningar. Men här, sade han, här är icke fråga om det, utan här är det fråga om lagstiftning, alltså ett ingripande från statens sida, som skulle reglera mellan de olika grupperna. Och det är någonting helt annat, det kunna vi icke reflektera på. Ja, men om det nu är så, att vissa grupper i vårt samhälle ha genom de kraftiga organisationer, som de kunnat förskaffa sig och som för dem varit naturliga och användbara redskap, lyckats tillskansa sig fördelar, så att jämviktsläget rubbats, så att de kommit i ett väsentligt högre löneläge än andra grupper, exempelvis lantbruksbefolkningen, som nu hotas av nöd och proletarisering, bör icke staten då genom stödåtgärder på ena eller andra sättet söka hjälpa upp dessa andra grupper, i detta fall den jordbrukande gruppen, som icke har möjlighet att genom organisation på samma sätt förskaffa sig fördelar, som icke ha den naturliga möjligheten att få organisationen som ett redskap i sin kamp för en rimlig levnadsstandard? Jag tänkte annars, att herr Ekman och hans parti ville särskilt berömma sig av att taga sig an de svaga och svårt ställda i samhället. Men då det kommer till kritan, vilja de tydligen icke göra det.

Herr Hamrin hade ett annat argument. Han sade, att skulle en tullhöjning kunnat verka, skulle den kommit tidigare. Den skulle helst kommit före riksdagen eller i varje fall omedelbart vid riksdagens början. Då hade den möjligen kunnat göra någon nytta. När nu propositionen kommer, drar behandlingen av densamma ut på tiden, man kan icke vänta beslut förrän om fyra eller fem månader, då skörden är såld, och åtgärden skulle alltså icke hava någon betydelse. Ja, så kan man naturligtvis resonera. Men jag undrar, vad herr Hamrin skulle sagt, och vad herr Ekman och åtskilliga andra skulle

hava sagt här i kammaren i går och i dag, om regeringen vidtagit en sådan åtgärd, om den hade begagnat sin makt att före riksdagens början höja spannmålstullen. Jag är övertygad om att det då skulle blivit en verklig orkan här i kamrarna i går och i dag. Men nu är det nog så, att en rätt stor del av skörden fortfarande ligger kvar hos producenterna. Priserna hava varit så dåliga, marknaden har varit så pass stängd, att man har rätt mycket liggande kvar. Men om man, när den kungliga propositionen kommer, söker göra sitt allra bästa att åstadkomma ett positivt och gott resultat, föreställer jag mig, att det icke alls behöves draga fyra å fem månader att behandla frågan, utan att den bör kunna lösas inom en betydligt kortare tid. Jag vill hoppas, att herr Hamrin och honom närstående möjligen icke söka sabotera behandlingen av denna proposition, när den kommer. Det skulle vara ännu mera osympatiskt med tanke på det läge, vari vi veta att jordbruket och jordbrukarna befinna sig just nu.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Men, menar herr Hamrin, om det alltså är uteslutet, att denna tull skall hava någon betydelse för årets skörd, så skall den dock kunna ha betydelse för framtiden, och där skulle man alltså kunna ha ett skäl för att ändå bevilja ett tullskydd nu. Men han menar att regeringens förebådade förslag till spannmålsprisens lyftning endast syfta på fjolårets skörd och vill för sin avvisande hållning hämta stöd av yttrande i en kungl. proposition från i fjol, där det heter att tecken saknas icke, som antyda, att krisen är av övergående natur. Tillåt mig en fråga: Vilka tecken är det som herr Hamrin sett? Annars är det mycket auktoritativa män, både på det handelspolitiska och på det jordbruksekonomiska området, som icke se något som helst tecken till en snar ljusning. Men herr Hamrin ser vissa tecken. Alltså skulle dessa tecken hän- tyda på att vi för nästa års skörd skulle hava fått bättre konjunkturläge. Jag tror icke, det finns några sådana sannolika skäl. Vi ha nu haft en tioårig depression för jordbruket, en depression, som visserligen gått i vågor, det ena året något hårdare och det andra något lindrigare, vissa tider har den företrädesvis berört animaliska produkter, andra tider företrädesvis vegetabiliska, men som genomgående regel hava dock dessa tio år kännetecknats av ett onormalt lågt prisläge på alla lantbruksprodukter. Då kan man fråga: När ännu ingenting har kunnat åtgöras för att bringa jordbruket i ett bättre läge, när är det egentligen tid att vidtaga åtgärden, när är det lämpligt tillfälle att göra det? Ty under alla dessa tio år har det aldrig passat, aldrig varit lämplig tid att göra det. Och nu passar det icke herr Hamrin, ty det är otjänligt just nu. När vi komma till nästa års riksdag, är det säkerligen lika otjänligt för herr Hamrin, det är då för sent för det året. Måste verkligen jordbruket helt och hållet ruineras, innan det kan anses vara lämpligt att vidtaga några verksamma stödåtgärder? Herr Hamrin har dock ett alldeles utmärkt argument just då, det nämligen: nu är det för sent, det skulle gjorts mycket tidigare.

Herr Sköld höll i går ett mycket uppmärksammat anförande, som säkerligen gjorde ett visst intryck. Han sökte bevisa, att alla tullåtgärder förfelade sitt ändamål. De kunde möjligen hjälpa en eller annan, men däremot voro de till stor olägenhet för så många andra. Och han gav vissa exempel på detta. Exemplet tog han just från det nuvarande prisläget. Han menade, att en fördyring av säd skulle föra med sig svårigheter särskilt för den grisfostran, som han ansåg borde till mera väsentlig del ingå i lantushållningen. Hela detta herr Skölds resonemang byggde på det prisförhållande emellan animaliska och vegetabiliska produkter, som just för tillfället är rådande. Han kunde med exempel visa, att just nu är den animaliska produktionen mera lö- nande än den vegetabiliska. Men det är icke okänt, och för övrigt gjorde även herr Sköld i sitt anförande det medgivandet, att här hava förekommit mycket stora fluktuationer. Tidvis har det varit bättre priser på spannmål och tidvis

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

bättre priser på fläsk och smör. Det är också ett känt förhållande, att det danska jordbruket icke alls var i gynnad ställning gent emot vårt jordbruk för ett par, tre år sedan. Då ansågs det, att Danmarks jordbrukare stodo väsentligt sämre än våra. Varför? Jo, därför att då hade man en vågdal för animaliska produkter, och eftersom den danska produktionen speciellt inriktat sig på dylika, träffades den särskilt hårt av denna depression. För närvarande är förhållandet något omkastat. Hela herr Skölds resonemang står och faller med att priserna på animaliska produkter äro väsentligt fördelaktigare än vad de äro på vegetabiliska och att en animal produktion, industrialiserad efter dansk förebild med köpta fodermedel omsatta genom djurkroppen, skulle vara en god och säker väg till bättre ekonomiskt läge för jordbruket. Men detta är en begränsad tidsföreteelse. Här har påvisats — och även herr Sköld antydde det — att priskurvan redan är nedåtgående för fläsk; smörpriset har sedan länge varit dåligt. Till sommaren kan man vänta, att den sjunkit väsentligt, och sedan har man att motse en lågkonjunktur på dessa produkter, av huru lång varaktighet vet ingen. Kan det då vara klokt att förorda en omkastning av hela vår produktion till att lägga den väsentligen över på animaliska produkter, när man har en sådan lågkonjunktur på detta område att vänta? Då ha våra jordbrukare först fått taga lågkonjunkturen på spannmål, och sedan skulle de även få genomlida en lågkonjunktur på animaliska produkter. Jag tror i likhet med herr Pehrsson i Bramstorp, att det riktiga och sunda är en något allsidigare produktion, alltså en produktion av både animaliska och vegetabiliska produkter. Jag tror, att den mera industrimässiga produktion av animaliska produkter, som man har i Danmark, möjligen kan passa för det landet, men att den säkerligen är väsentligt vanskligare för oss än en mera allsidig produktion. Därmed vill jag icke hava sagt, att man ej bör anpassa sig efter förhållandena. Det bör man givetvis göra i viss mån, men det är alltid en sak, som tar tid, och lantbruket kan icke svänga om sin produktionsinriktning efter varje konjunkturförändring.

Så var det ett anförande av herr Carlström, som var av en viss anmärkningsvärd beskaffenhet. Jag tyckte, att herr Carlströms premisser delvis voro riktiga och bra, men däremot var slutsatsen rätt så konstig. Herr Carlström menade att genom tullförhöjning skulle andra konsumentgrupper betungas, och de skulle då omedelbart söka sig kompensation genom ökade löner och jordbrukarna skulle då strax stå i samma ekonomiska förhållande till andra folkgrupper som nu, och så skulle man icke ha vunnit någonting. I stället borde läget justeras genom att industritullarna borttogos och genom att fackorganisationerna ej fortsatte sin konstlade lönepolitik. Därigenom skulle priserna på lantbefolkningens förnödenheter sänkas till ett för dem bättre och rättvisare läge. Ja, naturligtvis är det också en utväg, som kan beträdas, det är sant. Men ha vi egentligen någon utsikt att genomföra en sådan lönereducering, som den herr Carlström talade om? Jag tror icke, att det går inom nu överskådlig tid. Är tullvägen svårframkomlig, så är naturligtvis den andra vägen, lönereduceringen, mångdubbelt svårare att komma fram på. All erfarenhet visar, att ingenting är svårare än att reducera en lönenivå, som av en eller annan orsak kommit att ligga för högt. Det är möjligt, vi kunna åtminstone göra det tankeexperimentet, att herr Carlström kan få bort industritullarna. Detta skulle i någon mån göra maskiner och redskap billigare för lantbrukarna, men i det stora antalet fall, då full uppsättning finnes och väsentliga kompletteringar ej på länge behöva göras, hade detta ej någon större betydelse. Arbetskostnader för byggnader och reparationer, liksom även arbetskostnader för nyttigheter oundgängliga för personliga behov äro däremot väsentligen beroende på fackorganisationernas lönepolitik. Men det är absolut otroligt, att herr Carlström kan i fackföreningarna ingjuta en ny och

altruistisk anda, som skulle få dem att uppträda på ett helt annat och humanare sätt i sin lönepolitik. Om vi kunna tänka oss att det över huvud är möjligt att komma fram i den riktning, som herr Carlström åstundar, få vi icke räkna med månader och år utan med årtionden. Frågan är: kan verkligen lantbruket vänta i årtionden på de åtgärder, som det nu behöver? Det kan det icke. Det behöver komma i ett bättre läge med det allra snaraste.

Kunna vi då icke lämna alla dessa ofruktbara teorier och alla dessa principer, som man på olika håll bitit sig fast i, och söka komma fram till verkligt praktiska åtgärder till jordbruksnäringens stöd? De åtgärderna behöva vi med det snaraste, vi behöva dem naturligtvis omedelbart, men kunna vi icke få åtgärder, som verka omedelbart, böra vi i varje fall inrikta oss på att få dem effektivt verkande när nästa skörd är färdig. Och dessa åtgärder skola naturligtvis inrikta sig på icke endast animalisk produktion, som man här på vänstersidan synes kunna godkänna, utan jag anser, att de böra inrikta sig på de olika produktionsgrenar, som man inom lantbruket har att göra med. Det är ju klart, att alla dessa diskussioner om vissa teorier och vissa nationalekonomiska principer kunna icke hjälpa lantbrukarna just nu. Vad som kan hjälpa är handling. Det är det enda, vi nu kunna tillmäta något värde, och det är detta jag velat lägga herrarna på hjärtat.

Herr **Holmdahl**: Herr talman! När jag ansett mig böra begära ordet för att yttra mig i en fråga, som nu åter under några timmar legat utanför den förda debattens blickpunkt, så är jag själv den förste som beklagar, att jag på det sättet behöver förlänga en redan långt framskriden tvådagarsdebatt. Men jag har efter den kritik, som även i dag framkommit med anledning av en Kungl. Maj:ts åtgärd, som jag under den förberedande behandlingen tillstyrkt, icke ansett, att jag kan låta den i dag framkomna kritiken stå oemotsagd. Jag hade redan i går tänkt taga ordet, men på herr andre vice talmannens anmaning till kammarens ledamöter, att vi skulle koncentrera oss, emedan debatten var så långt framskriden, strök jag mig då från talarlistan. Och jag tror, att kammarens ärade ledamöter förstå, att jag alltså trots den långt framskridna tidpunkten nu nödgas yttra mig i denna omdebatterade förvisso ganska betydelsefulla fråga.

Innan jag går in på att bemöta åtminstone några av de väsentliga punkterna i den kritik, som här inom kammaren framförts, skall jag tillåta mig giva en sammanfattande, kort framställning av de skäl, som varit bestämmande för mig, då jag inom skolöverstyrelsen har tillstyrkt den ifrågavarande författningsändringen. Jag har vid upprepade tillfällen förklarat, att jag helt ansluter mig till 1919 års undervisningsplan i kristendom beträffande dess grundlinjer och dess ledande principer. Men oaktat jag har gjort detta och offentligen vid upprepade tillfällen framlagt denna min ståndpunkt, oaktat jag alltså anser, att hela den nya läggning, som kristendomsundervisningen därmed fått i våra folkskolor, är riktig under nu rådande tidsförhållanden, så har jag alltid funnit det i denna undervisningsplan förekommande förbudet mot att hämta lämpliga minnesord från annan litteratur än bibeln och psalmboken varken sakligt eller pedagogiskt sett motiverat. Ja, jag har icke kunnat finna annat än att det är icke så litet trångsynt. Icke minst har jag funnit detta förbud omotiverat, när det, som skett i undervisningsplanen, särskilt understrukits, att det är riktat emot Luthers lilla katekes. Och detta icke minst därför att denna bok enligt samma undervisningsplan likväl skall genomgås av barnen och därför att den otvivelaktigt — därom äro praktiskt taget alla ense; även majoriteten inom skolöverstyrelsen har ju understrukit detta — faktiskt innehåller ord, som både till form och innehåll särdeles väl lämpa sig som minnesord och för det syfte, som dessa hava just enligt undervisningsplanen. Överhuvud taget sy-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

nes det mig icke från någon synpunkt försvarligt att förbjuda läraren att ur en bok, som enligt kursplanen skall genomgå och som uppenbarligen lämpar sig härför, i viss utsträckning hämta lämpliga minnesord. Någon motsvarighet till en dylik åtgärd, ett dylikt förbud, torde man icke kunna uppvisa på något annat ämnesområde.

Det kan i detta sammanhang erinras därom att i en av de sist fastställda kursplanerna, nämligen den kursplan, som fastställdes för realskolorna av den förutvarande regeringen och som är daterad så sent som hösten 1928, i denna kursplan förekommer, då det gäller kristendomsämnet, utan alla restriktiva bestämmelser följande moment rörande denna kurs: »Luthers lilla katekes i lämpligt samband med kursen i övrigt (efter plan av ämneskonferensen)». Här lämnas alltså den allra största frihet vid användandet av denna lilla bok. Men när det gäller folkskolan, skulle denna frihet — väl att märka icke ett påbud — icke få gälla, utan ett förbud att ur denna skrift välja minnesord, som äro såväl till form som innehåll lättillgängliga för barnen, under alla omständigheter upprätthållas. Vad som är tillåtet för realskolan, det skulle såsom äventyrligt och farligt vara förbjudet för folkskolan.

Motivet för ett dylikt förbud kan icke hava varit något annat, än farhågan för att en dylik frihet skulle genom att missbrukas kunna äventyra och bliva farlig för kristendomsundervisningens allmänna läggning. Det har otvivelaktigt också varit den historiska anledningen till att detta ganska enastående förbud införts i denna undervisningsplan. Man ville en gång för alla därmed avskaffa och omöjliggöra det gamla mekaniska katekesplugget, som råkat i välförtjänt vanrykte. Och även om jag helt har gillat och fortfarande gillar detta syfte, tillåter jag mig dock hysa den meningen, att man, då 1919 års undervisningsplan avfattades, därvid använde större våld än nöden krävde. Det förtjänar erinras därom att denna mycket befogade opposition mot katekesutanläsningen och det utrymme, som den tog i folkskolan under föregående tid, närmast anknöt till användandet av katekesutvecklingen, den s. k. långkatekesen. Den lilla katekesen kan överhuvud taget icke, även om den i sin helhet göres till föremål för utanläsning, redan genom sin ringa omfattning på detta sätt verka dominerande och förtryckande på undervisningen. Även det längst gående utnyttjandet av denna lilla bok kan därför icke medföra några vådor för den gamla katekesutanläsningens återinförande. Jag tillåter mig understryka detta, då det har varit ett så särskilt omtyckt argument av herrar kritici att tala om dessa vådor, och herr Weijne under debatten i dag återigen upprepade detta som ett av huvudskälen, varför han ansåg, att den vidtagna författningsändringen snarast möjligt borde återgå. Den gamla mekaniska katekesutanläsningen är nu en gång för alla avskaffad, och medgivandet att ett mindretal korta stycken och minnesord ur Luthers lilla katekes må bliva föremål för ordagrant inläsande kan icke — det ligger, mina herrar, i öppen dag vid ett objektivt bedömande av denna fråga — äventyra vad man därmed vunnit. Hade jag ansett, att den minsta grund hade förelegat för farhågor i denna riktning, hade jag verkligen icke ansett mig kunna tillstyrka åtgärden i fråga, men jag måste betrakta dessa som sakligt fullkomligt ogrundade.

Kritiken mot ändringen av ifrågavarande moment synes nu kunna sammanfattas i vissa återkommande påståenden. Herr Mosesson framförde dem under gårdagens debatt, och de hava framkommit i koncentrerad form i den interpellation som i denna kammare också framförts, och anmärkningarna innebära, att författningsändringen är i hög grad oklar och mångtydig, och att följden har blivit en allmän ovisshet och rådvillhet. Jag läste i en av våra stora morgontidningar häromdagen, att läget är i högsta grad förvirrat och att allmän villervalla uppstått. Jag kan endast därtill göra den anmärkningen, att jag tills dato icke förnummit något spår av denna allmänna rådvillhet eller viller-

valla utom i vissa tidningars spalter. Men jag betvivlar ingalunda, att om man använder ett tillräckligt mått av energi kan så småningom denna villervalla framkallas just av dem, som nu högljuddast orda härom och beklaga den.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Det är visserligen sant, att också från vissa skolmäns sida uttalats, att man står inför ett osäkerhetstillstånd, men jag vill erinra därvid om att de som hava att träffa avgörandet i denna fråga, stå i precis samma läge, som när det gäller att planera eller disponera undervisningen i andra moment av kristendomsämnet eller i andra ämnen efter en kursplans allmänna anvisningar. Den svårigheten komma lärarna eller de lokala skolmyndigheterna aldrig ifrån, och det är dessa, som närmast hava att lösa dessa problem i olika ämnen, och det är icke undervisningsplanens eller kursplanens uppgift att här giva detaljerade och förbindande föreskrifter. Med andra ord, det är visserligen sant att skolmännen stå inför ett val vid lösningen av dylika frågor, och jag kan förstå, att de tala om osäkerhet också i detta fall, men det är en osäkerhet, som det hör till skolmannens uppgift att finna sig tillrätta i. Enligt sitt pedagogiska omdöme, sin pedagogiska takt och sakkunskap har han att lösa detta problem efter de allmänna anvisningar, som givas i undervisningsplanen.

Vad är det som nu skett? Jo, det begränsade antalet minnesord, som få förekomma till utanoläsning i kristendomsundervisningen i svenska folkskolor, dessa få nu hämtas även ur annan klassisk litteratur än bibeln och psalmboken. Vid urvalet av dessa minnesord har det tillmätts en något vidgad och utsträckt valfrihet. Detta är det hela, och detta skulle alltså hava mäktat åstadkomma en sådan allmän förvirring och oro. Med förlov sagt tror jag icke att detta är alldeles riktigt och med verkliga läget överensstämmande. Jag tror, att det är att högst betydligt överskatta lättrörligheten hos våra lokala skolmyndigheter och vår lärarkår. Det är också att betydligt underskatta deras omdömesförmåga och deras sakförstånd. Läget är ju detta, att intet enda skoldistrikt i detta land behöver vidtaga någon som helst förändring i sina läroplaner med anledning av denna författningsändring, men å andra sidan att man i de skoldistrikt, där man så önskar — och det kommer väl sannolikt att gälla främst i de skoldistrikt, där man sedan gammalt har uppgjort mera detaljerade läroplaner, — om man här önskar, kan man alltså nu låta införa ett mindre antal korta stycken eller minnesord jämväl ur Luthers lilla katekes, där de lämpligen låta inpassa sig enligt kursens allmänna läggning. Och den ordning, i vilken fastställelsen av en dylik förändring av skolplanen sker, innebär, mina herrar, en garanti emot missbruk av den sålunda vunna friheten. Det förhåller sig nämligen så, som säkert herrarna själva känna från sina egna skoldistrikt, att för att få en läroplan ändrad kräves det samtycke av folkskoleinspektören och domkapitlet, och i fall detta samtycke icke kan uppnås, går den till skolöverstyrelsen för fastställelse. Denna ordning synes mig dock innebära, det få väl herrarna erkänna, en ganska beaktansvärd garanti mot missbruk av denna frihet.

Kritiken riktar sig nu mot själva ordalydelsen av författningen, och man har gjort gällande — också här i kammaren — att författningstexten är i hög grad oklar och mångtydig. Det är uppenbarligen ett av huvudargumenten mot författningsändringen, och det är i själva verket det enda, som framkommit i den av herr Hallén framförda interpellationen. Hur förhåller det sig nu med denna omtalade oklarhet och mångtydighet? Jo, helt enkelt så, att det ligger i anvisningarnas allmänna karaktär att lämna grundlinjer för undervisningen och mera allmänt hållna direktiv för densamma och dess planläggning, och icke att lämna i detalj förbindande föreskrifter. Själva promulgationskungörelsen till 1919 års undervisningsplan säger uttryckligen, att kursplanen med anvisningar har detta syfte, och att den endast skall tjäna till huvudsaklig ledning vid uppgörandet av de mera detaljerade lokala läroplanerna, och hela undervisnings-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

planen är också avfattad efter dessa grundsatser. Den ger i alla ämnen allmänna grundlinjer och ej i detalj förbindande föreskrifter. Som exempel härpå vill jag anföra från kristendomsämnets område, att det i klass efter klass står, att här skall läsas t. ex. stycken ur gamla testamentet, berättelser ur evangelierna, utan att det anges eller på något sätt bestämmas *vilka* stycken eller *vilka* berättelser som skola inläras. Jag vill fästa uppmärksamheten på, med anledning av en passus i herr Halléns anförande här i dag, att här gäller det också icke något utväljande efter en yttre måttstock, utan ett utväljande, där det i många fall blir en principfråga, vilka stycken man skall medtaga. Även här står läraren inför principiellt samma problem, som då det gäller väljandet av minnesord ur katekesen, liksom detta också gäller, när det är fråga om att välja minnesord ur bibeln och psalmboken. Icke heller där lämnas bestämda anvisningar, efter vilka dessa minnesord skola utväljas, och här möter alltså samma principiella problem. I själva verket har ingenting synts mig själv mer förvånande, än att man från skolsakkunnigt håll har kunnat framställa denna anmärkning som en huvudanmärkning mot den vidtagna förändringen. I själva verket hade det varit, mina herrar, att helt bryta mot 1919 års undervisningsplans både anda, form och innehåll, ifall man på denna enda punkt hade infört detaljerade föreskrifter om vilka stycken eller minnesord som få inläras och vilka som icke få inläras. Frågan hade helt enkelt icke enligt mitt förmenande, med tanke på själva denna undervisningsplans allmänna läggning och innehåll, kunna lösas på den vägen. Det nya tillägget är varken mer eller mindre oklart eller mångtydigt än en mängd andra bestämmelser i undervisningsplanen, och i detta hänseende lämnas precis samma ledning och precis samma frihet rörande Luthers lilla katekes som rörande bibeln och psalmboken. I båda fallen kan friheten missbrukas, men jag kan icke finna, att faran för ett dylikt missbruk är större i det ena fallet än i det andra, och det finns som sagt mycket starka garantier för att sådana missbruk skola kunna rättas till i den ordning, i vilken läroplanerna skola fastställas.

Alltså, jag måste här framhålla som min bestämda mening, att det icke hade varit lyckligt, ifall man brutit mot denna princip beträffande undervisningsplanen. De mera i detalj gående föreskrifterna böra även i detta ämne, och icke minst i detta ämne, mina herrar, överlämnas åt de lokala skolråden och lärarna. Här bör dock finnas, också här, en viss marginal för olika lokala önskemål och olika lärareindividualiteter, och att frånga dessa grundsatser just i denna punkt, därtill har jag icke funnit någon anledning. Jag vill erinra om att herr Hallén i sitt anförande här i dag i själva verket mycket kraftigt underströk denna synpunkt, då han medgav, att man kunde tänka sig växlande praxis inom olika skoldistrikt beroende på den olika andliga miljön i dessa distrikt. Jag trodde, att det var en frihetsgrundsats, som man kunde ansluta sig till icke minst på de håll, från vilka man nu gått till storms mot den gjorda ändringen. Eller vill man verkligen gå till storms mot en dylik begränsad frihet och eftersträvar man en schablonering och reglering, som skulle utestänga möjligheten för tillgodoseende i viss begränsad utsträckning av lokala önskemål och lokala behov? Därför att denna författningsändring lämnar en sådan frihet, är det icke riktigt att tala om oklarhet och mångtydighet. Det är i själva verket, när man framställer denna anmärkning, mina herrar, att alldeles missförstå dylika författningsändringars hela syfte och anda, och anmärkningen gäller då icke blott 1919 års undervisningsplan i dess helhet, sådan den faststälts av herr Rydén, utan den gäller våra kursplaner över huvud, vilken skolform det än gäller. För min del har jag också den tilltron till våra lokala skolmyndigheter och till vår lärarekår, att de äro fullt lojala, och att de med säkert omdöme, takt och sakkunskap skola kunna använda den frihet, varom det här är tal.

Jag skall sedan med några ord beröra några andra av de anmärkningar, som jag framkommit. Med de allmänna synpunkter jag framfört har jag redan besvarat en del av de spörsmål, som herr Mosesson ställde i går i denna fråga, men jag anser mig böra upptaga ett par av dessa frågor till mera direkt besvarande. Den ena av dessa av herr Mosesson framställda frågor löd så: Kan ett skolråd föreskriva läraren att mot hans önskan läsa katekesen? Ja, denna fråga är i sin formulering ju rätt förvånande, därför att herr Mosesson vet lika väl som jag, att 1919 års oförändrade undervisningsplan föreskriver att lilla katekesen skall läsas och genomås på ett bestämt stadium i kursen, nämligen i sjätte klassen. Denna föreskrift är alltså redan lämnad i undervisningsplanen i dess oförändrade skick, och de lokala skolmyndigheterna liksom lärarna hava givetvis att följa denna allmänna anvisning. Men herr Mosessons fråga avser antagligen just användandet av minnesorden ur katekesen, och att den nya författningen nu möjliggör, att ett mindre antal sådana ord nu få läsas utantill. Jag vill då peka på att lärarna komma icke i någon som helst förändrad ställning till dessa ord ur katekesen än till katekesen i sin helhet, som han skall genomgå i sjätte klassen. Här föreligger alltså icke från religionsfrihetens synpunkt någon ny princip. I sjätte klassen skall han genomgå katekesen i dess historiska sammanhang, och när han väljer några minnesord ur katekesen för att barnen skola läsa dem utantill, kan han anlägga precis samma objektiva historiska synpunkter, som när det gäller undervisningen i sjätte klassen. Här föreligger alltså icke någon som helst principiell skillnad. I båda fallen står läraren personligen i samma situation till detta samma material.

Den andra frågan, som herr Mosesson framställde till mig, lydde så: Får hela lilla katekesen läsas eller blott en del? Naturligtvis är det också här fråga om utanläsning av lilla katekesen, och då får jag säga att frågan synes mig ganska onödig. I det fallet kan åtminstone icke någon oklarhet råda, då det i författningen heter: »ett mindre antal korta stycken eller minnesord hämtade ur Luthers lilla katekes» — det är alltså här fråga om ett urval, icke om lilla katekesen i dess helhet. Herr Mosesson erinrar nu om att han också berörde frågan om den klassiska litteraturen, men den anmärkning härom han i går framställde anser jag vara av sådan natur, att den knappast borde hava framställts. Det är nämligen icke enligt min mening möjligt för en sakkunnig att under denna klassiska litteratur inbegripa den litteratur herr Mosesson nämnde, nämligen 1878 års katekesutveckling, Lindbloms eller någon annan sådan. Det är en tolkning som jag visserligen också sett framförd i den angripande delen av pressen, men jag har verkligen icke trott, att den skulle komma från så sakkunnigt håll, som min ärade vän herr Mosesson representerar.

Sedan skall jag be att få taga upp ännu en huvudanmärkning, som icke framkommit i interpellationen, men som herr Hallén lade fram i sitt anförande här i dag, och som, om den vore riktig, vore en mycket allvarlig invändning mot den nya författningsändringen. Jag erinrar än en gång, mina herrar, om något som man glömt bort i denna debatt, att hela Luthers lilla katekes skall läsas även enligt den oförändrade undervisningsplanen. Herr Hallén gjorde nu gällande, att den vidtagna ändringen beträffande minnesord, som över huvud är en detalj, när det gäller undervisningen i kristendom, skulle leda till eller innebära ett stegrat konfessionellt inslag i religionsundervisningen i folkskolan. När jag har uttalat min anslutning till undervisningsplanens principer, så är det bl. a. därför att denna undervisningsplan har denna objektiva historiska och allmänkristliga läggning, som herr Hallén sätter sådant värde på. Jag är fullkomligt ense med herr Hallén, att denna läggning av undervisningen i kristendom är nödvändig i vår tid, och man bör slå vakt om undervisningen just i denna form och denna anda. Men jag vill fästa uppmärksamheten på att när det gäller denna undervisningsplanens allmänna karaktär det som är avgörande,

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

det är kurserna, kursplanen och lärostoffets fördelning. Det som garanterar den nu gällande undervisningsplanen dess allmänt kristliga läggning, det är helt enkelt, att katekesen har fått lämna sin gamla plats till förmån för bibliskt och historiskt stoff, detta är det centrala, detta är det betydelsefulla och avgörande i detta sammanhang. I detta hänseende har icke någon ändring vidtagits genom den nya lydelsen av vissa punkter i anvisningarna till kursplanen i kristendomskunskap.

Jag skall emellertid ytterligare några ögonblick be att få uppehålla mig vid denna fråga. Herr Hallén framförde, som jag tyckte, på ett utmärkt sätt en riktig synpunkt, då det gällde religionsundervisningens anordning i våra skolor i denna tid, då han nämnde, att det är mycket viktigt, att barnen föras fram till de religiösa urkunderna själva. — Jag vill härvid framhålla, att all religionsundervisning, som vill gälla som modern i den meningen, att den är objektiv och historisk till sin allmänna läggning, måste bygga på de religiösa urkunderna eller utdrag ur dessa. Därvid framhöll herr Hallén, att det är en förtjänst hos vår undervisningsplan i detta ämne, att barnen just få gå till dessa religionsurkunder och att det icke kan godtagas, att det i stället för dessa lägges till grund för undervisningen något sorts blodlöst extrakt ur dessa urkunder, några slags renade texter. Det synes mig vara en riktig anmärkning. Men med denna utgångspunkt kan man icke godtaga, att barnen endast skulle få läsa stycken av etiskt innehåll, under det att stycken av religiöst eller vad man kallar dogmatiskt innehåll skulle undanhållas dem. Härav bleve nämligen följd, att religionsundervisningen överhuvud taget icke skulle komma att röra sig med det material, som just förmår visa, vad religion är. Herr Halléns reflexioner härom syntes mig slående och riktiga. Men detta resonemang är just ett kraftigt stöd för, att Luthers lilla katekes icke bör saknas i en undervisningsplan, som vill genomföra en objektiv historisk inriktning av kristendomsundervisningen. Det är alltså ett resonemang, som, enligt mitt sätt att se, icke heller kan anföras mot, att vissa minnesord få tagas ur denna religionsurkund, som så väl lämpar sig för detta ändamål.

Det avgörande enligt min mening är, då det gäller den allmänna läggningen av kristendomsundervisningen, dels vad jag nyss nämnde om kursplanerna och det lärostoff man använder, men dels därjämte — och det är naturligtvis en religionsfrihetsfråga av mycket betydande innebörd — den ställning, som läraren enligt undervisningsplanen med dess avisningar har att intaga till detta lärostoff. Här vill jag återigen erinra om, vad jag nyss sade till herr Moseson, nämligen att anvisningarna angående minnesorden — även i deras ändrade lydelse — icke i minsta mån ändra lärarens principiella ställning till det material han har att behandla i sin kristendomsundervisning, vare sig det är hämtat ur bibeln, psalmboken eller lilla katekesen. Läraren kan anlägga samma objektivt historiska synpunkter även då han med några ord behöver förklara de minnesord han hämtar ur Luthers lilla katekes, som han överhuvud taget enligt undervisningsplanens avisningar har rätt att anlägga på stoffet i det hela.

Jag är ganska angelägen om att betona, och jag är tacksam för, att jag fått tillfälle härtill, att det är en fråga av utomordentlig vikt, då det gäller kristendomsundervisningens ordnande i vår tid, att den ordnas i den riktningen och den allmänt kristliga anda, som skett i 1919 års undervisningsplan. Då jag kunnat gå med på författningsändring i den punkt, vi diskuterat, är det med fullaste övertygelse, att därmed ändras icke ett jota i kristendomsundervisningens allmänna inställning, och jag kan icke finna, att man här i dag lyckats framföra bärande skäl för en motsatt uppfattning. Lärarna stå i detta fall icke principiellt i annan ställning till det stoff, som de kunna använda som minnesord, än till det stoff de eljest genomgå vid skolans kristendomsundervisning.

Slutligen skall jag med några ord bemöta en av de anmärkningar, som herr Weijne framförde. Det förvånar mig i hög grad, att herr Weijne ansåg, att fara för missbruk av denna författningsändring snarast skulle uppstå i de skol-distrikt, där man icke brydde sig om att vidtaga ändring i gällande lokala läroplaner, där det alltså helt överlämnades åt läraren att bruka eller icke bruka den frihet den ändrade lydelsen av undervisningsplanen medgäve. Herr Mossesson var i går inne på en motsatt tankegång, då han förmenade, att det uppstår en besvärlig situation i de fall, där skolråd och myndigheterna fastställa en läroplan med minnesord ur katekesen, som läraren eventuellt skulle kunna finna svårt att följa. Jag har sökt klarlägga, att känslan av svårighet i dylika fall beror på, att man icke riktigt bedömer förändringens innebörd.

Jag skall emellertid ta upp den av herr Weijne framförda synpunkten. Det förhåller sig så, som herr Weijne antydde, att de lokala läroplanerna ha olika utseende och innehåll, somliga äro mera detaljerade, andra nöja sig med att återge undervisningsplanens allmänna anvisningar. I detta senare fall lämnas åt lärarna en större frihet än i det förra fallet. Nu menar herr Weijne, och det förvånar mig, att denna mening framföres från folkskollärarkåll, att just i de fall, då författningens tillämpning överlämnas åt lärarna, har man att motse risker för missbruk. Jag anser, att dessa farhågor äro betydligt överdrivna, och jag vill bara peka på en omständighet, som talar härför. Det är mer än femton år sedan undervisningen vid våra seminarier från grunden omlades, och redan då, för femton år sedan, genomfördes en dylik omläggning av kristendomsundervisningen i våra seminarier, som 1919 genomfördes vid våra folkskolor. Hade herrarna tillfälle att ta del av huru religionsundervisningen bedrives vid folkskoleseminarierna för närvarande, skulle herrarna kunna förvissa sig om, att det icke finns någon som helst risk för, att den lärarkår, som utbildat sig under dessa femton år, skulle missbruka sin frihet. Det är enligt min mening att fullkomligt missbedöma situationen. Jag vågar gå så långt, att jag säger, att det saknas förutsättningar hos denna lärarkår att missbruka denna frihet. Den har fått sin undervisning inställd på ett sådant sätt, att fara för missbruk i själva verket är undanröjd. Jag vill visst icke bestrida, att i enstaka fall missbruk kan förekomma, men jag vill erinra om, att sådant kan ske överallt och icke minst på så ömtåliga områden, som det här gäller, men att det också finns föranstaltningar för, att sådana missbruk bli rättade, om de komma till myndigheternas kännedom.

Herr Weijne slutade med att förklara, att den vidtagna författningsändringen fortast möjligt bör upphävas. Och liknande uttalanden ha ju under denna debatt framkommit från mycket inflytelserikt politiskt håll och man har framhållit möjligheten av att inom riksdagen åtgärder skola vidtagas i denna riktning. Det som skulle motivera detta skulle alltså vara det påstådda osäkerhetstillståndet och de förmenta, farliga konsekvenserna av den något vidgade frihet, som här givits.

Mina herrar! Jag begär icke, att ni skola bli mer övertygade av de skäl för min ståndpunkt, jag här framlagt, än av det resonemang herrar kritici fört. Jag är emellertid tacksam för, att jag fått framlägga min syn på hela denna fråga till herrarnas övervägande, och jag undrar, om det är för mycket begärt, att innan man går till aktion för upphävande av denna författningsändring, man avvaktar dessa, låt vara såsom farliga och ödesdigra betecknade, konsekvenser. Det kan verkligen icke dröja, såvitt jag förstår bedöma situationen, mer än på sin höjd något år, förrän man kan ha överblick över denna författningsändrings verkningar, och då menar jag, att det är rimligt begärt, att man avvaktar dessa och väntar och ser. Och jag är övertygad att min fråga, om detta är rimligt, kommer att från håll, som vill bedöma den vidtagna åtgärden sakligt, besvaras jakande.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Herr Hamrin: Herr talman! Jag är nödsakad rätta ett misstag, som jag gjorde mig skyldig till, då jag förra gången hade ordet, i det jag lämnade en felaktig uppgift med avseende å Kungl. Maj:ts rätt att under vissa givna förhållanden höja tullarna. Jag sade därvid, att Kungl. Maj:t hade rätt att höja tullarna intill fyra gånger nu gällande tullsats. Jag fick den uppgiften av herr statsministern, och jag trodde, att den var riktig. Jag har nu funnit, att det var ett misstag. Det är nämligen tre gånger beloppet. Saken är av mindre betydelse, men jag vill icke, att den skall stå i protokollet.

Herr Persson i Falla gjorde sig också skyldig till ett fullkomligt misstag, som jag förmodar han är villig rätta. Jag sade, att »tecken saknas icke, som antyda». Det är ett citat, hämtat ur förra årets sockerproposition, alltså den nuvarande jordbruksministerns uttalande om saken under den dåvarande situationen.

Statsministern har i dag förklarat, att det icke var nödvändigt att ha höjda tullar definitivt utan provisoriskt. Det är samma resonemang: »Tecken saknas icke, som antyda, att krisen är övergående.» Det resonemanget förde herrarna på statsrådsbänken, men icke jag.

Slutligen vill jag bara säga, att det naturligtvis är två parter, som ha att bestämma sig, när det gäller avslutandet av en handelstraktat, och jag klandrar icke regeringen, att den icke lyckats bättre att få en längre tid för riksdagens behandling. Men däremot bestämmer regeringen själv över sina egna ståndpunkter i de frågor, vi här i dag diskuterat, och det är därutinnan, som jag ifrågasatt, huruvida icke tiden skulle vara inne, att inom de närmaste veckorna åtminstone lämna riksdagen eller bevillningsutskottet uppgift om regeringens ståndpunkt i dessa frågor, innan man går till avgörande av handelstraktaten. Men måhända har regeringen velat lyssna till denna långa remissdebatt för att få en vägledning, huru den bör göra för att vinna sitt syfte. Och herr statsministern slutade sitt anförande med att säga beträffande traktaten, att vill icke herrarna ha den, så avslå den. Det är alltså ett uttryck för den betydelse, som regeringen tillägger sina egna förslag och principer.

Herr Mosesson: Jag tillät mig, herr talman, då herr generaldirektören Holmdahl yttrade sig, att göra ett litet inpass, som han missuppfattade, och jag tillåter mig därför att begära ordet för att förtydliga vad jag avsåg, då jag frågade honom och bad, att han skulle vara välvillig och svara mig på, huruvida hela Luthers lilla katekes jämlikt denna bestämmelse kunde få läsas i skolan. Jag grundade denna min tvekan om tolkningen därpå, att det står att för barnen lämpliga stycken må utantill inläras, »stycken eller minnesord, hämtade ur Luthers lilla katekes eller den kristna kyrkans klassiska litteratur i övrigt». Jag menar sålunda, att detta är ett uttryck, som omfattar oändligt mycket. Om ett skolråd anser, att man, i stället för att välja många stycken ifrån olika områden, bör kunna bestämma, att man väljer allenast Luthers lilla katekes och kräver inlärandet av hela katekesen, har då detta skolråd en sådan rätt? Det var anledningen till, att jag gjorde inpasset, och jag vill, innan jag slutar, säga, att även om jag icke i klara verba har fått svar på alla de frågor, som jag önskade få besvarade, så är det min uppfattning — jag vet icke vilken herrarna ha — att denna debatt, som har pågått både i går och i dag, delvis har klargjort innebörden av det kungl. beslutet. Och jag vill sluta med att säga, i anslutning till vad generaldirektör Holmdahl såsom en önskan uttalade, att jag anser, att det nu är vår plikt att avvakta och se resultatet, och det finnes ifrån min sida ingen annan önskan, än att resultatet av denna prövning måtte bliva sådant, att vi kunna säga, att de farhågor, som vi hyste, voro överdrivna eller ogrundade. Detta ville jag säga till rättfärdigande av min undran i detta avseende. Såsom generaldirektören

själv vet, har han högt stående tjänstemän och kamrater uppe i skolöverstyrelsen, vilkas omdöme han skattar högt, som ha undrat rörande innebörden av denna bestämmelse. Jag hoppas, att även de skola ha gagn av vad deras noble chef och herr ecklesiastikministern i går och i dag yttrat.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Herr **Persson** i Falla: Herr talman! När herr Hamrin citerade ett uttryck i föregående års sockerproposition, är det uttrycket endast avsett för den överproduktion av socker och den dumping av socker, det då var fråga om. Men här gäller det ju jordbrukets ekonomiska läge i stort sett. Det gäller den vegetabiliska produktionen och även den animaliska produktionen, hela jordbrukets ekonomiska läge sålunda. Däri ingår sockerproduktionen såsom en relativt underordnad detalj, berörande endast vissa smärre områden, och man kan naturligtvis inte utan vidare överföra ett yttrande om framtidsmöjligheterna å det särskilda avsnittet till att gälla även för problemet i sin helhet med de helt andra och olika faktorer, man där har att räkna med.

Emellertid är jag överens med herr Hamrin därom, att det konjunkurläge, vi nu ha, icke skall vara i evighet, utan jag tror, att en gång förr eller senare blir det ett annat konjunkurläge. Men det kan låta vänta på sig mycket länge. Huru länge det dröjer, därom kan ingen säga någonting med bestämdhet, men det är klart, att om vi ha en provisorisk tull, så löper den vid viss tid ut. Är tidsläget då sådant, att det motiverar dess kvarstående, bör man låta den stå kvar. Om det icke är sådant, får man taga bort den. Så är det med varje tullsats även om den ej är tidsbegränsad. När den icke längre har sakliga skäl för sig, kan den tagas bort, och såtillvida kan man säga att varje tullbestämmelse är provisorisk.

Men hela detta herr Hamrins sätt att resonera, det tycker jag är rätt egendomligt. Om herr Hamrin verkligen hade känsla för, huru det står till ute i jordbruksbygderna efter tio års oavbruten ekonomisk depression, tror jag icke, att han skulle på detta sätt vilja lägga svårigheter i vägen för de stödåtgärder till jordbrukets upphjälpande, varom nu är fråga.

När jag nu har ordet, skall jag be att få påpeka en sak. Det är, om inte det avgörande motivet till motståndet mot en tullförhöjning, så dock det stora huvudargumentet, som man öppet deklarerar. Det är fruktan, att tullen skall fördyra varan för konsumenterna. Nu vet var och en — det har kanske påpekats förut i debatten, och jag tror, att var och en känner till det — att i kostnaden för den färdiga produkten, i brödet, ingår råvaran, säden, endast med en mycket liten del. De väsentliga kostnaderna komma på arbetsprocesser, frakter och mellanhandskostnader av olika slag. Om det alltså här skulle bli en prisförhöjning på brödsäd med några procent, kommer det icke att ha den verkan, att denna procentuella prisfördyring skulle följa även på slutprodukten. Prisfördyringen där blir väsentligt mindre, än vad den blir på spannmålen. Men för odlarna kunna dock några få ören pr kg. ha en väsentlig betydelse. Saken har icke den stora ekonomiska betydelse för konsumenterna, som man har velat göra gällande. Och när det nu är så, att en förhöjd tull, även en rätt kraftig sådan, icke ensamt skulle kunna hjälpa upp avsättning och prisläge å den svenska brödsäden, därför att de stora konsumentgruppernas inkomstnivå för närvarande är så hög och deras levnadsvanor sådana, att de skulle förbigå mjöl eller bröd av inhemsk spannmål och i stället köpa produkter framställda av utländsk var även om dessa ställdes sig avsevärt dyrare, — då kan man väl knappast med fog påstå, att en obetydlig höjning av sädes- och mjölpris skulle ha någon kännbar ekonomisk betydelse för konsumenterna. När vi alla äro överens om jordbruksbefolkningens missgynnade ställning jämförd med andra grupper, då förefaller det vara ett utslag av en mycket egendomlig rättsuppfattning att endast inrikta sig på att bevaka och skydda deras intres-

Vid remiss av statsverkspropositionen. sen som stå i en privilegierad och god ställning men avvisa försöken till förbättring för dem, som äro betryckta och ha det svårt.

(Forts.)

Vidare yttrades ej. Ifrågavarande proposition hänvisades till statsutskottet, varjämte densamma remitterades, i vad den anginge pensions- och indragningsstaterna, till bankoutskottet samt, såvitt den rörde jordbruksärenden, till jordbruksutskottet.

Till vederbörande utskott skulle jämväl överlämnas de i anledning av propositionen inom kammaren avgivna yttrandena.

§ 8.

Föredrogos var för sig följande å kammarens bord vilande Kungl. Maj:ts propositioner; och hänvisades därvid

till bevillningsutskottet propositionen, nr 16, angående godkännande av ett mellan Sverige och Tyska riket slutet tilläggsavtal nr 2 till handels- och sjöfartstraktaten den 14 maj 1926; och

till behandling av lagutskott propositionen, nr 10, med förslag till lag om testamente m. m.

§ 9.

Vidare föredrogos var efter annan nedannämnda å kammarens bord liggande motioner; och remitterades därvid

till konstitutionsutskottet motionen nr 17 av herr *Schött*;

till statsutskottet motionerna:

nr 18 av herr *Andersson* i Stockholm;

nr 19 av herr *Mårtensson m. fl.*;

nr 20 av herr *Bergström* i Bäckland;

nr 21 av herr *Ericsson* i Sörsjön *m. fl.*;

nr 22 av herr *Svedman m. fl.*; och

nr 23 av herr *Andersson* i Stockholm;

till bevillningsutskottet motionerna:

nr 24 av herr *Laurin*; och

nr 25 av herr *Andersson* i Rasjön *m. fl.*;

till bankoutskottet motionerna:

nr 26 av herrar *Christenson* och *Eriksson* i Stockholm;

nr 27 av herr *Andersson* i Stockholm;

nr 28—31 av herr *Höglund* i Göteborg; samt

motionerna nr 32 och 33 av herr *Hansson* i Trollhättan;

till behandling av lagutskott motionerna nr 34—37 av herr *Herou m. fl.*;

till jordbruksutskottet motionen nr 38 av herr *Lindberg*;

till tillfälligt utskott motionen nr 39 av herr *Laurin*;

till jordbruksutskottet motionerna:

nr 40 av herrar *Sandberg* och *Näslund*;

nr 41 av herr *Pettersson* i Hällbacken; och

nr 42 av herr *Nilsson* i Hörby *m. fl.*; samt

till tillfälligt utskott motionerna:

nr 43 av herr *Herou m. fl.*;

nr 44 av herr *Lithander*; och

nr 45 av herr *Lundén*.

§ 10.

Föredrogs herr *Halléns* vid kammarens sammanträde den 15 januari kl. 11 f. m. framställda, men då bordlagda anhållan att till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få framställa spörsmål angående tolkningen av vissa utav Kungl. Maj:t beslutade ändringar i meddelade anvisningar i fråga om kristendomsundervisningen vid rikets folkskolor; och begärdes ordet därvid av

Herr **Hallén**, som yttrade: Herr talman! I anledning av det svar, som redan erhållits av vederbörande statsråd, anhåller jag härmed att få återtaga denna interpellation. *Ang. återkallande av en interpellation.*

Denna anhållan bifölls.

§ 11.

Vidare föredrogs herr *Flygs* likaledes på kammarens bord liggande anhållan att till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få framställa spörsmål i anledning av vissa utav Kungl. Maj:t beslutade ändringar i meddelade anvisningar i fråga om kristendomsundervisningen vid rikets folkskolor; och blev den av herr Flyg gjorda anhållan av kammaren bifallen.

§ 12.

Härefter föredrogs var efter annan följande motioner; och remitterades därvid

- till tillfälligt utskott motionen nr 46 av herr *Öhman m. fl.*;
- till behandling av lagutskott motionen nr 47 av herr *Öhman m. fl.*;
- till tillfälligt utskott motionen nr 48 av herr *Öhman m. fl.*;
- till behandling av lagutskott motionen nr 49 av herr *Öhman m. fl.*;
- till statsutskottet motionen nr 50 av herr *Öhman m. fl.*;
- till tillfälligt utskott motionerna nr 51 och 52 av herr *Öhman m. fl.*;
- till bevillningsutskottet motionerna:
  - nr 53 och 54 av herr *Andersson* i *Dunker m. fl.*;
  - nr 55 av herr *Alströmer m. fl.*; och
  - nr 56 av fru *Nordgren*;
- till jordbruksutskottet motionen nr 57 av herr *Olsson* i *Golvvasta m. fl.*;
- till bevillningsutskottet motionen nr 58 av herr *Olsson* i *Golvvasta m. fl.*;
- till statsutskottet motionerna:
  - nr 59 av herr *Jönsson* i *Boa m. fl.*;
  - nr 60 av herrar *Andersson* i *Löbbo* och *Fast*;
  - nr 61 av herrar *Weijne* och *Andersson* i *Löbbo*;
  - nr 62 av herrar *Hällgren* och *Törnkvist* i *Karlskona*;
  - nr 63 av herr *Törnkvist* i *Karlskrona* och *Hällgren*;
  - nr 64 av herr *Engberg m. fl.*;
  - nr 65 av herrar *Lundstedt* och *Wohlin*; samt
  - nr 66 av herr *Björnberg*;
- till bankoutskottet motionerna:
  - nr 67 av herr *Jansson* i *Falun*; och
  - nr 68 av herr *Törnkvist* i *Karlskrona*;

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 69 och 70 av herr *Herou m. fl.*;

nr 71 av herr *Johansson* i Väby *m. fl.*; och

nr 72 av herr *Hansson* i Stockholm *m. fl.*;

till jordbruksutskottet motionerna:

nr 73 av herr *Hansson* i Stockholm *m. fl.*; samt

nr 74 av herrar *Olsson* i Blädinge och *Svensson* i Betingetorp;

till tillfälligt utskott motionerna nr 75 och 76 av herr *Ström m. fl.*; samt

till statsutskottet motionen nr 77 av herr *Hansson* i Stockholm *m. fl.*

§ 13.

Föredrogos vart för sig och lades till handlingarna bankoutskottets memorial:

nr 1, med överlämnande av fullmäktiges i riksbanken till bankoutskottet avgivna berättelse; och

nr 2, med överlämnande av fullmäktiges i riksgäldskontoret till innevarande riksdag avgivna, till bankoutskottet avlämnade berättelse.

§ 14.

Föredrogs riksdagens kanslideputerades memorial, nr 1, angående antagande av tjänstemän i riksdagens kansli.

Vad kanslideputerade anmält och hemställt godkändes.

§ 15.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herr *Olsson* i Mellerud *m. fl.*, nr 83, om förhöjt statsbidrag till vägunderhållet;

herrar *Karlsson* i Vadstena och *Blomquist*, nr 84, om ökning av personalen vid statens sinnessjukhus;

herr *Blomquist m. fl.*, nr 85, om viss lönefyllnad till vissa statstjänstemän i Malmsläotts stationssamhälle;

herr *Bäcklund m. fl.*, nr 86, om utbetalande av visst belopp till serjeanten Charles Hilmer Carlssons efterlevande;

herr *Jeppsson m. fl.*, nr 87, om höjning av det utav automobilskattemedel utgående bidraget till vägunderhåll och vinterväghållning;

herr *Olsson* i Broberg *m. fl.*, nr 88, om anslag för statsunderstödda fiskehamnar;

herr *Lundquist* i Rotebro *m. fl.*, nr 89, om anslag till byggande av enkla bygdevägar;

herr *Herou m. fl.*, nr 90, om bidrag till anordnande av bostad åt provinsialläkaren i Gysinge distrikt;

herr *Hage m. fl.*:

nr 91, om anslag till påbörjande av viss del utav inlandsbanan; och

nr 92, om anvisande av visst belopp av statens inkomster från Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolag till en fond, benämnd Norrbottens läns hjälpfond;

herr *Hedlund* i Häste *m. fl.*, nr 93, om iståndsättande av Ovikens ödekyrka;
herr *Lövgren m. fl.*, nr 94, om påbörjande av hamnanläggning vid Karl Johans stad;

herr *Bengtsson* i Kullen *m. fl.*:

nr 95, om förhöjning av statens bidrag till allmänna vägars byggande m. m.;
och

nr 96, om anslag till byggande av landsvägar och vanliga bygdevägar;

herr *Mårtensson m. fl.*, nr 97, om påbörjande av inomskärsfarled mellan Ramsvikskilen och Ålstenshamn;

herr *Berg m. fl.*,

nr 98, om inackorderingsbidrag för vissa skolpliktiga barn jämväl inom Västernorrlands län;

nr 99, om anslag till byggande av landsvägar och vanliga bygdevägar;

nr 100, om anslag till byggande av enklare bygdevägar;

nr 101, om anslag till byggande av ödebygdsvägar i vissa län; och

nr 102, om anslag till byggande av enskilda utfartsvägar;

herr *Bergström* i Bäckland *m. fl.*, nr 103, om inackorderingsbidrag för vissa skolpliktiga barn jämväl inom Västernorrlands län;

herr *Bergström* i Bäckland, nr 104, om anslag till byggande av landsvägar och vanliga bygdevägar;

herr *Sandberg m. fl.*, nr 105, om viss ändring i grunderna för statens bidrag till byggandet av landsvägar m. m.;

herr *Brännberg m. fl.*, nr 106, angående villkoren för inträde vid rikets navigationsskolor;

herrar *Lindgren* och *Laurin*, nr 107, om befogenhet för konungens befallningshavande att medgiva utskänkning av vin å vissa turisthotell;

herr *Werner m. fl.*, nr 108, om årligt understöd eller annan ersättning åt fyra barn, vilka genom vårdslöshet av barnmorska drabbats av ögonskada;

herr *Fast*:

nr 109, om årligt understöd åt bromsaren Nils Gustav Lagers änka; och

nr 110, om årligt understöd åt extra vagn- och stallkarlen Johan Stens änka;

herrar *Anderson* i Råstock och *Wiklund* i Brattfors, nr 111, om gratifikation åt vaktmästaren hos statsutskottet O. V. F. Sondéns änka;

herr *Bäcklund*:

nr 112, om årligt understöd åt förre extra vagn- och stallkarlen Anders Larssons änka;

nr 113, om årligt underhåll från Vadstena krigsmanshuskassa åt förre soldaten Frans Emil Ekman; och

nr 114, om pension åt förre arbetaren vid ammunitionsfabriken å Karlsborg Frans Rudolf Wahlström;

herr *Lundquist* i Rotebro, nr 115, om årligt understöd åt avdelningsingenjören Jacob Theodor Calanders änka;

herr *Olofsson* i Digernäs, nr 116, om pension eller understöd från Vadstena krigsmanshuskassa åt förre soldaten Per Lövström;

herr *Björk* i Tryde, nr 117, angående viss ändring i lagen om samhällets barnavård;

herr *Lundquist* i Rotebro *m. fl.*, nr 118, om ytterligare anstånd med fullständigt ordnande av de i 31 § lagen om fattigvården omförmälda anstalterna;

herr *Spångberg m. fl.*, nr 119, angående lagstiftning om arbetslöshetsförsäkring;

herr *Wachtmeister*, nr 120, om räkning av modersuggorna i riket;

herr *Skoglund m. fl.*, nr 121, om ändring i vägskattens fördelning mellan olika skatteobjekt;

herr *Hollertz*:

nr 122, om visst förtydligande i väglagen, avseende äkta makars deltagande i väghållningsbesväret; och

nr 123, om förbud mot inköp och utläggande av förgiftat lockbete för dödande av djur;

herr *Hedlund* i Häste, nr 124, om höjning av anslaget till Svenska betes- och vallföreningen;

herr *Lindgren m. fl.*, nr 125, om anslag till mjölkproduktionens premiering genom garanti för visst mjölkpris;

herr *Nordkvist m. fl.*, nr 126, om viss ändring i villkoren beträffande statslån för betesförbättringar;

herrar *Magnusson* i Skövde och *Aronson*, nr 127, angående vissa föreskrifter att iakttagas vid försäljning av vissa importerade trädgårdsprodukter;

herr *Hollertz*:

nr 128, angående viss ändring av § 29 mom. 4 i förordningen den 21 december 1917 med föreskrifter angående medelsförvaltningen i länen; och

nr 129, angående beredande åt vägdistrikt av rätt att försälja mark, som genom omläggning av allmän väg kommit distriktet till godo;

herr *Brännberg m. fl.*, nr 130, angående åtgärder till förebyggande av eldsolyckor vid biografföreställningar; samt

herr *Olofsson* i Digernäs:

nr 131, angående föreskrifter beträffande lunch- eller frukosttid för statens tjänstemän;

nr 132, angående av vägstämma utsedda lekmäns deltagande i vägstakning; och

nr 133, angående viss disposition av vissa till fjärde flygkåren å Frösön anvisade hemman.

Samtliga dessa motioner bordlades.

§ 16.

Justerades protokollsutdrag.

§ 17.

Ledighet från riksdagsgörömlen beviljades herr *Jeppsson* under 4 dagar från och med den 22 innevarande januari.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 6.23 e. m.

In fidem:
Sune Norrman.